

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
HARP TARİHİ ANABİLİM DALI
HARP TARİHİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KURULUŞ DÖNEMİ OSMANLI KALE
KUŞATMALARI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ABDÜLKERİM ŞİMŞEK
2122104102

TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET BÜYÜKAKSOY

İSTANBUL
TEMmuz 2023

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
HARP TARİHİ ANABİLİM DALI
HARP TARİHİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KURULUŞ DÖNEMİ OSMANLI KALE
KUŞATMALARI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ABDÜLKERİM ŞİMŞEK
2122104102**

TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET BÜYÜKAKSOY

**İSTANBUL
TEMMUZ 2023**

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
HARP TARİHİ ANABİLİM DALI
HARP TARİHİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KURULUŞ DÖNEMİ OSMANLI KALE
KUŞATMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ABDÜLKERİM ŞİMŞEK
2122104102

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 19.07.2023

Tezin Savunulduğu Tarih : 19.06.2023

Tez Oy birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan	Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi	Ahmet BÜYÜKAKSOY	
Jüri Üyeleri	Prof.Dr.	Uğur DEMİR	
	Doç.Dr.	Salim AYDIN	

İSTANBUL
TEMMUZ 2023

ÖZGÜNLÜK RAPORU

Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve ç) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 129 sayfalık kısmına ilişkin, 17/07/2023 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Usul ve Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Abdülkerim ŞİMŞEK
19.07.2023

ETİK BEYAN

Millî Savunma Üniversitesi Enstitüleri Dönem Projesi ve Lisansüstü Tez Hazırlama Kılavuzu'nda yer alan kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bu tezdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler bana aittir; Millî Savunma Bakanlığı, Millî Savunma Üniversitesi ve Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Abdülkerim ŞİMŞEK

19.07.2023

Halaskârgazi'ye



ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Osmanlı askeri tarihi alanında yapılan çalışmaların sayısının gün geçtikçe artması litaretüre kazanımlar sağlamaktadır. Fakat bu çalışmaların büyük bölümünün Yakınçağ devrini kapsadığı görülmektedir. Yeniçağa dair olan araştırmaların Yakınçağa dair araştırmalara nispeten daha az tercih edilmesinin sebebi bu dönemi kapsayan kaynakların yetersiz görülmesidir. Bu noktada bir devletin meydana gelmesini ve mevcudiyetini koruyabilmesini sağlayan kuşatma savaşlarının tüm yönleri ile bir tez çalışmasında ele alınması gerekli görülmüştür. Bu çalışmanın ana hedefi, Osmanlıların beylik döneminden başlayan ve 1453 yılında bir imparatorluk hâline gelmesini sağlayan kuşatmalar ile bu kuşatmaların unsurlarını, çeşitli kaynakların incelenmesiyle tespit edip bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmektir.

Tez giriş kısmıyla birlikte altı başlıktan meydana gelmektedir. Giriş bölümünde, kuşatma savaşının tüm unsurlarına ve bu savaş türünün önemine dair genel bir bilgi verilmiştir. Bu bölümün devamında eserin muhtevasını oluşturan Osmanlı kroniklerinden nasıl faydalandığına ve bu kroniklerin önemine değinilmiştir. İkinci bölümde kronolojik bir kuşatma tarihi sunulmuştur. Üçüncü bölümde Osmanlıların çalışmamızın sınırları içerisindeki kuşatmalarda uyguladıkları yöntemler ve bu yöntemlerin gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde, kaynaklar incelendiğinde haklarında yeterli bilgi edinemediğimiz araç-gereçler ve silahların kuşatmalardaki etkinliğine değinilmiştir. Beşinci bölüm, Osmanlı askeri teşkilatının kuşatma savaşlarındaki görevlerini anlatmaktadır. Son olarak ise elde edilen bu bilgiler genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Tez çalışmamda ilk andan itibaren ilgisini ve desteğini her şekilde hissettiren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Büyükaksoy'a şükranlarımı sunarım. Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne ve derslerine girdiğim tüm hocalarıma, bu tezi meydana getirecek olgunluğa erişmeme katkı sağladıkları için teşekkür ederim. Tez jürimde yer alan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Uğur Demir ve Doç. Dr. Salim Aydın'a yapıcı eleştirileri ile tezin nihai halini almasını sağladıkları için teşekkürü borç bilirim. Bu süreçte her zaman yanımda olan ve desteklerini asla esirgemeyen değerli aileme, Ömer Çavuş ve M. Hâki Yakar başta olmak üzere tüm dostlarıma teşekkür ederim.

İstanbul; Temmuz 2023

Abdülkerim ŞİMŞEK

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZGÜNLÜK RAPORU	
ETİK BEYANI	
İTHAF	
TEŞEKKÜR VE ÖNSÖZ	
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	viii
TÜRKÇE ÖZ	ix
İNGİLİZCE ÖZ (ABSTRACT)	x
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAKLARA DAİR	7
2. DÖNEM İÇERİSİNDE YAPILAN KUŞATMALAR	12
3. KUŞATMA YÖNTEMLERİ	30
3.1. Abluka	31
3.2. Havale Kulesi	33
3.3. Hile	35
3.4. Pusu	37
3.5. Eman	39
3.6. Kara Deniz Müşterek Hârekatı	47
3.7. Umumî Taarruz	48
4. KUŞATMA ARAÇ-GEREÇLERİ VE SİLAHLAR.....	54
4.1. Kılıç	55
4.2. Ok ve Yay	62
4.3. Mancınık.....	71
4.4. Top	77
4.5. Tırmanma Araç-Gereçleri	85
5. KULLANILAN ASKER VE GÖREV DAĞILIMLARI	93
5.1. Yaya ve Müsellem.....	94
5.2. Akıncı	97
5.3. Azab Birlikleri.....	98
5.4. Yeniçeri	99
5.5. Topçu Ocağı	104
5.6. Deliler	107
5.7. Lağımcı Ocağı	108
6. SONUÇ	110
KAYNAKÇA	114
ÖZGEÇMİŞ	119

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.mad.	: Adı Geçen Madde
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
der.	: Derleyen
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
S.	: Sayı
vd.	: Ve Diğerleri
yay. haz.	: Yayına Hazırlayan
yay.	: Yayınlayan

ÖZ

Kuruluş Devri Osmanlı Kale Kuşatmaları

Abdülkerim Şimşek

Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim
Enstitüsü

İstanbul, Temmuz 2023

Bu tez çalışmasında Osmanlı ve Bizans kronikleri kaynak olarak ele alınmış ve Osmanlıların 14. ve 15. asır içinde nasıl kuşatma savaşı icra ettikleri incelenmiştir. İlk olarak çalışmanın dönem sınırları içerisindeki Osmanlı kuşatma savaşları genel bir anlatımla, kronolojik sıraya uygun şekilde aktarılmıştır. Akabinde kuşatma yöntemleri tüm özellikleri ile incelenmiş ve bu yöntemlerin tespit edildiği kuşatmalara dair detaylı bilgiler verilmiştir. Yöntemlerin de şekillenmesini sağladığını düşündüğümüz araç-gereçler ve silahların kuşatma savaşları üzerindeki tesiri hakkında çıkarımlar yapılmış ve bu çıkarımlar örneklerle desteklenmeye çalışılmıştır. Son olarak ise zikredilen tüm bu gelişmelerin, bir merkezî ordu vasıtasıyla gerçekleştirilebileceği düşünülerek kaynaklardan kuşatma savaşlarında yer aldıklarını tespit yaptığımız askeri sınıflara değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kuşatma, Abluka, Eman, Top, Yeniçeri, Erken Osmanlılar.

Bilim Kodu : 116104

Sayfa Sayısı : x+119

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet BÜYÜKAKSOY

ABSTRACT

Early Ottoman Sieges

Abdülkerim Şimşek

Turkish National Defense University, Atatürk Strategic Studies And Graduate
Institute

İstanbul, July 2023

In this thesis study Ottoman and Byzantine chronicles were used as primary source and Ottoman siege warfare in 14th and 15th centuries were examined. First Ottoman sieges in the predetermined time period were given in a chronological manner. Then siege methods were examined with all its aspects. War equipments which framed the methods were examined in the next chapter. Lastly, as it is known that these developments would be realized by a central army, army personal who participated sieges were examined.

Keywords: Siege, Blockade, Eman, Cannon, Janissary, Early Ottomans.

Science Code : 116104

Pages : x+119

Supervisor : Assoc.Prof. Ahmet BÜYÜKAKSOY, Ph. D.

1. GİRİŞ

Kuşatma, savaşın en önemli unsurlarından biridir. Meskûn bir mahalin muhasara altına alınmak suretiyle ele geçirilmesini hedefleyen kuşatma faaliyetlerinde bilhassa kale, kuşatma savaşlarının en önemli unsurudur. Bu durumdan hareketle, kalenin ne olduğuna ve kuşatmalarda nasıl bir yeri olduğuna dair genel bir bilgilendirme yapılması, çalışmanın devamındaki bölümlerde anlatılmak istenen ifadelerin daha sıhhatli bir şekilde anlaşılmasını sağlamak açısından gerekli görülmüştür.

Yerleşik yaşama geçmelerinden itibaren toplumlar, başta tarım olmak üzere değerli arazileri ele geçirip rakiplerine karşı kaynak üstünlüğünü sağlamayı amaçlıyordu. Yine aynı toplumlar tasarruflarında bulundurdıkları bu arazileri rakiplerinin saldırılarından korumak adına güçlü surlarla korumaya çalışmıştır.¹ Bu toplumlar aralarından yetenekli olanları yönetici olarak seçmiş ve nüfuslarının artması ile kaynaklara duydukları ihtiyacın artması daha saldırgan bir yapıya dönüşmelerine sebep olmuştur.² Kaynak eksikliğinden doğan durumun çözümünün tek yolu ise toprakları genişletmektir. Topraklarını genişletmek isteyen toplumlar ise giderek devletleşmiş ve kuşatma savaşları ile öncelikle kendi sınırlarına yakın olan rakiplerinin topraklarına saldırmışlardır. Kaynak üretimi ve depolanmasının sağlandığı bu toprakların güçlü surlarla çevrenmesi, kuşatma savaşlarının yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Keegan'ın belirttiği üzere müdafaa, saldırganlığa tepki olarak ortaya çıkmış bir dürtüdür.³ İnsanlar tarih boyunca yaşamlarını ve yaşam alanlarını korumak adına, kendilerine karşı yöneltilen saldırılara karşı çeşitli önlemler almışlardır. Basit korunma yöntemlerini bir kenara bırakırsak, insanlığın bu noktada saldırganlara karşı aldığı en önemli tedbirin kaleler olduğu bilinen bir gerçektir.

¹Jane Bingham, vd. *Antik Dünya Ansiklopedisi*, çev. Zeynep Tür, (Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, 2007), 18.

²Mesut Uyar, *Dünya Askerî Tarihi*, (İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2020), 39.

³John Keegan, *Savaş Sanatı Tarihi*, çev. Selma Koçak, (İstanbul: Say Yayınları), 194.

Orta ve Yeniçağlarda devletler, Ortaçağ ve Yeniçağın stratejik öneme sahip mevzilere kaleler inşa ederek bölgedeki hâkimiyetlerini kontrol altına alıyorlardı. Zira kaleler bu dönemlerde orduların karşılaştıkları en büyük engellerdi.⁴ Kale, konumlandırılması gereken yer açısından hem stratejik bir öneme haiz olmalı hem de coğrafi şartlara cevap verebilmelidir. Devletler veya feodal beyler bu vesileyle müstahkem mevkillerini kalabalık ordulara karşı küçük bir garnizon ile savunabiliyorlardı.⁵ Bilhassa, coğrafyanın sağladığı doğal engeller, mühendislik ile birleştirildiğinde savunma direnci oldukça artıyordu.⁶ Coğrafya, ağır kuşatma silahları gibi unsurların yer almadığı dönemlerde müdafilere mezkûr yararları sağlıyordu. Ancak ateşli silahlar gibi belirleyici icatlardan sonra bile coğrafya kaleler için büyük bir avantaj teşkil ediyordu.

Kalenin en önemli özelliği, müdafileri saldırılardan korumak olsa da farklı işlevlerinin de bulunduğu bilinmektedir. Her şeyden önce kaleler, askerî bir tahkimat olmalarından ötürü içinde askeri kuvvet barındırıyordu. Kale içerisindeki askerî kuvvetin düşmanı uzakta tutmak adına harekât düzenleyebilmesi, kalenin önemli işlevlerinden biriydi.⁷

Kalenin içerisinde bulunan askerî gücün beslenmek mecburiyetinde olmasından ötürü kale içerisinde her zaman bir ambar ve su kuyusu bulunmaktaydı.⁸ Kalenin dış bölümünde çiftlik, bağ ve bahçe gibi kaleye erzak teminini sağlayan unsurların da bulunduğu yapılan araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir. Bunların kuşatma birlikleri tarafından ele geçirilmesi yahut yakılıp yıkılması ile kalenin erzak temini noktasında problem yaşamasına sebep olunuyordu. Osmanlılar; Bursa, İznik ve Gemlik kuşatmalarında kalenin dışarısında bulunan bağ ve bahçeleri yakarak zikredilen kalelerin açlıktan teslim olmasını sağlamıştı.⁹ Yeterli erzağın bulunduğu

⁴Semavi, Eyice, "Kale", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2001) <https://islamansiklopedisi.org.tr/kale> [Erişim Tarihi: 27.05.2023].

⁵a.g.mad.

⁶Coğrafyanın sağladığı avantajların mühendislik ile birleştirilmesi sonucunda elde edilen bu dirence verilebilecek en önemli örneklerden biri, Osmanlıların Mora Yarımadası'nda karşılaştıkları Germehisar'dır. Osmanlı kroniklerinin büyük bölümü Germehisar için çevresindeki denizin kuşatmanın önünde büyük bir engel oluşturduğunu ve bu engelin altı mil uzunluğunda kara surlarının kuşatılmasını zorlaştırdığını belirtmiştir. Bkz. Hakan Yılmaz, "İbn Kemâl (Kemâl Paşa-zâde) Târih-i İbn Kemâl/ VI. Defter (İnceleme- Transkripsiyon- Tıpkıbasım)", (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 124.

⁷Keegan, a.g.e., 195.

⁸Eyice, a.g.mad.

⁹Bursa örneği için Bkz. Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)]* haz. Necdet Öztürk, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2013),34; İznik örneği için Bkz. a.g.e., 41; Gemlik örneği Bkz. Behiştî Ahmed Çelebi, *Târih-i BehiştîVâridât-ı Sübhânî ve Fütühât-ı Osmânî, 791-907/1389-1502*, C.1 haz. Fatma Kaytaz (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2016), 218.

durumlarda avantajın müdafilerin tarafında olduğu fakat tam tersi durumlarda ise avantajın kuşatan ordu tarafına geçtiği görülmektedir.¹⁰ Çalışmada yapılan incelemelerle kuruluş devri kuşatmalarında erzağın kuşatmanın neticelenmesine olan etkisine değinilmiştir.

Kalelerin mimari yapısı kuşatmaların nasıl neticelendiği hususunda en mühim hususlardan biriydi. Nesiller boyunca kale mimarisinde gelişimler yaşanmıştır. Zira müdafiler kaleleri daha müstahkem hâle getirmek hususunda yeni tedbirler aramak zorunda kalmışlardı. Ortaya çıkan en önemli gelişmelerden bir tanesi saldırganların kale önlerine ulaşmasını önlemek adına kalenin etrafına hendek kurulmasıdır.¹¹ Bu hendekler su ile doldurularak aşılması zor birer engel hâline getirilmiştir.¹² Coğrafi şartlar ve maliyetler hesaba katıldığında Osmanlıların karşılaştığı hendeklerin daha çok, büyük ölçekli kalelerde bulunduğu tespit edilmiştir. II. Murad devrinde Germehisar ve Akçahisar kuşatmalarında hendeklerin taarruzun önünde büyük bir engel teşkil ettiği yapılan çalışmalar sonucunda görülmüştür.¹³

Merkezî otoritenin zayıf olduğu Geç Dönem Ortaçağ'da kaleler, devletlerin hem sınırlarını belirliyor hem de sınırların güvenliğini sağlıyordu. Bu noktada istihkâmlar sadece kale olarak ele alınmamalıdır. Palanka gibi daha küçük ölçekli yapıların da devletlerin bölgede hakimiyetlerini pekiştirmek için başvurdukları farklı yapılar bulunmaktaydı. Genel olarak ağaçlardan imal edilen palankalar ilkel bir statik savunma mevzisiydi.¹⁴ Kimi zaman bu yapılar gözetleme amaçlı da kullanılabilirdi. Sayılarının fazla olması ve az sayıda garnizona ihtiyaç duyulması devletlerin palankaları açık arazilerde kullanmaya iten en önemli sebeptir. Kale ve palankaların haricinde en büyük yapı ise şehirlerdi. İçerisinde dönem şartları göz önünde tutulduğunda büyük nüfus barındıran, dini yapıların yer aldığı, devletin otorite ve ekonomisinin bulunduğu şehirler, kale ve palankalara oranla daha büyük surlara sahip yapılardı.¹⁵ Osmanlılar'a en yakın örnek olan İstanbul, her zaman ele geçirilmesi arzulanan bir şehir olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁰Keegan, *a.g.e.*, 211.

¹¹Eyice, *a.g.mad.*

¹²*a.g.mad.*

¹³Germehisar için Bkz. Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevârih*, C. 2, haz. İsmet Parmaksızoğlu, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979), 233; Akçahisar için Bkz. Yılmaz, *a.g.t.*, 162.

¹⁴Eyice, *a.g.mad.*

¹⁵Bernard S. Bachrach, *Romanın Surları'nda (300-1300)*, Cambridge Savaş Tarihi, haz. Geoffrey Parker, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2018), 70.

Bir kalenin en asli hedefi düşmanın bölgede yayılmasını engellemek olduğundan, Bitinya bölgesindeki Bizans kaleleri de 14. yüzyılda Osmanlıların bölgedeki genişlemesini engellemeye çalışan önemli unsurları oluştuyordu. Bitinya bölgesinde yer alan Bursa ve İznik gibi büyük ölçekli muhkem kaleler, hem yeterli erzağa hem de büyük garnizona sahip olmalarından ötürü Osmanlılar ile Bizans İmparatorluğu arasında sınırı belirliyor ve Osmanlıların bölgede yayılmalarının önündeki en büyük engeli teşkil ediyordu.¹⁶ Bursa, İznik ve İzmit gibi önemli yapıların dışında Bitinya bölgesindeki tahkimatların daha küçük olmasından ötürü Osmanlılar fetih siyasetlerini, bir ana hedef belirlemek ve ana hedefe giden yol üzerindeki tüm tahkimatın ele geçirilmesi üzerine kurmuş gözükmetedirler. Çalışma içerisinde Osmanlıların fetih siyasetlerinin yaşadığı değişim yapılan tespitler sonucunda ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İlkçağ uygarlıklarından beri örneklerini gördüğümüz kuşatma savaşları, çeşitli yöntemlerle icra edilmiştir. Farklı silahların kullanıma girmesi ile farklı aşamaları beraberinde getirir de kuşatma savaşlarının genel bir uygulanış biçimi vardı. Öncelikle kuşatılacak olan kalenin dış dünya ile bağlantısı kesilir, başta ok ve yay olmak üzere belirli bir menzilden atış yapabilmeyi sağlayan silahlar ile kale baskı altına alınır. Bu tarz silahların korunması elzemdi. Bu sebeple başta kuşatma araç-gereçlerinin surlara rahatça erişebilmesi için tahkimat kazılır ve bu sayede daha güvenli şekilde kuşatma icra edilirdi.¹⁷ Başta mancınık ve katapult gibi ağır muhasara silahları ve daha sonra barutun keşfi ile kuşatmalarda kullanıma giren topların surları yıkması beklenirdi. Yine surları yıkabilmek adına başvurulmuş bir farklı yöntem olan lağım, kaleden atış almaması için güvenli bir menzilden kazılır ve surların dibine ulaşması ile daha önceden hazırlanmış olan patlayıcılar ile surlar yıkılmaya çalışılırdı.¹⁸ Son aşama olarak ise surlarda açılan gediklerden veya surların sağlam kalması durumunda tırmanma araç-gereçleri kullanılarak surlara erişilmeye çalışılır ve kuşatmanın son aşamasına geçilmiş olunurdu.

Görüldüğü üzere kuşatma savaşları, ilk toplulukların dahi başvurduğu ve şekillenmesini sağladığı bir savaş türüdür. Öncelikli amacı kaynaklara erişim olsa da ilerleyen yüzyıllarda siyasî gerekçeler de devletlerin kuşatma savaşları yapmasına

¹⁶Mesut Uyar, Edward J. Erickson, *Osmanlı Askeri Tarihi*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2017), 27.

¹⁷a.g.e., 48.

¹⁸a.g.e., 48.

sebepe olmuştur. Bu sebeple dünya savaş tarihi genel hatları ile göz önünde bulundurulduğunda kuşatma savaşlarına sıkça rastlanılmaktadır.

13. yüzyılda Anadolu'ya geldiği düşünülen Osman Gazi ve aşireti Osmanlı kroniklerinin birbirleriyle yer yer çelişen serüvenlerden sonra inkıraz hâlinde olan Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuzeybatı ucuna yerleşmişlerdir. Selçuklu otoritesinin çökmekte olduğu dönemde bölgeye gelen Osman Gazi'nin aşireti, Batı'da aynı şekilde inkıraz hâlinde olan Bizans İmparatorluğu ile karşılaşmışlardı. Anadolu'daki otorite boşluğu ve Baba İlyas İsyanı ve müteakip Moğol İstilasası'nın yarattığı karışık durum Doğu'dan, Bizans ucuna doğru kesif bir göç dalgasının yaşanmasına yol açtı. Bu şekilde Osman Gazi ve halefleri önce Bizans ve sonra da Balkan topraklarına yayılacak insan gücünü bulabildi. Yaklaşık bir buçuk asır içerisinde Osmanlılar Yakındoğu'da tam teşekküllü bir imparatorluk kurarak, Roma'nın mirasını tevarüs ettiler.

Osmanlıların, Roma mirasını üstlenmesi ve bir "imparatorluk" olarak addedilmesi tarih yazımında ekseriya İstanbul'un fethi ve Fatih Sultan Mehmed dönemine atfedilir. Bu durum doğru olmakla beraber II. Mehmed 1451 yılında ikinci kez tahta çıktığında Adriyatik Denizi'nden Akdeniz'e, Tuna'dan Kızılırmak'ın Doğusu'na kadar uzanan geniş bir araziye tevarüs etmişti. Bu da şunu gösteriyor ki Osman Gazi'nin beyliğini kurmasından itibaren geçen bir buçuk asırda Osmanlılar büyük bir imparatorluğun temellerini atacak şekilde topraklarını genişlettiler. Bu yayılma sürecinde kuşatma savaşlarının büyük bir etkisi olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, zikerdilen bir buçuk asırlık dönemdeki Osmanlı kuşatmalarını mercek altına alarak bunların nasıl icra edildiğini incelemektir. Bu kuşatmaların incelenmesi neticesinde Osmanlı tarihyazımının en zorlu alanlarından birisi olan kuruluş dönemi Osmanlı'sının harp tarihi alanında mütevazı bir katkı yapması amaçlanmaktadır.

Kuruluş dönemi Osmanlı'sını çalışmanın belirli zorlukları vardır. Evvelâ bu dönemden günümüze ulaşan kaynak sayısı son derece mahdut ve hatta askerî tarihçilik bakımından incelediğimizde yok denecek kadar azdır. Bu da bizi bilhassa XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kaleme alınan tarih kitaplarına sevk etmeye zorlamıştır. Bu çalışmada aşağıda zikredilecek kaynakların ışığında yapılan incelemeler sonucunda Osmanlıların, kuşatma savaşlarında kullandıkları yöntemlerin yaşadığı gelişim ve değişimler aktarılmaya çalışılmıştır. İhtiyaca binaen askerî güçlerinde değişime

gitmeleri ve bunların doğurduğu sonuçlar da yine çalışma içerisinde ayrı bir bölüm içerisinde değerlendirilmiştir.

Çalışma içerisinde de görüleceği üzere kuşatma savaşları, farklı unsurların birbirine bağlı olmak kaydıyla bir arada ve düzenli çalışması ile neticelenen, gerektiğinde keskin değişimleri beraberinde getiren önemli bir olgudur. Osmanlılar da kuruluşlarından itibaren kuşatma savaşlarına gereken değeri vermiş ve rakiplerine üstünlük kurarak Anadolu, Trakya ve Balkanlardaki hasımlarını alt ederek topraklarını genişletmiştir



2. KAYNAKLARA DAİR

Çalışmanın hiç şüphesiz en önemli kaynaklarını Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan başlayan, hadiseleri müelliflerin bildiği kadarıyla kronolojik anlatan tarih kitapları oluşturmaktadır. Bu eserler bilindiği üzere devletin ilk dönemlerinde değil, en erkene kuruluşun yaklaşık yüz yıl sonra kaleme alınan ve II. Bayezid (1481-1512) döneminde tekamüle eren eserlerdir.¹⁹ Bu yüzden bu tarih kitaplarının vermiş olduğu bilgiler ihtiyatlı bir şekilde kullanılmalıdır. Ancak yine de kuruluş tarihi yazılırken bu literatür göz ardı edilemez. Bilhassa II. Murad döneminde kaleme alınmaya başlanan *Tevârih-i Âl-i Osman* literatürü, daha sonraki dönemlerde ikmal edilmiş ve bu eserler birbirlerine kaynak olmuşlardır.

Çalışmaya kaynaklık eden eserler yazılma tarihlerine göre kronolojik bir sıraya oturtulması gerekirse burada ilk zikredilmesi gereken eser Ahmedî'nin *İskendernâme*'sidir. Ahmedî, Ankara Savaşı'ndan sonra Emir Süleyman'a intisap etmiş ve eserin içindeki *Dâsitân-ı Tevârîh-i Âl-i Osman* Emir Süleyman'a sunmuştur. Eserin çalışma için önemi, Ahmedî'nin Fetret Devri'ne tanıklık etmesidir.²⁰ Müellif bu şekilde Emir Süleyman ve Mehmed Çelebi arasındaki mücadele ve gazâ faaliyetlerine müşahade etmiştir. Müellif ayrıca Neşri'nin *Kitâb-ı Cihânnüma*'sı başta olmak üzere diğer kroniklere kaynaklık etmiştir. Ahmedî'nin eserini manzum şekilde kaleme alması anlatımı kısıtlayıcı sonuçları beraberinde getirmektedir. Müellif kuşatma savaşlarında yöntem ve kuşatma araç gereçleri hakkında kısıtlı bilgi verse de muhtelif yerlerde kılıç, ok, yay, mızrak ve gürz gibi çeşitli silahların kullanımı hakkında bilgi veren ilk eser olması sebebiyle önemini korumaktadır.

Çalışma için mühim olan başka bir eser ise dünya tarihi olma özelliğine sahip olan, Şükrullah-ı Şîrvânî tarafından kaleme alınan *Behcetü't- Tevârih*'dir.²¹ Şükrullah-ı

¹⁹Bkz. Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, (İstanbul: Yeditepe, 2014), 5.

²⁰Bkz. Ahmedî, *İskendernâme*, haz. Yaşar Akdoğan, Nalan Kutsal, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019), 883. "*Ahmedî hem hizmetine erdi _anun / Yolına can u cihânı verdi _anun*"

²¹Şükrullah-ı Şîrvânî ilk başta Emir Süleyman'ın hizmetinde bulunmuş ve ölümüne kadar Osmanlı Devleti sarayında çeşitli görevlerde yer almıştır. *Behcetü't- Tevârih* II. Mehmed devrinde yazılmaya başlanmış ve eserin sonunda Sultan Mehmed'e duacı olduğunu belirtmiştir. Bkz. Hasan Almaz,

Şirvânî her ne kadar mahdud da olsa kuşatma araç gereçlerine dair bilgiler verir. Kılıç, mızrak ve kalkan eserin çeşitli yerlerinde kullanılsa bile direkt olarak bu silahların kuşatma savaşları özelinde bilgi bulunmamaktadır.

Mehmed b. Hacı Halil el-Konevî'nin *Târîh-i Âl-i Osmani*'si döneminin diğer eserler ile benzer özelliklere sahiptir. Eser kuşatma yöntemlerine dair teferruatlı bir anlatım sunmasa da Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçişi sonrası fetih hareketlerinde kılıç gibi çeşitli silahların kullanımına dair bilgiler vermektedir.²²

II. Murad devrinde başlayan *Tevârih-i Âl-i Osman* literatürü, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında çeşitli bilgiler ihtiva eden Anonim *Tevârih-i Âl-i Osmanlar* ile gelişme göstermiştir. Çalışmada farklı Anonim *Tevârih-i Âl-i Osman* nüshaları incelenmiş olup, kuşatma savaşlarında yöntem ve kullanılan araç gereçlere dair bilgiler tespit edilmiştir. Eserlerin muhtevasında çeşitli muhasaralarda abluka, eman (vire) ve hile gibi taktiksel bilgilerin yanı sıra ve çeşitli kuşatma araç gereçlerinin kullanımı hakkında da önemli bilgiler bulunmaktadır.

Çalışmada istifade edilen başka bir kaynak ise II. Bayezid devrinin tarihçilerinden Kemal'in manzum şekilde kaleme aldığı *Selâtinnâme*'sidir. Manzum bir eser olan *Selâtinnâme*'de kısıtlı da olsa kuşatma yöntemleri ve araçlarına dair bilgiler bulunmaktadır. Müellifin bilhassa Semendire fethi hakkında verdiği rivayet son derece önemlidir.

Sistemli bir Osmanlı tarih yazımının ilk örneklerinden olan Âşıkpaşazâde'nin *Tevârih-i Âl-i Osman*'ı, çalışmada en yoğun kullanılan kaynaklardan biridir. Müellif, Yahşi Fakih'in *Menâkıbnâmesi* ve Ahmedî'nin *Dâsitân*'ını Osmanlı Devleti'nin kuruluş süreci için kaynak olarak kullanmış, II. Murad ve sonrası içinse daha ziyade kendi gözlemlerine dayanmıştır. Âşıkpaşazâde, kuruluş dönemi kuşatmalarına dair en teferruatlı bilgileri veren müverrihtir. Onun eserinde silâh, personel ve yöntemlere dair pek çok bilgi bulunabilir. Müellifin teferruatlı bir şekilde verdiği bilgilere örnek vermek gerekirse, Germehisar Kuşatması'na dair anlatıma bakılabilir. Söz konusu kuşatmada müellif mancınık ve topların hisarı yıkmak adına birlikte kullanıldığını ve

“Şükrullah b. Şihâbeddîn Ahmed b. Zeyneddîn Zekî, Behcetü't-Tevârih (İnceleme-Metin-Tercüme)” (Doktora Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları (Fars Dili ve Edebiyatı) Anabilim Dalı, 2004), 373.

²²Engin Saldüz, “Osmanlı'da Farsça Tarih Yazıcılığı ve Hacı Halil Konevî'nin *Tevârih-i Âl-i Osman* Adlı Eserinin Tercümesi”, (Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, 2019), 41.

topların kuşatma başlamadan önce alanda dökülerek hazır hale getirildiğini anlatır. Aynı zamanda kullanılan malzemenin de bakırdan olduğuna dikkat çeker. Müellif, o dönemin oldukça etkili savunma tedbirlerinden biri olan hendeğin nasıl aşıldığına dair bilgiler de verir.²³ Çalışmanın içerisinde çok daha detaylı incelenecek olan kuşatma yöntemleri ve araç gereçlerinin kuşatma sırasında nasıl kullanıldığına dair önemli bilgiler içeren eser, döneminin diğer eserleri ile karşılaştırıldığında bu yönden oldukça zengindir.

II. Bayezid devrinde yazılmış olan bir başka eser Neşrî'nin dünya tarihi olarak kaleme aldığı *Kitâb-ı Cihânümûâ* isimli eseridir. Müellif temel kaynak olarak Âşıkpaşazâde'nin *Tevârih-i Âl-i Osman*'ını kullanmıştır.²⁴ Neşrî eserinde, I. Bayezid'in İstanbul Kuşatması hakkında oldukça çarpıcı bilgiler verir. Müellif Gelibolu'dan getirilen gemiler ile İstanbul'un deniz yoluyla ablukaya alındığı, mancınıklar ile birlikte hisarın karadan dövüldüğü bilgisini vermiştir.²⁵ Müellif tarafından verilen kara ve deniz unsurlarının müşterek bir kuşatma icra ettiği bilgisi çalışma için önem arz etmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda müellifin Âşıkpaşazâde ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Bunun haricinde Neşrî bu devirde topun az da olsa bulunduğunu ve bu kuşatmada kullanılmış olduğuna dikkat çekmektedir.²⁶ Bu açıdan Neşrî bu çalışma için son derece kıymetli bir kaynak bırakmıştır.

II. Bayezid'in emri ile yazılan ve ilk sekiz Osmanlı padişahının tarihini anlatan İdris-i Bitlisi'nin *Heşt Bihişt* isimli eserinin Osman Gazi ve Orhan Gazi dönemlerini anlatan bölümleri çalışmamız için önemlidir. Eser ilerleyen devirlerde çeşitli eserlerin başlıca kaynaklarından biri haline gelmiştir.²⁷ Müellif eserde Karacahisar Kuşatması hakkında bilgi verirken Sultan Alâeddin Keykubad'ın kuşatmaya katıldığı ve top, tüfek ve savaş aletlerini Osman Gazi'ye bağışladığına dair ilginç ama doğru olmayan bilgiler vermektedir.²⁸ Top ve tüfeğin bu dönemde kuşatmalarda kullanılmasının mümkün olmaması ve müellifin Sultan Alâeddin ile Osman Gazi'yi yan yana getirmesi esere olan güvenilirliğin sorgulanmasına sebep olmuştur. Muhtemelen eserini zamanın

²³Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 169-170.

²⁴Afyoncu, *a.g.e.*, 10.

²⁵Mevlana Mehmed Neşrî, *Cihan-nümâ [Osmanlı Tarihi 1288-1485]*, haz. Necdet Öztürk (İstanbul: Çamlıca, 2008), 148.

²⁶*a.g.e.*, 148.

²⁷Abdülkadir Özcan, *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*, (İstanbul: Kronik Kitap, 2020), 33

²⁸Vural Genç, "İdris-i Bitlisi Heşt Bihişt Osman Gazi Dönemi (Tahlil ve Tercüme), (Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Programı, 2007), 184.

ruhuna uygun bir şekilde kaleme alan İdris-i Bitlisî, anakronistik yazımına rağmen pek çok kuşatma hakkında bilgi vermektedir.

Oruç b. Âdil'in *Tevârih-i Âl-i Osman*'ı II. Bayezid ve öncesinde kaleme alınan çeşitli kaynakları kullanarak yazılmış ve tamamlayıcı bir görev üstlenmiştir.²⁹ Eser Osmanlıların top ve tüfek kullanımını dönemsel olarak tespit etme hususunda değerli bilgiler sağlamaktadır. Ayrıca bu eserde, II. Murad'ın Selanik Kuşatması'na katılan akıncı ve yeniçerilerin sayılarını da vermektedir

Behiştî Ahmed Sinan Çelebi'nin *Vâridât-ı Sübhânî ve Fütûhât-ı Osmânî* adlı Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan başlayan ve detaylı anlatıma sahip eseri kuruluş devri kuşatmalarında yöntem ve araç gereçlerin tespit edilmesi için önemli bir kaynaktır. Müellif eserinde Osmanlıların kuruluş devrindeki faaliyetlerine dair önemli bilgilere yer vermiştir. Köprühisar'ın kuşatması hakkında bilgi veren Behiştî Ahmed Sinan Çelebi, Osmanlıların kale duvarlarına hasar verebilmek adına ilk defa patlayıcı ve yanıcı unsurların kullanıldığını belirtmiştir.³⁰

II. Bayezid'in emri üzere tarih yazmaya başlayan ve Kanunî döneminde eserini bitiren İbn Kemal, ilk on padişahın hayatını ve dönemini aktardığı toplam on ciltlik bir eser kaleme almıştır.³¹ İbn Kemal'in *Tevârih-i Âl-i Osman*'ı çalışma içerisinde çeşitli kuşatma silahı ve araç gereçlerinin ilk kullanımlarına dair önemli bilgilere sahiptir. Oldukça detaylı bir anlatım sunan çalışmada, diğer müelliflerin eserlerinde bulunmayan teferruatlar vardır. Ancak Çelebi Mehmed dönemine ait defterin kayıp olması ve II. Murad devrine ait defterin ise eksik kısımlarının bulunması eserden tam manasıyla faydalanmamızı engellemiştir.

Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) dönemi tarihçilerinden Matrakçı Nasuh'un *Mecma'ü't-tevârih* adlı genel bir İslam tarihi olma özelliği gösteren eserinde *Târîh-i Âl-i Osman* başlıklı kuruluş döneminden başlayan bir Osmanlı Devleti tarihi bulunmaktadır.³² Müellife göre Çelebi Mehmed Felenbel Kalesi kuşatması sırasında metris kazılması emrini vermiştir.³³ Bu bilgi, metrisin kale duvarlarına ulaşmada

²⁹Afyoncu, *a.g.e.*, 12.

³⁰Behiştî, *a.g.e.*, 146.

³¹ Afyoncu, *a.g.e.*, 16.

³² Özcan, *a.g.e.*, 47.

³³Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân (Osmanlı Tarihi 699-968/1299-1561)*, haz. Göker İnan, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019),183.

güvenli bir yöntem olarak kullanılmasının Osmanlılar tarafından kullanıldığına dair önemli bir örnektir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren başlayan Hadîdî'nin *Tevârih-i Âl-i Osman*'ı, kaynak olarak aldığı eserlerin bilgilerini manzum şekilde yazmasından ötürü mahdut bilgiler vermektedir. Bununla beraber müellifin bilhassa Selânik Kuşatması hakkında vermiş olduğu bilgiler önemlidir.³⁴

III. Murad devrinde *Tâcü't- tevârih* adlı eserini kaleme alan Hoca Sadeddîn Efendi, çeşitli kronikleri kaynak alarak oldukça detaylı bir Osmanlı tarihi yazmıştır. Müellif kuşatma savaşlarında kullanılan taktik ve araç gereçlerin kullanımına dair oldukça teferruatlı bilgiler vermiştir. Hoca Sadeddîn kuşatmalarda, kullanılan silâhlar ve psikolojik harp unsurları hakkında bilgiler verir.³⁵

17. yüzyıl tarihçilerinden Solakzâde Mehmed Hemdemî'nin meşhur eseri *Solakzâde Tarihi* kuruluştan başlayan genel Osmanlı tarihidir.³⁶ Tarih yazımının gelişme göstererek örneklerinin arttığı bir devirde yazılmasından ötürü çeşitli Osmanlı tarihlerini kaynak edinerek eseri meydana getirmiştir.³⁷ Fakat eser, kaynak aldığı eserlerin aksine II. Murad devri kuşatmalarını yüzeysel bir şekilde anlatmıştır.

Çalışmanın konusu olan Osmanlı Devleti'nin kuruluş devri kuşatmaları, yukarıda zikredilen kronikler vasıtasıyla incelenmiş ve kuruluş devri kale kuşatmalarında yöntem, araç gereç ve istifade edilen personele dair bilgilere ulaşılmıştır. Kaynaklardan edinilen tüm bilgiler karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiş ve kuşatma unsurlarının ne olduğu ve bunların yaşadıkları değişim aktarılmıştır. Bu bilgiler ile birlikte, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren kuşatma savaşlarında tüm yönleri ile birlikte nasıl bir gelişim izlendiği hakkındaki sorulara cevap verilmeye çalışılmıştır.

³⁴Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299- 1523)*, haz. Necdet Öztürk, (İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1991), 188.

³⁵Hoca Sadeddîn, *Tâcü't-Teavârih*, C. 1, haz. İsmet Parmaksızoglu, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992),134.

³⁶Özcan, *a.g.e.*, 99.

³⁷Özcan, *a.g.e.*, 99.

3. DÖNEM İÇERİSİNDE YAPILAN KUŞATMALAR

Bu bölüm başlıktan da anlaşılacağı üzere 1453'e kadar yapılan kuşatmaları ele almaktadır. Bu bölüm Kulaca-hisar kuşatmasından başlamış ve Akçahisar kuşatması ile nihayetlenmiştir.

Belirtildiği üzere Osmanlıların geliştirdikleri ilk kuşatma faaliyeti Kulaca-hisar kuşatmasıdır. Behiştî tarihine göre Osman Gazi, beraberindeki gazilerle birlikte İnegöl tekfurundan intikam almak için gece Kulaca-hisar'ı muhasara etmiş ve maiyeti ile beraber surlara tırmanarak hisarı fethetmiştir.³⁸ İnegöl tekfurunun kurduğu pusuya karşı girişilen bu kuşatma için 1284, 1286 ve 1288 tarihleri rivayet edilmektedir.³⁹ Osman Gazi'nin Kulaca-hisar'ı zapt etmesi akabinde bölgede giderek artan bir güç haline gelmesi, bölgedeki tekfurların rahatsız olmalarına ve Karacahisar tekfuru liderliğinde güç toplamalarına sebep olmuştur. Osman Gazi bu durum karşısında Karacahisar kalesini kuşatmış ve umumî taarruz neticesinde söz konusu kaleyi fethetmiştir.⁴⁰ Bu kuşatma için farklı rivayetler bulunmaktadır. Karacahisar'ın fethi için ise 1286, 1287, 1290, 1291 ve 1292 yılları rivayet edilmektedir.⁴¹

Ele aldığımız dönemde gerçekleşen başka bir kuşatma ise Bilecik ve Yarhisar kuşatmalarıdır. Bölgede Osman Gazi ile iyi ilişkiler içinde bulunan Bilecik tekfuru, Osmanlı Gazi'nin faaliyetlerinden tedirgin olmaya başlamıştı. Bu yüzden Bilecik tekfuru Osman Gazi'yi bertaraf etmek için şöyle bir plân yaptı. Buna göre Yarhisar kızıyla evlenecek olan tekfur, düğününe Osman Gazi'yi de çağırarak ve onu ele geçirecekti. Köse Mihal aracılığı ile bu suikast plânından haberdar olan Osman Gazi, Bilecik'i fethetmek için bir plân yaptı. Bu plana göre keçe yüklü sandıkların içine saklanan gaziler, Bilecik Kalesi'ne ulaştılar ve durumdan haberi olmayan muhafızları kılıçtan geçirerek kaleyi zapt etmişlerdir.⁴² Hoca Sadeddin'in rivayetine göre ise gaziler kadın kılığına girerek kaleye yükleri getirmiş ve durumdan habersiz kale

³⁸Behiştî, *a.g.e.*, 107.

³⁹İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Kronolojisi*, C.1, (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971),3.

⁴⁰Behiştî, *a.g.e.*, 121.

⁴¹Danişmend, *a.g.e.*, 4.

⁴²Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 25.

muhafızlarını kılıçtan geçirmişlerdir.⁴³ Bu sırada düğünde bulunan Osman Gazi, pusu kurulması planlanan alana önceden ricat etmiş, Bilecik ve Yarhisar tekfurlarını burada mağlup etmiştir. Yaşanan muharebe sonrası oluşan kargaşa ortamından faydalanan Osman Gazi, Yarhisar Kalesi'ni de fethetmiştir.⁴⁴

Bilecik ve Yarhisar'ın fethi sonrası Turgud Alp'in kuşattığı İnegöl'e desteğe gelen Osman Gazi, nökerlere yağma buyurmuş ve hisar ele geçirilmiştir. Bu fetih, Bilecik ve Yarhisar fetihlerinden sonra gerçekleştiği için 1298 ve 1299 tarihleri rivayet edilmektedir.⁴⁵

Bizans İmparatorluğu'nun Bitinya bölgesinde yer alan İznik, verimli topraklara ve stratejik öneme haiz bir kaleydi. Osman Gazi, İznik'i abluka altına almak amacıyla ilk olarak İznik çevresinde yer alan Yenişehir ve Yondhisar'ı zapt etmiştir.⁴⁶ Yenişehir, İznik Kuşatması öncesi merkez olarak belirlenmiştir.⁴⁷ Bu sayede İznik havalisine ilerlenmiş ve İznik'e ulaşan yol üzerinde büyük ölçüde kontrol sağlanmıştır. İznik'e giden yol üzerinde yer alan Köprühisar, Yenişehir ve Yondhisar'ın fethinden sonra kuşatılmış ve yağma emri verilerek fethedilmiştir.⁴⁸ Bu fetih ile birlikte İznik yolu üzerinde tam kontrol sağlanmış ve İznik Kuşatması önündeki engeller kaldırılmıştır.

İznik'e giden yol üzerindeki kalelerin büyük çoğunluğunun ele geçirilmesinden sonra, İznik'in civar kalelerden alabileceği yardım engellenmiş ve böylece kalenin kuşatılması için gerekli koşullar sağlanmıştır. Osman Bey kuşatma tazyikini artırmak adına kalenin dağ tarafına bir havale kulesi yaptırılması emrini vermiş ve böylece İznik temadi olarak gözetim altında bırakılmıştır. Ayrıca bölgede gerçekleştirilen akınlarla birlikte müdafilerin dışarıya çıkması engellenmiştir. Bu durum İznik'in bağ ve bahçelerinin zarar görmesine ve halkın açlıktan kırılmasına sebep olmuştur.⁴⁹ Ancak İznik Kuşatması'nın neticelenmesi Orhan Gazi dönemine tevarüs etmiştir.

Beyliğin yeni merkezi hâline gelen Yenişehir'in güvenliğini sağlayabilmek adına Osman Bey, Marmaracık Kalesi'ni fethetmiştir.⁵⁰ Marmaracık Kalesi'nin fethi ile

⁴³Sadeddin, C. 1, *a.g.e.*, 35.

⁴⁴Danışmend, *a.g.e.*, 5.

⁴⁵*a.g.e.*, 5.

⁴⁶*a.g.e.*, 6.

⁴⁷Halil İncalcık, *Kuruluş Devri Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010), 31.

⁴⁸*a.g.e.*, 7.

⁴⁹Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 41.

⁵⁰İncalcık, *a.g.e.*, 37.

birlikte Yenişehir'in güvenliği gerçekten sağlanmış ve bu durum Bursa ve çevresindeki tekfuruları rahatsız etmişti. Bu nedenle, Bursa tekfurunun önderliğinde toplanan Bizans kuvvetleri Yenişehir'e karşı harekete geçmişlerdir.⁵¹ Bu durumdan haberdar olan Osman Gazi Bizanslıları Dimbos civarında karşılamış ve mağlup etmiştir.⁵² Muharebe sonucunda Kestel ve Madenos tekfuru hayatını kaybetmiş ve onların ölümü neticesinde komutansız kalan kaleler rahatlıkla fethedilmiştir. Muharebeden sağ çıkmayı başaran Kete tekfuru, Eynegöl tekfuruna sığınmış fakat Osman Gazi, Eynegöl tekfuru ile yaptığı anlaşma sonucu kaçak teslim almıştı.⁵³ Osman Gazi, Kete tekfurunun Kete Kalesi'nin önüne getirilmesini emretmiş ve garnizona teslim olması yönünde çağrı yapmıştı.⁵⁴ Tekfurun öldürülmesinden sonra yaşanan olaylar neticesinde Kestel, Kete, Atranos ve Madenos kaleleri fethedilmiştir.

Gaza faaliyetlerini sürdürmek adına Osman Gazi, beraberindeki beyleri bölgedeki hisar ve kaleleri zapt etmeleri için görevlendirmiştir. Lüblüce (Leblebüci), Lifke, Geyve, Tekfurpınarı, Yenihisar, Akhisar, Mekece ve Nifce gaza faaliyetleri sonucu zapt edilen kalelerdir. Bu gaza faaliyetleri için 1304, 1308 tarihleri verilmektedir.⁵⁵

Bölgenin bir başka stratejik öneme sahip kalesi olan Bursa, Osman Gazi tarafından kuşatılmıştır. Osman Gazi iyi tahkim edilmiş kalenin zor kullanılarak alınamayacağına kanaat getirmiş, kalenin kaplıca ve dağ taraflarına birer havale kulesi yapılması emrini vermiştir.⁵⁶ Havale kuleleri ile birlikte, kalenin dışarıdan yardım alması engellenmiş, kale halkı açlık, susuzluk ve hastalığa maruz bırakılmıştır.

İznik ve Bursa'nın abluka altına alınması sonrası, Osman Gazi'den icazet alan Orhan Gazi, beraberindeki beyler ile birlikte gazaya çıkmıştır. Gece vakti Karaçepiş Hisarı'nı kuşatmış olan Orhan Gazi, askerlerini üç ayrı gruba bölmüş ve iki ayrı grubun pusu amacıyla gizlenmesini emretmiştir.⁵⁷ Tekfurun kaleden çıkarılması için sahte ricat taktiği uygulanmış, askerleri ile Orhan Gazi'yi esir almak adına kaleden çıkan tekfur esir alınarak kale fethedilmiştir.⁵⁸ Orhan Gazi ve beraberindeki beylerin faaliyetleri İznik civarında bulunan Karatekin Kalesi'nin fethi ile devam etmiştir. Kalenin fethi

⁵¹*a.g.e.*, 37.

⁵²*a.g.e.*, 37.

⁵³*a.g.e.*, 38.

⁵⁴*a.g.e.*, 38.

⁵⁵Danışmend, *a.g.e.*, 9.

⁵⁶Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 34.

⁵⁷*a.g.e.*, 39.

⁵⁸*a.g.e.*, 39.

için yağma buyurulmuş, fethinden sonra kalenin içerisine asker konulmuş ve İznik'e havale yapılmıştır.⁵⁹ Orhan Gazi'nin çıktığı bu gaza faaliyeti sonucu; Karatekin, Ebesuyu, Karacepiş, Tuzpazarı, Kapucuk ve Kireste (Kereste) kaleleri fethedilmiştir. Bu gaza faaliyeti için 1317, 1318 ve 1323 tarihleri rivayet edilmektedir.⁶⁰

Bursa Kuşatması devam ederken, Orhan Bey, kalenin denizle olan bağlantısını kesmek adına çeşitli rivayetlere göre 1321 yılında Mudanya'yı kuşatma sonucunda fethetmiştir.⁶¹ Aynı zamanda, Kara Timurtaş Bey de Gemlik'i kuşatmakla görevlendirilmiş fakat başarılı olamamıştır.⁶² Gemlik Kuşatması Osmanlılar için bir ders niteliğinde olmuş, mezkûr kalenin ikinci defa kuşatılmasında edinilen tecrübelerden faydalanılmıştır.

Sakarya'nın doğusunda bulunan ve Umur Bey'in tasarrufunda bulunan Akyazı, 1323 yılında fethedilmiştir. Böylelikle, Osmanlı Beyliği ilk defa bir Türk Beyliği'nin topraklarını zapt etmiştir.⁶³

Beyliğin genişlemesinde akıncı beylerin gaza faaliyetleri oldukça etkili olmuştur. Akıncı beylerinden Akçakoca, 1323 yılında Ayanköy'ü fethetmiştir. Bu fetih için 1313 tarihi de rivayet edilmektedir.⁶⁴ Başka bir akıncı beyi olan Kara Mürsel, 1326 yılında, daha sonra kendi adıyla temsiye edilecek olan Prenetos'u fethetmiştir. Ancak, bir başka rivayete göre, Prenetos 1324 yılında fethedilmiştir.⁶⁵ Bu fetih ile birlikte İzmit Körfezi'ne doğru ilerleme sağlanmıştır.

Bu sırada Bursa'nın abluka altında tutulması devam etmekteydi. Osmanlılar Kuşatmaya elverişli piyade birliklerinden mahrum olmalarından mütevellit kuşatmayı hitama erdirmek için yeni tedbirler aradılar. Orhaneli Kalesi, Bursa'nın kalesinin güneyden güvenliğini sağlamaktaydı. Ancak, Orhan Gazi ve beraberindeki akıncı beylerin kaleye yaptıkları saldırı sonucunda kale, tekfuru tarafından terk edildi.⁶⁶ Bu durum, Orhaneli kalesinin saldırıya açık hale gelmesine sebep olmuş ve söz konusu kale Orhan Gazi tarafından 1323 yılında ele geçirildi.⁶⁷

⁵⁹*a.g.e.*, 40-41.

⁶⁰Danışmend, *a.g.e.*, 10.

⁶¹*a.g.e.*, 10.

⁶²*a.g.e.*, 10.

⁶³*a.g.e.*, 11.

⁶⁴*a.g.e.*, 11.

⁶⁵*a.g.e.*, 11.

⁶⁶Neşri, *a.g.e.*, 61.

⁶⁷Danışmend, *a.g.e.*, 12.

Orhanlı'nın sükutu Bursa tekfurunun ve garnizonunun son ümitlerinin de tükenmesine yol açtı. Açlık, susuzluk ve hastalık ile uğraşan Bursa garnizonu için durum artık umutsuzdu. Bursa tekfuru, havale kulesinde bulunan askerler ile iletişime geçmiş ve kaleyi teslim edeceğini belirtmiştir.⁶⁸ Orhan Gazi haberi aldıktan sonra Bursa önüne gelmiş, tekfur ile görüşmesi için Köse Mihal'i tavgif etmiştir. Köse Mihal ile teslim şartlarını görüşen Bursa tekfuru can güvenliğinin sağlanması karşılığında kaleyi teslim etmiştir.⁶⁹

Belirtildiği üzere akıncılar Bitinya Bölgesi'nde yaptıkları akın ve gaza faaliyetleri ile Osmanlı Beyliği'nin sınırlarını genişletmekteydi. Akıncıların faaliyetleri neticesinde ele geçirilen kalelerden bir tanesi de Samandıra Kalesi'dir. Samandıra Kalesi'nin tekfurunun oğlunun vefat etmesi ve tekfurun cenaze merasimi sebebiyle kale dışına çıkması, beylerin tekfuru esir almasına ve kalenin fethine yol açmıştır.⁷⁰ Yine akıncı beyler civar kalelerinden biri olan Aydos'u kuşatmış ve ele geçirmiştir. Bu fetih Osmanlı tarihlerinde efsaneleştirilerek anlatılmıştır.⁷¹

Bursa'nın fethedilmesi ve İznik'in uzun süredir abluka altında olması, Bizans İmparatoru III. Andronikos'un (1328-1341) öncelikle İznik'i ablukadan kurtarmak daha sonra ise Bursa'yı yeniden ele geçirmek üzere harekete geçmesine sebep olmuştur.⁷² Pelekanon'da karşılaşan iki ordu arasında cereyan eden muharebe, imparatorun öldüğüne dair yanlış haberin yayılması sonucunda Osmanlı lehine sona ermiştir.⁷³ Pelekanon Savaşı'nda yaşananlar İznik halkının kurtuluş ümitlerini tüketmiştir. İznik tekfuru yaşanan gelişmeler neticesinde kaleyi teslim etmeyi kabul etmiştir. Böylelikle İznik Orhan Gazi tarafından 1331 yılında fethedilmiştir.⁷⁴

Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa Taraklıyencesi, Mudurnu ve Göynük'ü kuşatmaya gerek duymadan, tekfurlarının kaleleri teslim etmesi sonucunda ele geçirmiştir.⁷⁵ Bu fetihler için 1330 ve 1333 tarihleri verilmiştir.⁷⁶

⁶⁸Behiştî, *a.g.e.*, 172.

⁶⁹*a.g.e.*, 175.

⁷⁰*a.g.e.*, 197.

⁷¹Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 47-48.

⁷²İnalcık, *a.g.e.*, 46-47

⁷³*a.g.e.*, 48.

⁷⁴Ahmet, Güneş, "İznik", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2001) <https://islamansiklopedisi.org.tr/iznik#2-osmanli-donemi> [Erişim Tarihi: 11.01.2023].

⁷⁵Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 60.

⁷⁶Danışmend, *a.g.e.*, 20.

Daha önce Gemlik'i kuşatıp başarısız olan Kara Timurtaş Bey, kalenin fethi için hasat vaktinde bağ ve bahçelerinin yakılıp yıkılarak zahireden yoksun bırakılmasını önermiştir.⁷⁷ Kara Timurtaş Bey'in önerilerine müteakip kale kuşatılmış ve bir aylık kuşatma sonucunda açlıktan bunalan kale teslim edilmiştir.⁷⁸

1336 dolaylarında Karesi seferine çıkan Orhan Gazi, Bizanslılara ait Ulubat kalesini kuşatmıştır. Ulubat tekfuru eman karşılığında Osmanlı idaresine dahil olmuş ve bölgede varlığını sürdürmüştür. Fakat Karesi topraklarının ilhakı neticesinde Ulubat önem kazanmış ve Orhan Gazi kaleyi tamamiyle idaresine geçirmiştir.⁷⁹ Ulubat Kalesi'nin eman ile fethinden sonra Kirmasti ve Mihaliç kaleleri de Orhan Gazi tarafından fethedilmiştir.⁸⁰ Karesi Beyliği'nin topraklarında yaşanan taht kavgasına, sarayında bulunan Dursun Bey'i Karesi hükümdarlığına geçirmek üzere dahil olan Orhan Gazi, Bergama Kalesi'ni kuşatmış ve Dursun Bey'in katli sonucunda Karesi topraklarını ilhak etmiştir.⁸¹

Akıncı beylerinden biri olan Akça Koca Bizans İmparatorluğu'nun Bitinya bölgesinde kalan, stratejik önemi haiz son kalelerden biri olan İzmit'i kuşatmıştır. Ancak akıncı beyinin vefatı neticesinde kuşatmanın başarısız olduğuna dair bir rivayet vardır.⁸² Daha sonraki tarihlerde İzmit'i ele geçirip bölgede egemenliğini pekiştirmek isteyen Orhan Gazi öncelikle Yalova ve Hereke'nin fethedilmesi için akıncı beylerini bölgeye göndermiş ve böylece İzmit'in denizle olan bağlantısını kesmiştir.⁸³ Yalova ve Hereke'nin fethi neticesinde Orhan Gazi İzmit'e gelerek kaleyi kuşatmış ve beraberindeki beyleri Koyunhisar'ı almaları için göndermiştir. Yaşanan çarpışmalar neticesinde Koyunhisar tekfuru okla öldürülmüş ve kesik başı İzmit önlerine getirilmiştir.⁸⁴ Yardım ümitleri tamamen tükenen İzmit tekfuru 1337 yılında kaleyi teslim etmiştir.

Osmanlılar, Karesi Beyliği'nin ilhakı sonucunda Çanakkale bölgesine ulaşmışlardır. Süleyman Paşa, Kapıdağı ve Lapseki'yi ele geçirerek Rumili'ye geçişin yolunu

⁷⁷Behiştî, *a.g.e.*, 218.

⁷⁸*a.g.e.*, 218.

⁷⁹İnalcık, *a.g.e.*, 53.

⁸⁰*a.g.e.*, 53.

⁸¹*a.g.e.*, 53.

⁸²Bkz. Danişmend, *a.g.e.*, 23.

⁸³Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1299-1453)*, C.1. çev. Nilüfer Epçeli, (İstanbul: Yeditepe, 2011), 79.

⁸⁴Behiştî, *a.g.e.*, 203.

açmıştır.⁸⁵ Süleyman Paşa gaza faaliyetlerini Rumeli’de devam ettirmek üzere Orhan Gazi’den destur almıştır. Ece Bey ve Gazi Fâzıl adlı beyler Süleyman Paşa ile yaptıkları görüşme neticesinde kayıkla Rumeli’ye geçmiş ve ele geçirdikleri köylüyü esir alarak Süleyman Paşa’ya getirmişlerdir. Köylü bölge hakkında Süleyman Paşa’ya detaylı bilgiler aktarmış ve böylece Süleyman Paşa beraberindeki beyler ile karşı kıyıya geçmiştir.⁸⁶ Gece vakti Çimpe Kalesi’ne ulaşılmış ve düşman köylülerinden birinden elde edilen istihbarat ışığında Çimpe fethedilmiştir.⁸⁷ Çimpe kalesinin fethi akabinde Akçalıman ve Aya-Şilomya zaptedilmiş ve limanda bulunan gemiler ile Anadolu’dan asker getirilmiştir.⁸⁸ Çimpe’nin fethi hakkında zikredilen başka bir rivayet daha vardır. Bu rivayete göre Bizans İç Savaşı’nda aktif olarak yer alan Orhan Gazi, oğlu Süleyman Paşa’yı beraberinde bir kuvvetle bölgeye göndermiş, Kantekuzenos ise konaklaması için Çimpe’yi Süleyman Paşa’ya bırakmıştır.⁸⁹ Kantekuzenos’un Çimpe’yi terk etmesini istemesine rağmen Süleyman Paşa kaleden çıkmayı reddetmiş ve bölgede Osmanlılara önemli bir üs kazandırmıştır.⁹⁰

Ece Bey ve Gazi Fâzıl Gelibolu Kalesini kuşatmış ve kale çevresinde akınlar gerçekleştirmişlerdir. Gelibolu’nun gaziler tarafından kuşatılması sonrasında bölgenin bir başka kalesi olan Konurhisar’ın tekfurı, Gelibolu kuşatmasını kaldırtmak adına akınlar düzenleyerek kuşatmayı zorlaştırmıştır.⁹¹ Konurhisar tekfurunun faaliyetlerini durdurmak adına Gazi Fâzıl Bey tekfurun kale dışına çıkmasını beklemiş ve böylece tekfur esir alarak Konurhisar’ı ele geçirmiştir.⁹² Gelibolu Kalesi’nin fethi için de farklı rivayetler bulunmaktadır. Bir rivayete göre Konurhisar’ın fethedilmesinden sonra Gelibolu tekfurı ahidnâme ile kaleyi teslim etmiştir.⁹³ Bir diğer rivayet ise bölgede yaşanan büyük bir deprem sonrası Gelibolu Kalesi’nin ahalisi ile birlikte boşaltılması ve böylece Süleyman Paşa’nın boş kaleyi ele geçirmesidir.⁹⁴

Süleyman Paşa çıktığı av sırasında yaşadığı kaza sonucunda hayatını kaybetmiş (1357) ve Orhan Gazi’nin bir diğer oğlu Murad, Rumeli’nin gaza faaliyetlerinin başına

⁸⁵ İncalcık, *a.g.e.*, 59.

⁸⁶ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 66.

⁸⁷ Neşrî, *a.g.e.*, 82.

⁸⁸ İncalcık, *a.g.e.*, 57.

⁸⁹ *a.g.e.*, 58.

⁹⁰ *a.g.e.*, 58.

⁹¹ Behiştî, *a.g.e.*, 226.

⁹² Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 69.

⁹³ *a.g.e.*, 70.

⁹⁴ İncalcık, *a.g.e.*, 61.

geçmişti.⁹⁵ Şehzade Murad ve beraberindeki akıncı beyler, bölgedeki genişlemeyi devam ettirebilmek adına büyük bir akın faaliyeti başlatmıştır. Edirne yolu üzerindeki Bantoz, Çorluhisar, Lüleburgaz, Misini ve Babaeski'nin fethi ile başlayan bu akın, Şehzade Murad'ın nihai hedef olarak belirlediği Edirne'nin civarında bulunan kalelerin fethi ile sonuçlanmıştır.⁹⁶ Hacı İlbey, Burgos ve Dimetoka'yı, Evrenos Bey ise Keşan ve İpsala'yı zapt etmiştir.⁹⁷ Zikredilen fetihler sonrasında Edirne çevresinde kontrol sağlanarak şehrin yardım almasının önüne geçilmiş ve kalenin tecriti sağlanmıştı. Lala Şahin Paşa, Şehzade Murad'ın emri ile 1361 yılında Edirne'yi kuşatmak üzere yola çıktı. Osmanlı birliklerini Sazlıdere'de karşılayan tekfurun ordusu verdiği kayıplar neticesinde kaleye ricat etmek zorunda kalmıştır. Sazlıdere zaferi sonrası Şehzade Murad kaleye ulaşmış, rivayete göre Meriç Nehri'nin taşması sonucu tekfur Edirne'yi terk etmiş ve böylece garnizon teslim olmuştur.⁹⁸

I. Murad döneminde devlet Rumeli'ye doğru yayılırken Anadolu'da da hâkimiyet kurulmaya çalışılıyordu. Padişah, Anadolu'da Eretna ve Karaman beylerini tehdit olarak görüyor ve onların faaliyetlerine son vermek istiyordu. Bu yüzden Sultan I. Murad bir Anadolu seferine çıktı. Sultanöyüğü mevkiinde meydana gelen muharebe sonucunda Eretna ve Karaman tehditi bastırılmış, kuşatma altındaki Ankara teslim alınmıştır.⁹⁹

Anadolu'daki faaliyetlerden sonra Osmanlılar tekrar Rumeli'ye yoğunlaştılar. Edirne fethi sonrası akıncı beyleri hem bölgedeki kazanımlarını korumak hem faaliyet alanlarını genişletmek adına üzere bir harekate giriştiler. Bölgede kendine bir merkez belirleyen ve buradan harekete geçen Evrenos Bey Gümülcine¹⁰⁰ ve Vardar Yenicesi¹⁰¹ gibi yerleri fethetti. Rumeli Beylerbeyi Lala Şahin Paşa ise Eski Zağra'yı¹⁰² ve bölgenin önemli sınır kalelerinden biri olan Filibe'yi eman ile teslim alarak Osmanlı topraklarına katmıştır.¹⁰³

⁹⁵*a.g.e.*, 69.

⁹⁶*a.g.e.*, 82.

⁹⁷Neşri, *a.g.e.*, 89-90.

⁹⁸Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 74.

⁹⁹İnalcık, *a.g.e.*, 83.

¹⁰⁰Machiel, Kiel, "Gümülcine", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1996) <https://islamansiklopedisi.org.tr/gumulcine> [Erişim Tarihi: 15.01.2023].

¹⁰¹Machiel, Kiel, "Yenice-i Vardar", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2013) <https://islamansiklopedisi.org.tr/yenice-i-var-dar> [Erişim Tarihi: 15.01.2023].

¹⁰²İlhan, Şahin, "Eski Zağra", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995) <https://islamansiklopedisi.org.tr/eski-zagra> [Erişim Tarihi: 15.01.2023].

¹⁰³Machiel, Kiel, "Filibe", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1996) <https://islamansiklopedisi.org.tr/filibe> [Erişim Tarihi: 15.01.2023].

Anadolu'dan Rumeli'ye geçişi sağlayan önemli bir yerleşim yeri olan Biga, denizlerde rakiplerine henüz üstünlük kuramamış olan Osmanlılar için ele geçirilmesi elzem bir mevki idi. Rumeli'de bulunan toprakların olası düşman tehditlerine ve sefere çıkılırken oluşabilecek gecikmelerin önüne geçebilmek adına Biga'nın fethedilmesinde karar verildi. Bu sebeple I. Murad Biga'yı hem karadan hem de denizden olmak üzere kuşatmış, böylece Rumeli'ye geçişte önemli bir üs elde edilmiştir.¹⁰⁴

Rumeli'nde toprakları genişletmek isteyen I. Murad, 1366 yılında bölgeye gelmiş ve Çirmen Kalesi'ni eman ile teslim almıştır.¹⁰⁵ Çirmen'in teslim alınmasından sonra Lala Şahin Paşa Ferecik'in fethi için görevlendirilmiş, Çatalca ve İnceğiz ise I. Murad tarafından fethedilmiştir.¹⁰⁶ 1368 yılına gelindiğinde derbentlerin kontrolünü sağladığı için stratejik bir öneme haiz olan Aydos Kalesi eman ile teslim alınmış, Karnova kalesi kuşatma sonucu alınmıştır.¹⁰⁷ Daha önce kuşatılan fakat alınamayan Süzebolu yine aynı seferde kaledekilerin muharebe sonrası teslim olması sonucu fethedilmiştir.¹⁰⁸

1369 dolaylarında Rumeli'deki fetihler devam etmekteydi. I. Murad bir yandan Kara Timurtaş Bey ve Rumeli Beylerbeyi Lala Şahin Paşa'yı akın için farklı bölgelere gönderirken kendisi de Kırkkilise (Kırklareli), Pınarhisar ve Vize'yi zapt edilmiştir.¹⁰⁹ Kara Timurtaş Bey Kızılağaç Yenicesi, Yanbolu ve İslimye'yi gerçekleştirdiği Osmanlı topraklarına katmıştır.¹¹⁰ Rumeli Beylerbeyi Lala Şahin Paşa ise Kapulu-Derbend'i kuşatmış, hiçbir direniş göstermeyen İhtiman'ı teslim almıştır.¹¹¹ Yine bölgenin önemli kalelerinden Samakov, çetin bir direniş sonrası fethedilmiştir.¹¹²

Çirmen zaferi sonrasında oluşan ortamdan faydalanılması için I. Murad Çandarlı Kara Halil Hayreddin, Evrenos Bey ve Rumeli Beylerbeyi Lala Şahin Paşa'yı fetih icra etmeleri için bölgeye göndermiştir. Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa, Evrenos Bey'i Borlı ve İskeçe'yi fethetmesi için görevlendirmiştir.¹¹³ Borlı ve İskeçe'nin fethedilmesinden sonra Marolya (Avrethisarı) kuşatılmıştır. Marolya hakiminin

¹⁰⁴Feridun, Emecen, "Biga", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1992) <https://islamansiklopedisi.org.tr/biga--canakkale> [Erişim Tarihi: 15.01.2023].

¹⁰⁵Yusuf, Halaçoğlu, "Çirmen", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1993) <https://islamansiklopedisi.org.tr/cirmen> [Erişim Tarihi: 15.01.2023].

¹⁰⁶İnalık, *a.g.e.*, 84.

¹⁰⁷İnalık, *a.g.e.*, 85.

¹⁰⁸Behiştî, *a.g.e.*, 267.

¹⁰⁹*a.g.e.*, 267.

¹¹⁰Danışmend, *a.g.e.*, 47.

¹¹¹İnalık, *a.g.e.*, 85.

¹¹²MachielKiel, "Samakov", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2009) <https://islamansiklopedisi.org.tr/samakov> [Erişim Tarihi: 16.01.2023].

¹¹³Sadeddin, C.1. *a.g.e.*, 143.

beklediği yardımı bir türlü alamaması sonucu kale teslim edilmiştir.¹¹⁴ Lala Şahin ise Kavala Kalesi'ni fethettikten sonra Drama Kalesi'ne varmış ve kaleyi fethetmiştir.¹¹⁵ Zihne ili fethedildikten sonra Lala Şahin Paşa, Serez üzerine varmış ve halihazırda Kara Balaban tarafından icra edilen kuşatmaya destek olmuştur. Serez'in kuşatmaya daha fazla direnememesi ve teslim olması sonrasında Karaferye kalesi hâkimi de eman dilemiş, böylece adı geçen kale Osmanlı topraklarına dahil olmuştur.¹¹⁶

Tekrardan Rumeli'ye geçen I. Murad, itaat etmeyen Sırp prenslerinden Lazar'ı ele geçirmek üzere sefere çıkmıştır. Bölgede savunma durumuna geçen Prens Lazar, Semendire Kalesi'ne sığınmış, Osmanlı ordusunun yürüyüş rotasındaki yiyeceğe erişimini engellemek adına bölgeyi yakıp yıkmıştır. Kışın yaklaşması ve ordunun zahireye erişiminin olmaması açlığa sebebiyet vermiş, ordu içinde huzursuzluk baş göstermiştir.¹¹⁷ Ordu komutanları arasında yapılan görüşmeler neticesinde Niş Kalesi'nin muhasara altına alınmasına karar verilmiş, uzayan kuşatma umumi taarruz ile nihayete ermiştir.¹¹⁸ Böylece Sırbistan topraklarında stratejik öneme haiz bir kale daha ele geçirilmiştir.

Lala Şahin Paşa'nın vefatı sonrası Rumeli Beylerbeyiliği Timurtaş Paşa'ya tevdi edildi.¹¹⁹ Beylerbeyliğine getirilen Timurtaş Paşa I. Murad tarafından Arnavutluk ve Bosna'ya akın yapmakla tavzif edildi. Timurtaş Paşa önce Pirlepe'yi kuşatmış ve durumun umutsuz olduğuna kanaat getiren garnizon teslim olmuştur.¹²⁰ Pirlepe'nin alınmasından sonra Timurtaş Paşa, Manastır'ı çetin bir mücadele sonucunda zapt etmiştir.¹²¹ Pirlepe ve Manastır'ın fethi sonrasında İştip'te Osmanlı birlikleri tarafından ele geçirilmiştir.¹²²

I. Murad'ın Rumeli'de bulunmasını fırsat olarak değerlendiren Karamanoğulları, Osmanlı topraklarına saldırmıştır. Bunun üzerine Rumeli'den Bursa'ya dönen I. Murad, Karamanoğlu Beyliği üzerine sefere çıkmış, Frenkyazısı olarak adlandırılan

¹¹⁴*a.g.e.*, 143-144.

¹¹⁵*a.g.e.*, 144.

¹¹⁶*a.g.e.*, 144.

¹¹⁷*a.g.e.*, 145.

¹¹⁸İnalcık, *a.g.e.*, 98.

¹¹⁹Danışmend, *a.g.e.*, 59.

¹²⁰Machiel, Kiel, "Pirlepe", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2019) <https://islamansiklopedisi.org.tr/pirlepe> [Erişim Tarihi: 16.01.2023].

¹²¹Kristaq, Prifti, "Manastır", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2003) <https://islamansiklopedisi.org.tr/manastir--makedonya> [Erişim Tarihi: 16.01.2023].

¹²²MachielKiel, "İştip", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2001) <https://islamansiklopedisi.org.tr/istip> [Erişim Tarihi: 16.01.2023].

savaşta sonra Osmanlı ordusu Konya'yı kuşatmıştır.¹²³ Kuşatma üzerine Karaman beyi itaatini bildirmiş ve Beyşehir ve Süleymanşehir tekrar Osmanlı idaresine geçmiştir.¹²⁴

Çandarlı Kara Halil Hayrettin Paşa ve emrindeki birlikler tarafından uzun süredir abluka altında tutulan Selanik, komutan Manuel'in Venedik'ten beklediği yardımı bir türlü alamaması ve Venedik'in Osmanlılar ile ateşkes imzalamasından sonra kuşatma altındaki kaleden firar etmiş ve böylece Selanik teslim olmuştur.¹²⁵

Bulgaristan'ın mühim merkezlerinden biri olan Sofya, çeşitli tarihlerde kuşatılmasına rağmen alınamamıştır. İnce-Balaban adlı akıncı beyi Sofya'yı kuşatmış fakat kale kuşatmaya direnmiştir. Hoca Sadeddin Efendi, bu kuşatmayla ilgili ilginç bir rivayet anlatır. Söz konusu rivayete göre İnce-Balaban'ın maiyetinden bir kişi kaleye sığınmış ve doğancılık alanındaki hünelerini göstererek kale komutanının güvenini kazanmıştır.¹²⁶ Kale kumandanı bir av sırasında bu kişiyi yanına almış ancak genç av sırasında kumandanı esir almış ve İnce-Balaban Bey'e teslim etmiştir.¹²⁷ Kale kumandanının esir edilmesi neticesinde garnizon teslim olmuştur.¹²⁸

I.Murad tarafından Rumeli'de fetihler yapması ve Osmanlılara ihanet eden Bulgar hâkimi Sosmanos'u cezalandırması için görevlendirilen Ali Paşa ilk iş olarak Pravda Kalesi'ni gözüne kestirmişti. Paşa bu amaçla Timurtaş Paşa'nın oğlu Yahşi Bey'i Pravda kalesini almakla tavzif etti. Rivayete göre, kuşatma devam ederken Hüseyin adında bir asker kale duvarlarına tırmanmayı başarmış, başka askerlerin de yanına çıkmasını sağlamış böylece kale fethedilmiştir.¹²⁹ Pravda kalesine gelen Ali Paşa buradan Tırnova'ya yönelmiş ve kaleyi ele geçirmiştir.¹³⁰ İlerleyişini sürdüren Ali Paşa Şumnu Kalesi'ni kuşatmış ve kale halkı eman dileyerek teslim olmuştur.¹³¹ Ali Paşa, Doğan Bey adlı akıncı beyini Kosova'yı alması için görevlendirmiş ve böylece Kosova'nın fethi sağlanmıştır.¹³² Kosova'nın fethinin tamamlanmasından sonra Sosmanos'un daha önce verdiği sözleri yerine getirmemesi üzerine Ali Paşa, bu sefer

¹²³İnalcık, *a.g.e.*, 99.

¹²⁴*a.g.e.*, 99.

¹²⁵*a.g.e.*, 101.

¹²⁶Sadeddin, C.1. *a.g.e.*, 159.

¹²⁷Süleyman Lokmacı, "Solak-zâde Tarihi'nin Tahlili ve Metin Tenkidi", (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2015), 101.

¹²⁸*a.g.t.*, 101.

¹²⁹*a.g.t.*, 104.

¹³⁰Sadeddin, C.1. *a.g.e.*, 171.

¹³¹*a.g.e.*, 171.

¹³²*a.g.e.*, 173.

I. Murad tarafından daha büyük bir ordu ile Niğbolu'yu tekrar kuşatmakla görevlendirilmiş, teslim olmaktan başka çaresi kalmayan Sosmanos kaleden çıkarak teslim olmuştur.¹³³ Böylece bölgenin en önemli kalelerinden Niğbolu Osmanlı topraklarına katılmıştır.

I. Kosova Savaşı sonrası tahta geçen Yıldırım Bayezid, Anadolu'da Türkmen beyliklerinin sebep olduğu kargaşa ortamına son vermek adına Anadolu seferine çıkmıştır. Yeni padişah olarak Bizans İmparatorluğu'na bağlı olan Alaşehir'i umumi taarruz sonucunda teslim almıştır.¹³⁴ Aydın, Saruhan, Menteşe, Hamîd ve Germiyan beyliklerinin üzerine gidilmiş ve toprakları fethedilmiştir.¹³⁵ Türkmen beyliklerini örgütleyen ve Osmanlıların bölgedeki en büyük rakipleri olan Karamanoğulları üzerine yürüyen Sultan Bayezid, Beyşehir'i almış ve Karamanoğlu Beyliği'nin merkezi Konya'yı kuşatmıştır.¹³⁶ Kadı Burhaneddin'in müdahalesi neticesinde kuşatma kaldırılmış ve Osmanlılar ile Karamanoğulları ile antlaşma yapmak zorunda kalmışlardır..

Anadolu seferinden dönen Yıldırım Bayezid yeni fetihler gerçekleştirmek adına Rumeli'ye geçmiş ve 1394'te uzun ve zorlu bir kuşatmanın ardından Tırnova'yı tekrar fethetmiştir.¹³⁷ Daha önce Osmanlılar tarafından fethedilen fakat elden çıkmış olan Selanik'i tekrar kuşatmak adına Rumeli'ye geçen Yıldırım Bayezid, 1394 yılında kaleyi fethetmeye muvaffak olmuştur.¹³⁸ Yıldırım Bayezid, taleplerini reddeden Bizanslıları cezalandırmak adına İstanbul'u hem denizden hem de karadan olmak üzere muhasara altına almıştır.¹³⁹ Fakat Macar Kralı Büyük Sigismund'un sefere çıktığı haberinin alınması üzerine kuşatma kaldırılmış, ordu Niğbolu'ya doğru yola çıkmıştır.¹⁴⁰ Niğbolu'da Haçlı ordusu ile savaştan Yıldırım Bayezid, Haçlı ordusunu mağlup etmiş ve sonrasında Vidin'i Osmanlı topraklarına katmıştır.¹⁴¹

Batıdaki gelişmelerin ardından tekrar Anadolu'ya geçen Yıldırım Bayezid, Karamanoğlu Beyliği üzerine tekrar yürümüş ve Konya dahil Karaman topraklarının

¹³³*a.g.e.*, 174.

¹³⁴Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 89.

¹³⁵İnalcık, *a.g.e.*, 112.

¹³⁶*a.g.e.*, 112.

¹³⁷Machiël, Kiel, "Tırnova", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2012) <https://islamansiklopedisi.org.tr/tirnova--bulgaristan> [Erişim Tarihi: 17.01.2023].

¹³⁸İnalcık, *a.g.e.*, 114.

¹³⁹Neşri, *a.g.e.*, 148.

¹⁴⁰*a.g.e.*, 148.

¹⁴¹İnalcık, *a.g.e.*, 115.

tamamını ele geçirmiştir.¹⁴² Anadolu’da ilerleyişini sürdüren Yıldırım Bayezid Dulkadiroğlu Beyliği’ni itaat altına almasının akabinde Memlûklere ait Elbistan, Malatya, Behisni, Kâhta ve Divriği’yi fethetmiştir.¹⁴³

Yıldırım Bayezid’in Ankara Muharebesi (1402) sonrası ölümü ile oluşan siyasi boşluk sonrasında Süleyman Çelebi Rumeli’ye geçerek hakimiyetini kurmuş, diğer şehzadeler ise Anadolu’da aralarında çeşitli mücadeleler vererek hakimiyet oluşturmaya çalışmışlardır. Bu 11 yıllık dönem bilindiği üzere Osmanlı tarih yazıcılığında “Fetret Devri” olarak adlandırılır. Bursa’da hakimiyet kurmak adına Musa Çelebi ile İsa Çelebi karşı karşıya gelmiş ve İsa Çelebi’yi mağlup eden Musa Çelebi Bursa’da hakimiyetini kurmuştur.¹⁴⁴ Bu sırada Anadolu’da bulunan bir başka şehzade olan Mehmed Çelebi ise Amasya ve Sivas yöresinde hüküm sürmekteydi. Daha da kuvvetlenerek Musa Çelebi’nin karşısına çıkan İsa Çelebi, muharebe sonucunda Bursa’yı ele geçirmiş, Mehmed Çelebi’nin Anadolu’da ortak yönetim teklifini reddetmiş daha sonra ikili arasında Ulubat’ta gerçekleşen muharebe sonucu Mehmed Çelebi Bursa’yı hakimiyet alanına katmıştır.¹⁴⁵

1402 Ankara Muharebesi’nden sonra Anadolu’da bulunan kalelerden bazıları Timur’un beraberinde gelen beylerin eline geçmişti. Çelebi Mehmed Anadolu’da hakimiyet kurmaya çalıştığı sırada Anadolu’da yer alan ve daha önce Osmanlılar tarafından ele geçirilmediği rivayet edilen Felnik kalesini kuşatmıştır.¹⁴⁶ Neşri’de mezkûr kale için Filenbel ifadesi geçmektedir.¹⁴⁷ Sultan I. Bayezid’in ordusundan arta kalan ve muhtemelen daha önce kuşatma savaşında yer almış birlikler ile kaleyi kuşatan Çelebi Mehmed, kalenin fethini başarıyla gerçekleştirebilmiştir.¹⁴⁸ Bu gelişmeler yaşanırken Rumeli’de bulunan Süleyman Çelebi, Mehmed Çelebi’nin güçlü bir rakip haline gelmekte olduğunu fark etmiş, Anadolu’ya geçerek Bursa’yı almıştır. İlerleyişini sürdüren Süleyman Çelebi Ankara’yı da topraklarına katmıştır.¹⁴⁹ Hoca Sadeddin’in rivayetine göre Süleyman Çelebi, Anadolu’da Çelebi Mehmed’in elinde bulunan Selasil Kalesi’ni kuşatmıştır.¹⁵⁰ Selasil Kalesi’nin dizdarının ve

¹⁴²*a.g.e.*, 115.

¹⁴³*a.g.e.*, 115.

¹⁴⁴Fahameddin, Başar, "Fetret Devri", TDV İslâm Ansiklopedisi, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1995) <https://islamansiklopedisi.org.tr/fetret-devri> [Erişim Tarihi: 17.01.2023].

¹⁴⁵*a.g.mad.*

¹⁴⁶Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 308.

¹⁴⁷Neşri, *a.g.e.*, 176.

¹⁴⁸Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 308.

¹⁴⁹İnalcık, *a.g.e.*, 123.

¹⁵⁰Sadeddin, C.2, *a.g.e.*, 30.

kuvvetlerinin Emir Süleyman'ın sayısal üstünlüğüne rağmen başarılı savunma sürdürmüş, Süleyman Çelebi'nin Veziriâzamı Ali Paşa'nın Çelebi Mehmed'in ağzından kaleme aldığı mektubun kale dizdarı Yakup Bey'e ulaşması ve inanması sonucunda kale teslim olmak zorunda kalmıştır.¹⁵¹ Bursa ve Ankara'nın kaybı sonrası Amasya'ya kadar çekilen Mehmed Çelebi kardeşi Musa Çelebi'yi Rumeli'ye göndererek bölgede karışıklık çıkmasını sağlamış, böylece Süleyman Çelebi tekrardan Rumeli'ye dönmek zorunda kalmıştır. Emir Süleyman'ın yokluğundan faydalanan Mehmed Çelebi tekrardan Ankara ve Bursa'yı hakimiyet alanına dahil etmiştir.

Rumeli'de bulunan beyler tarafından desteklenen Musa Çelebi, Süleyman Çelebi için ciddi bir sorun haline gelmişti. Aralarında geçen bir dizi muharebeden sonra Musa Çelebi başarılı olmuş ve Edirne'yi ele geçirerek Rumeli'de hakimiyetini kurmuştur.¹⁵² Rumeli'de fetih faaliyetlerine girişen Musa Çelebi bölgenin en önemli maden ocaklarından biri olan Novobedra'yı almıştır.¹⁵³ Musa Çelebi, Süleyman Çelebi arasındaki mücadelede Bizans İmparatorluğu'nun rakibini desteklemesinden mütevellit İstanbul'u kuşatmıştır.¹⁵⁴

Musa Çelebi'nin İstanbul kuşatması sürerken Bizans imparatoru, Mehmed Çelebi ile irtibata geçerek onun Rumeli'ye geçişini sağlamıştır. Musa Çelebi ile karşı karşıya gelen Mehmed Çelebi yaşanan çeşitli muharebeler sonrasında Musa Çelebi'yi çevresindeki beylerin ihaneti sonucunda mağlup etmiştir.¹⁵⁵ Musa Çelebi tehdidinin ortadan kaldırılmasından sonra Çelebi Mehmed I. Mehmed adıyla Osmanlı Devleti'nde tam hakimiyetini kurmayı başarmıştı.

I.Mehmed, Musa Çelebi ile mücadele ederken Bursa'yı kuşatan Karamanoğullarını cezalandırmak üzerine Konya'yı kuşatmış, Karamanoğlu'nun barış talebi karşısında kuşatma kaldırılmıştır.¹⁵⁶ Böylece Akşehir, Beyşehir, Seydişehir ve Saideli Osmanlı topraklarına katılmıştır.¹⁵⁷ Şehzade Murad, beraberindeki yeni Rum Beylerbeyi Hamza Paşa ile Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde fetihler yapmış ve İsfendiyaroğullarının elinde bulunan Samsun'u fethetmiştir.¹⁵⁸

¹⁵¹ *a.g.e.*, 31.

¹⁵² Başar, *a.g.mad.*

¹⁵³ *a.g.mad.*

¹⁵⁴ *a.g.mad.*

¹⁵⁵ İncelik, *a.g.e.*, 123.

¹⁵⁶ *a.g.e.*, 126.

¹⁵⁷ Danişmend, *a.g.e.*, 172.

¹⁵⁸ İncelik, *a.g.e.*, 133.

Anadolu’da düzeni sağladıktan sonra Rumeli’ye dönen I. Mehmed Macaristan’a ait olan Severin’i kuşatıp fethetmiştir.¹⁵⁹ Bu dönemde Rumeli’de bulunan akıncı beyler faaliyetlerine devam etmiş, Arnavutluk’un en önemli kalelerinden olan Akçahisar fethedilmiştir.¹⁶⁰ Akçahisar’ın fethi sonrasında bölgedeki Avlonya kalesi akın faaliyetleri neticesinde Osmanlı topraklarına katılmıştır.¹⁶¹

I.Mehmed’in ölümü sonrasında tahta çıkan II. Murad, Düzmece Mustafa isyanını başarılı bir şekilde bastırmış ve isyandan sorumlu tuttuğu Bizans İmparatorluğu’nu cezalandırmak üzere İstanbul’u kuşatma altına almıştır. Büyük bir ordu ve çeşitli kuşatma araç gereçlerinin birlikte kullanıldığı kuşatma kardeşi Küçük Mustafa’nın isyana kalkışması üzerine kaldırılmıştır.¹⁶² Bu sırada İznik’e yerleşen Küçük Mustafa’nın isyanına son vermek adına İznik II. Murad tarafından muhasara edildi.¹⁶³ Kuşatma başarıya ulaşmış böylece Küçük Mustafa ele geçirilerek isyana son verilmiştir. İsyanın bastırılması ile Türkmen beylikleri de idare altına alınmış, böylece Anadolu’da düzen tesis edilmiştir.

İzmiroğlu Cüneyd Bey’in Düzmece Mustafa isyanındaki rolü ve Osmanlı Devleti’nin hakimiyetini tanımaması üzerine önlem alınmıştır. Halil Bey idaresindeki kuvvetler Cüneyd Bey’i mağlup etmiş, İpsili Kalesi’ne sığınan Cüneyd Bey’in ele geçirilmesi sonrası İzmir ve Aydınli toprakları da ele geçirilmiştir.¹⁶⁴

II. Murad’ın Anadolu’da fetihler yapması için görevlendirdiği Yörgüç Paşa, Kocakayası olarak anılan ve bölgenin müstahkem mevkilerinden olan bu kaleyi kuşatmıştır. Fakat kalenin sağlam tahkimatlara sahip olması ve Neşrî’nin rivayetine göre 100 yıl yetecek kadar erzağı kale ambarında tutması ile kale teslim olmamıştır.¹⁶⁵ Yörgüç Paşa kalenin fethi için çeşitli yöntemler düşünürken kale hâkimi Haydar Bey’in yakın dostu olan Tayfur Çelebi’yi hediyeler ile ikna etmesi sonucunda kale ambarı ateşe verilmiş, böylece Kocakayası fethedilmiştir.¹⁶⁶

Sırp despotu Stefan’ın ölümü üzerine bölgedeki toprakların mirası meselesi sonucunda Macaristan ve Osmanlı Devleti arasında hakimiyet mücadelesinin ortaya çıkması ile

¹⁵⁹*a.g.e.*, 128.

¹⁶⁰Danışmend, *a.g.e.*, 173.

¹⁶¹*a.g.e.*, 177.

¹⁶²İnalcık, *a.g.e.*, 136.

¹⁶³*a.g.e.*, 137.

¹⁶⁴*a.g.e.*, 138.

¹⁶⁵Neşrî, *a.g.e.*, 275.

¹⁶⁶Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 150-151; Neşrî, *a.g.e.*, 275; Sadeddin, C.2, *a.g.e.*, 162-163.

birlikte Güvercinlik Kalesi Osmanlı birlikleri tarafından kuşatılmış ve fethedilmiştir.¹⁶⁷

Yaşanan siyasi gelişmelerin sonucunda sürekli olarak el değiştiren Selanik'i fethetmek isteyen II. Murad, top, tüfek ve mancınık gibi kuşatma araç gereçleriyle mücehhez ordusunun başında olduğu halde 1430 yılında kaleyi kuşattı.¹⁶⁸ Aşıkpaşazâde ve Neşrî'nin ortak rivayetine göre kaleye kuşatmaya Gelibolu'dan gemiler eşlik etmiş ve kuşatmaya katılmışlardır.¹⁶⁹ Kuşatmaya direnen kale yağma emrinin verilmesi ile yapılan ani hücum sonrasında fethedilmiştir.¹⁷⁰

Bölgedeki en önemli kalelerden biri olan ve uzun zamandır içişlerinde sıkıntı yaşayan Yanya'nın Osmanlılar tarafından fethi için iki farklı rivayet bulunmaktadır. İlk rivayete göre Selanik Kuşatması sürerken Yanya'dan gelen temsilciler kale anahtarını Osmanlılara teslim etmiş böylece kale Osmanlı hakimiyetine girmiştir.¹⁷¹ Bir diğer rivayet ise Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa'nın 1430 yılında Yanya'yı kuşatması sonucunda kale Osmanlılara teslim olmak zorunda kalmıştır.¹⁷²

Timur'un oğlu Şahruh'un Anadolu üzerindeki tehdidi sürerken II. Murad, Amasya Beylerbeyi Yörgüç Paşa'yı sıkıştıran Karamanoğlu üzerine sefere çıkmıştır.¹⁷³ Anadolu ve Rumeli kuvvetleri ile beraber Dulkadiroğlu birliklerini alan II. Murad Akşehir'i ele geçirmiştir.¹⁷⁴ Karamanoğlu ile yapılan görüşmeler neticesinde barış yapılmış ve Osmanlılar Akşehir ve Beyşehir'i topraklarına katmıştır.¹⁷⁵

II. Murad Sırbistan ve Eflak'ın fethini tamamlayıp doğal düşman Macaristan karşısında üstünlük kurmayı hedeflemiştir. Sırbistan'ın fethinin önündeki en büyük engel olan Semendire Kalesi kuşatılmış ve top atışlarına dayanmayan garnizon teslim olmak zorunda kalmıştır.¹⁷⁶ Sırp topraklarının en kuvvetli ve stratejik kalesi olan Belgrad'ı kuşatma kararı alan II. Murad, 1440 yılında kaleyi karadan ve denizden olmak üzere

¹⁶⁷İnalcık, *a.g.e.*, 139.

¹⁶⁸Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 154; Neşrî, *a.g.e.*, 279.

¹⁶⁹Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 154; Neşrî, *a.g.e.*, 279.

¹⁷⁰Aşıkpaşazade, *a.g.e.*, 154-155.

¹⁷¹Machiel, Kiel, "Yanya", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2013) <https://islamansiklopedisi.org.tr/yanya> [Erişim Tarihi: 17.01.2023].

¹⁷²Kiel, *a.g.m.*; Ferhan Kırıldökme Mollaoğlu, "Laonikos Chalkokondyles'in Kroniği ve Değerlendirilmesi (V.-VII. Bölümler)", (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2005), 68.

¹⁷³İnalcık, *a.g.e.*, 144.

¹⁷⁴*a.g.e.*, 144.

¹⁷⁵*a.g.e.*, 144.

¹⁷⁶Aleksandar, Fotić, Machiel, Kiel, "Semendire", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2009) <https://islamansiklopedisi.org.tr/semendire> [Erişim Tarihi: 17.01.2023].

kuşatmıştır.¹⁷⁷ Ağır top atışı ile kale duvarlarında gediklerin açılması sağlansa da kaledeki top ve tüfekte yapılan direniş kırılmamış, kuşatma kaldırılmak zorunda kalınmıştır.¹⁷⁸ Yeni Rumeli Beylerbeyi Şahabeddin Şahin Paşa, Novoberda'yı kuşatmış ve bu şekilde Osmanlı Devleti önemli bir maden üssü elde etmiştir.¹⁷⁹

II. Murad'ın oğlu Mehmed lehine tahttan çekilmesi neticesinde yaşanan hadiselerden ötürü tekrar tahta çıkan II. Murad, Mora seferine çıkmıştır. Germehisar önüne gelen ordu hisar önünde top dökmüş, bu toplar ile hisar duvarları sürekli ateş altında tutularak gedikler açılması sağlanmıştır.¹⁸⁰ Kale duvarları önündeki bir başka engel olan hendekler ise doldurularak kapatılmıştır.¹⁸¹ Kuşatma umumi taarruz emrinin verilmesinin ardından hız kazanmış ve Germehisar fethedilmiştir.

Osmanlı himayesinden kaçan İskender Bey Arnavutluk'ta büyük bir isyanın fitilini ateşlemiş, isyanı bastırmak isteyen II. Murad ise Arnavutluk üzerine sefere çıkmıştır. 1449 yılında bu sefer ile Kocacık Hisarı tekrardan Osmanlı hakimiyetine girmiştir.¹⁸² 1450 yılında tekrar Arnavutluk seferine çıkılmış ve Akçahisar kuşatılmıştır. Aşıkpaşazâde başta olmak üzere pek çok Osmanlı kroniğinin rivayetine göre kaleye su sağlayan kaynağın tespit edilmesi ile kalenin su tedarikinin önüne geçilmiş ve kale teslim olmuştur.¹⁸³ Diğer Osmanlı kroniklerinden farklı olarak İbn Kemal, II. Murad'ın hayatını ve dönemini anlattığı kitabında Akçahisar Kuşatması için farklı bilgiler vermiştir. İbn Kemal'in rivayetine göre ağır kuşatma topları kale surları ve burçlarının büyük bir bölümünü yıkmıştı.¹⁸⁴ Surların enkazından toplanan taş parçaları ile hendeklerin dolmuş ve umumi taarruz için şartlar hazır hale gelmişti. Ancak II. Murad beraberindeki beylerin tavsiyesine uymayarak beklemeyi tercih etmişti.¹⁸⁵ Kışın iyice bastırması ile birlikte II. Murad ordusunun toparlanmasını emretmiş ve ordu kuşatmayı kaldırarak geri çekilmiştir.¹⁸⁶ Fakat bu noktada Halkondil Bizans tarihçileri Akçahisar'ın iki defa kuşatıldığını belirtmiştir. Halkondil'in rivayetine göre Akçahisar'a ulaşan Osmanlı ordusu, kaleyi ağır muhasara topları ile dövdükten sonra

¹⁷⁷Divna Djuric-Zamolo, "Belgrad", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1992) <https://islamansiklopedisi.org.tr/belgrad> [Erişim Tarihi: 17.01.2023].

¹⁷⁸Mollaoğlu, *a.g.t.*, 75.

¹⁷⁹İnalcık, *a.g.e.*, 146.

¹⁸⁰Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 169.

¹⁸¹*a.g.e.*, 169.

¹⁸²İnalcık, *a.g.e.*, 151.

¹⁸³Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 178.

¹⁸⁴Yılmaz, *a.g.t.*, 162.

¹⁸⁵*a.g.t.*, 162.

¹⁸⁶*a.g.t.*, 163.

açılan gediklerden hücum yapsa da başarılı olamamış ve kışın bastırması ile ilk kuşatma kaldırılmak zorunda kalmıştır.¹⁸⁷ İkinci kez Akçahisar üzerine sefere çıkan II. Murad, şehri tekrardan ağır toplarla hedef almış ve açılan gediklerden yeniçeriler şehre girerek fethetmeye çalışmışlardır.¹⁸⁸ Kale içerisindeki direnişin bir türlü kırılmaması sonucunda kentin ikinci bir saldırı ile ele geçirilmesi planlanırken Hunyadi Yanoş liderliğindeki Macar kuvvetlerinin Tuna Nehri'ni geçtiğinin haberinin alınması ile kuşatma kaldırılmak zorunda kalmıştır.¹⁸⁹



¹⁸⁷Mollaoğlu, *a.g.t.*, 205.

¹⁸⁸*a.g.t.*, 207.

¹⁸⁹*a.g.t.*, 207.

3. KUŞATMA YÖNTEMLERİ

Osmanlılar beylik döneminin ilk zamanlarında göçebe atlı süvarilerin çoğunlukta olduğu ve az miktarda olduğu düşünülen piyadelerden mürekkep bir yapıya sahipti. Bu durum devletleşme amacı güden beyliğin, bölgede gerçekleştirdiği akın faaliyetleriyle birlikte topraklarını genişletmesi noktasında çeşitli sorunlar teşkil ediyordu.¹⁹⁰ Buna mukabil Bitinya'daki siyasi durum Osmanlıların genişlemesine ve kuşatma savaşları için tecrübe kazanıp istikbaldeki kuşatmalar için ihtiyaçlarını gidermesine imkân tanıyan bir ortam sunacaktı.¹⁹¹

Bizans İmparatorluğu'nun içişlerinde yaşadığı sıkıntılar, Bitinya bölgesinde bulunan ve Bizans idaresini temsil eden tekfurların yönetiminde bulunan kalelerin durumunu tabii olarak menfi bir yönde etkilemiştir. Öyle ki İstanbul'daki otoriteden bağımsızlık kazanan bazı tekfurlar bölgedeki hakimiyetlerini koruyabilmek adına Osmanlılar ile askeri ve siyasi ilişkiler içine bile girmişlerdi.¹⁹² Merkezi idarenin desteğinden yoksun bir şekilde bölgeye yayılmış olan bu kaleler, beyliğin büyüyüp bir devlet haline gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. Zira bölgedeki karışık yapı en azından ilk

¹⁹⁰ Osmanlıların kuruluşta hafif atlı sipahilerden meydana gelen ordusu, kırsalda bulunan tahkimatlar üzerinde etkili olsa da iyi tahkim edilmiş kale-kentler karşısında zayıf kalıyordu. Bursa ve İznik gibi muhkem yapıların uzun süre kuşatma altında kalması bu durumu açıklar niteliktedir. Orhan Gazi'nin kardeşi Alâeddin Bey, iyi tahkim edilmiş kale-kentler üzerinde hakimiyet kurulabilmesi için bir piyade sınıfının teşkil edilmesini önermiş ve böylece Osmanlılar ilk piyade sınıfı olan yaya kuvvetlerini meydana getirmiştir. Bkz. Zinkeisen, *a.g.e.*, 96

¹⁹¹ Konstantinopolis'in Latinlerden geri alınması ve imparator olan babasının ölümü sonrasında tahta geçen II. Andronikos, merkezi idareyi tesis edebilmek için imparatorluğun önceliğini Batı'ya yöneltmiş, Bitinya'da büyümekte olan Türk tehlikesini göz ardı etmiştir. Bitinya'nın II. Andronikos tarafından ihmal edilmesi bölgedeki kale-kentlerin merkezi idareden gün geçtikçe kopmasına ve askeri yönden zayıflamasına sebep olmuştur. İmparatorun bölgede durumu kontrol altına almak için sınır birliklerini (akritai) tekrardan tesis etmesi sonucunda bölgedeki önemli komutanlardan biri olan Filanthropenos'un Türkler karşısında elde ettiği başarılar imparatorluk iddiası için taraftar toplamasını sağlamıştır. Filanthropenos'un başarısız isyanı akritailer ile çözüm yerine imparatorun direkt müdahalesine sebep olmuştur. Paralı askerlerden ve İmparatorluğun birliklerinden oluşan bir askeri kuvvet Bitinya'daki durumu kontrol altına almak amacıyla harekete geçmiş, Bapheus'ta meydana gelen muharebede Osman Gazi'nin liderliğindeki Osmanlıların başarısı, Bitinya'daki siyasi durumu Osmanlılar lehine çevirmiştir. Bkz. Donald M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları 1261-1453*, çevi Bilge Umar, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003), 133-134-135-136-137.

¹⁹² Ronald C. Jennings, "Gazi Tezi Üzerine Bazı Düşünceler", *Söğütten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, der. Oktay Özel, Mehmed Öz, (İstanbul: İmge Kitabevi, 2000), 432.

dönemlerde aşiret yapısına sahip Osmanlıların tam teçhizatlı bir kuşatma için eksikliklerini gidermesine yol açmıştır.

Yukarıda zikredilen durumlardan Osmanlılar istifade etmeyi bildiler. 1453'e kadar Tuna'ya doğru genişlemeyi başaran Osmanlılar, çeşitli kuşatma yöntemlerini başarılı bir şekilde icra edebilmeyi bildiler. Bu bölümde kuşatma yöntemlerine dair yapılan incelemeler Kulaca-hisar Kuşatması ile başlamış ve Akçahisar Kuşatması ile sonlandırılmıştır. Ayrıca kuşatma yöntemleri alt başlıklar şeklinde açıklanmaya ve çağdaş kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında örneklendirmeye çalışılmıştır.

3.1. Abluka

Abluka “ele geçirilmesi için bir yerin veya yapının etrafını sarıp müdafilerin dışarıyla irtibatını kesip olabilecek her türlü yardımın engellenmesi” anlamına gelmektedir.¹⁹³ Kuşatmaların tarihi kadar eski olan bu yöntem, kuruluşunda sınırlı askeri yapıya sahip olan Osmanlılar için de vazgeçilmez bir yöntem olmuştur. İcra edilen kuşatmaların büyük çoğunluğunda abluka sistemi kullanılmış ve Osmanlılar gerekli gördükleri durumlarda ablukayı desteklemek adına farklı yöntemlerde kullanmışlardır.

Osmanlılar abluka yöntemini çeşitli dönemlerde ve çeşitli şekillerde icra etmişlerdir. Bunun en büyük sebebi kuşatma araç gereçlerinde yaşanan değişim ve gelişmelerdir. İlk dönem ablukalarında kale tecrit edilerek dış dünya ile bağlantısı kesilir ve kalenin durumu göz önünde tutularak teslim olması beklenir veyahut umumi taarruz sonucu ele geçirilmeye çalışılırdı.¹⁹⁴ Ablukaya alınarak fethedilen ilk kuşatmalara verilebilecek örnekler Kulacahisar ve Karacahisar'ın fetihleridir. Bursa, İznik ve İzmit gibi Bitinya bölgesinin stratejik öneme haiz kaleleri de ablukaya alınmış ve teslim olmaları bu yöntem sayesinde sağlanmıştır.

Abluka altına alınması kararlaştırılan kalenin çevresinde bulunan daha küçük çaplı kaleler öncelikle fethedilir, böylece asıl hedef olan kale doğal olarak tecrit edilmiş olurdu. Bu yönetime verilebilecek en önemli örneklerden birisi Şehzade Murad'ın gerçekleştirdiği Edirne Kuşatması'dır. Edirne'yi kuşatmak için sefere çıkan Şehzade Murad, kaleyi dış dünyadan tecrit edebilmek için Lüleburgaz, Misini ve Babaeski gibi tahkimatları maiyetindeki akıncı beylerin faaliyetleri sonucunda zapt edebilmeyi

¹⁹³ İsrail, Balci, "Muhasara", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020) <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhasara#1> [Erişim Tarihi: 28.01.2023].

¹⁹⁴ Mehmet, Canatar, "Muhasara", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020) <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhasara#2-osmanlilarda> [Erişim Tarihi: 04.03.2023].

başarmıştır.¹⁹⁵ Zikredilen tahkimatın zapt edilmesi sonrasında Şehzade Murad'ın vazifelendirdiği Hacı İlbey, Burgos ve Dimetoka'yı, Evrenos Bey ise Keşan İpsala'yı ele geçirerek Edirne'nin tecrit edilmesinin son basamağını gerçekleştirmiştir.¹⁹⁶ Tüm bu fetihler sonucunda Edirne dış dünyadan tecrit edilmiş ve böylece olası yardımlardan mahrum kalan şehrin fethi sağlanmıştır.¹⁹⁷

Teknolojik gelişmeler ve bunların Osmanlılar tarafından adapte edilmesi abluka usulünü etkilemiştir. Zira mancınık, top ve tüfek gibi ateşli silahların kuşatma savaşlarında aktif olarak kullanılmaya başlanması abluka yönteminin seyrini değiştirmiştir. Kuşatma araç gereçlerindeki yaşanan değişim, kalelerin abluka altında tutulma süresinin kısılmasını sağlamıştır. Birden fazla kere kuşatılmış ve el değiştirmiş olan Selanik, taktik ve araç gereçlerin ablukaları nasıl değiştirdiğine önemli bir örnek teşkil eder. Bu duruma verilebilecek bir başka örnek ise İstanbul kuşatmalarıdır. I. Bayezid, Musa Çelebi ve II. Murad'ın İstanbul kuşatmaları için dönem kaynakları çeşitli detaylar ihtiva etmektedir.¹⁹⁸ Ateşli silahların abluka yönteminin seyrini değiştirdiği ve kuşatma araç gereçlerinde ana unsur haline geldiği kuşatmalar ise Semendire, Belgrad, Germehisar ve Akçahisar'dır. Osmanlı kaynakları incelendiğinde zikredilen kuşatmalarda topun etkinliğine dair çeşitli bilgiler yer almaktadır. Topların üç ay boyunca aktif kullanıldığı Semendire Kuşatması'nda abluka esnasında top kullanımı, müdafilerin mukavemetinin kırılmasında etkili olmuş ve kalenin fethinde önemli bir oynamıştır.¹⁹⁹ Ancak top ablukaları nihayetlendiren bir silah olarak kullanılsa da her zaman istenen neticeyi vermemiştir. Buna verilebilecek en iyi örneklerden bir tanesi II. Murad'ın Belgrad kuşatmasıdır. Halkondil'e göre top her ne kadar kale duvarları üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olsa da müdafilerin savunma sırasında top ve tüfeği Osmanlılara karşı etkin bir şekilde kullanması kuşatmanın başarısız olmasına sebep yol açmıştı.²⁰⁰ Germehisar'ı bu iki kuşatma örneğinden ayıran durum ise Osmanlı kaynaklarının rivayetine göre kale önüne ulaşan ordunun beraberinde top inşa (dökmek) edebilmek için bakır getirmiş olmasıydı. Aşıkpaşazâde bakır topların dökülmesinden sonra kalenin yoğun top ateşi altına

¹⁹⁵İnalcık, *a.g.e.*, 82.

¹⁹⁶Neşrî, *a.g.e.*, 89-90.

¹⁹⁷Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 74.

¹⁹⁸ Osmanlı kaynakları I. Bayezid İstanbul kuşatması hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir. II. Murad'ın İstanbul kuşatması için Kananos'un eseri oldukça önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Bkz. Zafer Taşlıkioğlu, "II. Murad'ın İstanbul Muhasarası Hakkında Bir Eser", *Tarih Dergisi*, S. 8 (1956).

¹⁹⁹Fotic, Kiel, *a.g.mad.*

²⁰⁰Mollaoğlu, *a.g.t.*, 75.

alındığı ve böylece kale duvarlarında gedikler açıldığından bahsetmektedir.²⁰¹ Kale önünde bir başka engel olan hendeğin toprak ile doldurulmasından sonra kaleye karşı umumi taarruz emri verilmiş, böylece Germehisar fethedilmiştir.²⁰² Bizans tarihçisi Halkondil'in rivayetine göre Akçahisar'ın II. Murad tarafından icra edilen ilk kuşatmasında toprak kale duvarlarında gedikler açmış, gediklerin açılması sonrasında kentin ele geçirilmesi için yeniçerilere umumi taarruz emri verilmiştir.²⁰³ Müdafiler ile yeniçeriler arasında gerçekleşen mücadelenin başarısız olması ve kışın bastırması sonucunda kuşatma kaldırılmak zorunda kalmıştır.²⁰⁴ Bir sonraki sene tekrar Akçahisar'a karşı sefere çıkan II. Murad, toprak ile mücehhez ordusuyla kale surlarının büyük bölümünü yıkmayı başarmış fakat Macar kuvvetlerinin Tuna'yı geçtiğini haber almasından sonra kuşatmanın kaldırılmasını emretmiştir.²⁰⁵ Osmanlı kronikleri ise bu noktada Bizans kroniklerinden ayrılmakta ve Akçahisar kuşatmasının kaleye su temin eden kaynağı kapatılmasından sonra kalenin fethedildiğini rivayet etmişlerdir.²⁰⁶

Sonuç olarak Osmanlılar kuruluşlarından itibaren ablukayı aktif bir biçimde kullanmış, çağın getirdiği yeniliklerle bu usulü geliştirerek icra etmişlerdir. Ateşli silahlar gibi caydırıcı unsurların kuşatma araç gereçlerinde ana unsur haline gelmesi ablukayı kökten değiştirmemiş aksine usulüne uygun yeni kullanım alanları doğurmuştur. Çalışmanın sınırları içerisindeki kuşatmalar incelendiğinde Osmanlılar her dönem için kaleyi abluka altına alarak düşmanı askeri gücü ile tehdit ediyor, öncelikle kuşatmanın kan dökülmeden nihayete erdirilmesi için bu durumu bir çeşit caydırıcı unsur olarak kullanmış oluyordu. Müdafilerin eman teklifini reddedip savunma haline geçmesi durumunda ise hali hazırda abluka altına alınmış olan kale gerekli tedbirlerin alınması neticesinde ablukanın şiddeti artırılarak kalenin fethinin neticelenmesi sağlanıyordu.

3.2. Havale Kulesi

Havale kuleleri aslında abluka yönteminin bir uzantısı olarak da telâkki edilebilir. Havale kulesi, kaleyi gözetleyip giriş çıkışları engelleyen ve dışarıdan kaleye yapılacak yardımların önüne geçen muhkem bir yapı inşa edilmesi gelmektedir.²⁰⁷

²⁰¹ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 169-170.

²⁰² *a.g.e.*, 170.

²⁰³ Mollaoğlu, *a.g.t.*, 205.

²⁰⁴ *a.g.t.*, 205.

²⁰⁵ *a.g.t.*, 207.

²⁰⁶ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 178; Neşrî, *a.g.e.*, 298-299.

²⁰⁷ Canatar, *a.g.mad.*

Havale kuleleri içine yerleştirilen askerler çoğu zaman kaleye ve çevresine akınlar icra ederek kaleyi temadi bir şekilde baskı altında tutuyor, böylece kale açlık, susuzluk ve hastalığa mahkûm ediliyordu.

Havale kulelerinin etkinliğine verilebilecek en önemli örnekler Bursa ve İznik kuşatmalarıdır. Bursa abluka altına alındıktan sonra kısa bir süre içerisinde kalenin kaplıca ve dağ taraflarına Balabancık ve Aktimur adı verilen iki havale kulesi inşa edilmiştir.²⁰⁸ Aşıkpaşazâde, Bursa surlarına karşı kurulan havale kulelerinin etkinliğini betimlemek için “*Ve illâ hisardan bir kâfire barmağın çıkartmaz oldular*” ifadelerini kullanmıştır.²⁰⁹ Orhanlı’nın Orhan Gazi tarafından fethi neticesinde Bursa’nın yardım ümitleri tamamen tükenmiş ve kaledekilerin hastalık ve açlıktan bunalmaları sonucu kale tekfur kaleyi teslim etmek zorunda kalmıştı.²¹⁰

Havale kulelerinin kuşatmaların neticelenmesinde büyük önem taşıdığını kanıtlayan bir başka örnek ise İznik kuşatmasıdır. Yolların güvenliğini sağladıktan sonra müstahkem İznik’i kuşatan Osmanlılar, kaleyi baskı altında tutabilmek ve kuşatmayı yoğunlaştırabilmek adına Taz ‘Ali (Draz Ali) adında bir havale kulesi inşa etmişlerdi.²¹¹ İznik civarında bulunan Karatekin Kalesi ise fethedilmiş ve kaleye olan yakınlığı sebebiyle bu kale bir havale kulesi mahiyeti görmüştü.²¹² Havale kulelerinden yapılan akınlarla İznik’in bağ ve bahçelerine zarar verilmiş ve halkın yiyecek kaynakları imha edilmişti.²¹³ Bizans İmparatoru III. Andronikos’un (1328-1341) İznik’i kurtaramaması şehrin kaderini mühürlemiştir.²¹⁴

Havale kulesinin Osmanlı kuşatma yöntemleri içerisindeki rolü örnekler üzerinden incelendiğinde belirli bir dönem ve şartlar sebebiyle kullanıldıktan sonra terk edilen bir yöntem olduğu görülmektedir. Kaynaklara bakıldığında bu usulün ekseriya Orhan Gazi döneminde kullanıldığı görülmektedir. Osmanlıların havale kulesini terk etmesini açıklayan en temel sebep, kısıtlı bir askeri kuvvete sahip Osmanlıların kuvvetlerinin bütünü tek bir kuşatmaya yoğunlaştırmak yerine havale kulelerinin sağladığı imkânlardan faydalanarak bölgede fetihlere devam etme istekleri olarak

²⁰⁸ Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 34.

²⁰⁹ *a.g.e.*, 34.

²¹⁰ *a.g.e.*, 42.

²¹¹ Behiştî, *a.g.e.*, 148.

²¹² Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 41.

²¹³ *a.g.e.*, 41.

²¹⁴ Ahmet, Güneş, "İznik", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2001) <https://islamansiklopedisi.org.tr/iznik#2-osmanli-donemi> [Erişim Tarihi: 28.01.2023].

görülebılır. Gerçekleştirdiği fetihler sonucu Osmanlıların askeri kuvvetlerinde görülen oransal büyüme havale kulelerinin terk edilmesine yol açmıştır.

3.3. Hile

Bir müstahkem mevki hile ele geçirmek, zorlu ve zahmetli bir iş olan kuşatma işini hızlı ve nispeten daha az can kaybıyla sonuçlandıracağı için Osmanlılar tarafından tercih edilen bir yöntem olmuştur. Farklı dönemlerde farklı sebepler ve farklı şekillerde icra edilebilen bu usulün incelenmesi gerekmektedir. Osmanlıların bu metoda başvurmaları için iki sebep vardır: Başlangıçta yetersiz ve kuşatma icra etmeye uygun olmayan askeri kuvvetlere sahip olunması ve kuşatma araç gereçlerinin eksikliği Osmanlıları hile yöntemine başvurmaya itmıştır. Fakat ilerleyen devirlerde Osmanlıların hile yöntemini kullanmaya devam ettiğinin örnekleri de görülmektedir. Özellikle kuşatma çıkmaza girdiğinde hile Osmanlıların sonuç almalarını sağlıyordu. Kimi kuşatmalarda ise şartlar hile ile yukarıda da belirtildiğı gibi az zayıat ile fethin sağlanması için kâfi oluyordu. Hile yöntemi ile Osmanlılar kaleyi abluka altına almaya gerek kalmadan, yaşanan gelişmeleri edinilen istihbarat sayesinde lehine çevirmeyi başarmış ve bu yöntem sayesinde fetihler gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca bu vesileyle daha az kan dökülürdü. Belirtildiğı gibi insan ve kaynak kaybını minimum seviyeye indirdiğı için hile kuruluş döneminde Osmanlılar tarafından kullanılan kuşatma yöntemlerinin başında gelmektedir.

Hile gibi nispeten zahmetsiz bir yöntemin kullanılması ve başarısı istihbarat ile doğru orantılıdır. Zira aşağıdaki örneklerde de görüleceğı üzere hileye başvurabilmesi için ya düşmanın zayıf noktasının önceden öğrenilmesi ya düşmanın yanına casus sokulması ya da rüşvet gibi araçlara başvurulmak hususunda kalınması istihbaratın hiledeki önemini vurgular. Yalnızca Aydos Kalesi'nin müphem fethi buna bir istisna olarak telâkki edilebilir.

Hile ile fethe verilebilecek ilk örnek Bilecik'in fethidir. Bilecik tekfurunun tertiplediğı düğünde Osman Gazi'ye suikast yapmayı tasavvur etmesi, Osmanlılarca öğrenilmiştir. Bu yüzden de Osmanlı askerleri bir rivayete göre keçe yüklü sandıklar içinde, diğer rivayete göre ise kadın kılığında kaleye girip, muhafızları kılıçtan geçirerek kaleyi fethetmişlerdi.²¹⁵ Hile ile fethe verilebilecek bir başka örnek ise Aydos'un fethidir. Osmanlı tarihçilerinin ileri sürdüğü rivayete göre Aydos tekfurunun kızının gördüğü

²¹⁵ Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 25; Sadeddin, C. 1, *a.g.e.*, 35.

rüya sonucu Osmanlı askerlerini bir ip yardımı ile kale içine almış ve böylece kale ele geçirilmişti.²¹⁶ Kale içerisinden yapılan bu yardım ablukanın önüne geçmiş, kalenin hile fethini sağlanmıştı. Bu rivayet doğru olsun olmasın her hâlükârda kalenin hileyle fethedildiği anlaşılmaktadır.

Osmanlıların Rumeli'ye geçişi meselesi Osmanlı kaynaklarının zaviyesinden ele alınacak olursa Çimpe Kalesi'nin de hile ile fethedildiği görülmektedir.²¹⁷ Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçişi öncesi Ece Bey ve Gazi Fâzıl Beylerin bölge ve bölgedeki kaleler hakkında bilgi edinebilmek adına esir aldıkları köylünün sağladığı istihbarat değerlendirilmiş ve Çimpe'nin zayıf noktası tespit edilmiştir.²¹⁸ Gece vakti Çimpe kalesine ulaşan Süleyman Paşa ve beraberindeki beyler kendilerine gelen istihbarat sayesinde kaleye girmiş ve hiçbir mukavemet ile karşılaşmadan kaleyi ele geçirmişlerdir.²¹⁹

Sofya'nın İnce-Balaban kumandasındaki kuşatmaya mukavemet göstermesi sonucunda kuşatmanın çıkmaza girdiği ve hileye başvurulduğu anlaşılmaktadır. İnce-Balaban, kale komutanının yanına doğan kullanmakta mahir bir genç yollamaya karar verdi. Bu genç, kale komutanının güvenini kazanacak ve zamanı geldiğinde kuşatmayı hitama erdirecek en büyük darbeyi vuracaktı.²²⁰ Gerçekten de bu genç Sofya komutanının maiyetine sızmayı başardı. Bilhassa gencin avda kullanılan bir kuş olan doğan hakkındaki bilgisi komutanı etkilemişti. Netice itibarıyla komutan bu genci av partilerine davet etmeye başladı. Bir av sırasında yine genci yanına alan dizdar, genç tarafından esir alınmış ve İnce-Balaban'a teslim edilmiştir.²²¹ Dizdar'ın hile ile esir edilmesi sonucu kalede bulunan müdafiler kaleyi teslim etmek zorunda kalmıştır.²²²

Hileyle fethin en son örneğini teşkil eden Kocakayası, kendinden önceki örneklerin aksine oldukça geç bir tarihte, II. Murad devrinde fethedilmiştir. Kocakayası'nın

²¹⁶Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 47-48.

²¹⁷Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 66; Elizabeth A. Zachariadou'ya göre Osmanlıların Rumeli'ye geçişi V. IoannesPaleologos ile IoannesKantekuzenos arasında yaşanan taht mücadelesi ile gerçekleşmiştir. Kantekuzenos'u desteklemek için bölgeye büyük oğlu Süleyman Paşa'yı gönderen Orhan Gazi, Kantekuzenos'un hem damadı hem de müttefikiydi. Çimpe Kalesi bölgede Kantekuzenos lehine faaliyetlerde bulunan Süleyman Paşa'ya bir üs oluşturması amacıyla geçici olarak terk edilmiş fakat bölgede güçlenen Süleyman Paşa kaleyi terk etmeyi reddederek kaleyi Osmanlı topraklarına dahil etmiştir. Bkz. Elizabeth A. Zachariadou, "İlk Osmanlılara Dair Tarih ve Efsaneler", *Söğütten İstanbul'a*, 379.

²¹⁸Neşrî, *a.g.e.*, 82.

²¹⁹*a.g.e.*, 175.

²²⁰Lokmacı, *a.g.t.*, 101.

²²¹*a.g.t.*, 101.

²²²*a.g.t.*, 101.

fethinde hile yöntemine başvurulmasının en belirgin sebebi Osmanlı kroniklerinin ortak rivayetine göre kalenin bölgedeki kalelere göre daha muhkem bir yapıya sahip olmasıydı. Bu durum kaleyi fethetmekle görevlendirilen Yörgüç Paşa'yı hileye başvurmak zorunda bırakmıştı. Rivayete göre Kocakayası'nın hâkimi olan Haydar Bey'in Tayfur Çelebi adındaki yakın dostu, kaleyi fethetmek için çeşitli planlar yapan Yörgüç Paşa'nın çeşitli hediye ve ihsanlar teklif etmesi ile ikna olmuş ve kale ambarını ateşe vererek kalenin Osmanlılara teslimini sağlamıştır.²²³

Hile yukarıda örnekleri ile incelendiği üzere Osmanlıların sürekli olarak başvurduğu bir yöntem olmaktan çok, çeşitli etkenlerin bir araya gelerek mümkün kıldığı durumlarda başvurulduğu görülmektedir. Örneklerin ikisi görüldüğü üzere edinilen istihbaratın doğru şekilde yorumlanması fethi mümkün kılmış, diğer örnek ise kale içerisinde bir casusun gösterdiği faaliyetlerin başarıya ulaşması sonucunda fethin gerçekleşmesini sağlamıştır. Kocakayası örneği ise kale içerisinden nüfuzlu bir kişinin rüşvetle taraf değiştirmesi kalenin fethini mümkün kılmıştır. Sonuç olarak kuruluşunda kuşatma icra etmek için kalabalık ve düzenli bir orduya, bölgenin muhkem yapılarının kuşatılmasını sağlayan araç gereçlere sahip olmayan Osmanlılar, çeşitli kuşatma hileleri kullanmak zorunda kalmışlardır.

3.4. Pusu

Pusu, Osmanlıların kuruluş devri kuşatmalarında başvurdukları başka bir yöntemdi. Pusu yöntemi özellikle ateşli silahların olmadığı ve Osmanlıların askerî gücünün nispeten mahdut olduğu dönemlerde başvurmak durumunda kaldıkları yöntemlerden birisi olmuştur. Fakat pusu yönteminin Osmanlı kaynaklarının verdiği bilgiler ışığında incelenmesi sonucunda tespit edilen detay, bu yöntemin kullanım alanının Bizans kaleleri ile sınırlı olduğu ve bu faaliyetlerin yalnızca Osman ve Orhan Gazi dönemlerinde kullanıldığıdır. Pusuda amaç, müdafilerin çeşitli yöntemlerle kale dışarısına çıkmasını sağlamak ve savunmasız durumdaki kaleyi ele geçirmek veya kaledeki müdafî sayısını mukavemete karşı koyamayacak şekilde azaltmaktır. Sahte ricat ile kale müdafilerinin dışarı çıkarılması genel olarak kullanılan bir yöntem olsa da zaman zaman kale tekfurunun keşif ve devriye görevlerini icra etmek için kaleyi terk ettiği de görülmüştür. Kalenin tekfuru tarafından terk edildiğine dair istihbarat alındıktan sonra güzergâh üzerinde pusu kurulur ve tekfur pusuya hazırlıksız

²²³ Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 150- 151; Neşrî, *a.g.e.*, 275; Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 162-163.

yakalanarak esir alınmış olurdu. Mücadele sonucu esir düşen tekfur kalenin tesliminde bir pazarlık aracı olarak kullanılması Osmanlı kroniklerinde tespit edilen durumların başında gelmektedir. Pusunun ilk örneklerinden olan Karacepiş Kalesi hadisesi, Orhan Gazi tarafından kuşatılmıştır. Orhan Gazi kale tekfurunu kaleden çıkarabilmek adına bir plan hazırlamıştır. Plana göre birliklerini üçe bölen Orhan Gazi iki grubu Bizanslıların görüş alanlarından uzak tutmak için farklı mevzilere konumlandırmış, kendisi ise kaleyi abluka altına aldıktan sonra sahte ricat taktiğini uygulayarak tekfurun kaleyi terk etmesini sağlamıştır.²²⁴ Tekfurun kaleyi terk etmesi sonucu pusuda bulunan birlikler tekfur ve beraberindeki birlikleri kuşatarak tekfur esir almışlar ve böylece pusu taktiği başarıyla icra edilerek kale ele geçirilmiştir.²²⁵

Pusu ile yapılan fethin başka bir örneği ise Samandıra'nın fethidir. Samandıra tekfurunun oğlunun cenaze merasimi sebebiyle kaleyi terk ettiğine dair bir istihbarat edinen Osmanlılar tekfur pusuya düşürerek esir almışlardır.²²⁶ Tekfurun esir alınması sonucu kale önüne ulaşan Osmanlılar, 1326'da tekfurun ele geçirildiğini gören kale müdafilerin elinden kaleyi teslim aldılar.²²⁷

Ece Bey ve Gazi Fâzıl'ın Gelibolu kuşatmasını kırmak adına akınlar düzenleyen Konurhisar tekfur, Gazi Fâzıl'ın kurduğu pusu sonucunda esir alınmıştır.²²⁸ Tekfurun esir alındıktan sonra kale önünde infaz edilmesi sonucu direncini kıran garnizonun teslim olmaktan başka çaresi kalmamış ve böylece Konurhisar Osmanlılar tarafından fethedilmiştir.²²⁹ Tekfurun kaleyi kendi isteğiyle terk ettiği duruma verilebilecek başka bir örnek ise Dimetoka'nın Hacı İlbeyi tarafından fethidir. Rumeli bölgesinde fetih faaliyetleri icra eden Hacı İlbeyi'ni gafil avlayıp esir almak adına kalesini terk eden Dimetoka tekfur, Hacı İlbeyi'nin edindiği istihbarat sonucu kurduğu pusuya düşürülerek esir alınmıştır.²³⁰ Tekfurun Osmanlılar tarafından esir alındığını gören kale halkı aman dileyerek kaleyi teslim etmiştir.²³¹ Dimetoka'nın fethi Osmanlıların bölgedeki istihbarat faaliyetlerine ve bu istihbaratı lehine çevirmede nasıl ustalaştığını gösteren önemli örneklerden biridir.

²²⁴ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 39.

²²⁵ *a.g.e.*, 39.

²²⁶ *a.g.e.*, 46.

²²⁷ Behiştî, *a.g.e.*, 197.

²²⁸ Neşrî, *a.g.e.*, 84-85.

²²⁹ *a.g.e.*, 85.

²³⁰ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 73.

²³¹ *a.g.e.*, 73.

Pusu yöntemi başarılı bir şekilde icra edildiğine dair örnekler incelendikten sonra bu yöntemin Bizans'a ait kalelere karşı uygulandıktan sonra -çalışmanın sınırları açısından bakıldığında- terk edildiği görülmektedir. Pusunun sadece Bizans sınırında uygulandıktan sonra terk edilmesi yöntemin sadece Bizans İmparatorluğu'na karşı kullanıldığı savını güçlendirmektedir. Aynı zamanda I. Murad döneminden Osmanlı ordusunun kurumsallaşması ve profesyonelleşmesi de bu usulün terk edilme sebeplerinden birisi olarak telâkki edilebilir.

3.5. Eman

Kuşatma yöntemi olarak eman Osmanlıların genel olarak her kuşatma öncesi müdafilere yaptığı teklifin genel adıdır.²³² Eman teklifinin İslam hukukundaki rolü savaş durumları üzerinden incelendiğinde, Müslümanların kuşattıkları kalelerde bulunan gayri müslimlerin can, mal ve ibadet özgürlüklerini güvence altına alan ve savaşı kan dökülmeden sona erdiren yazılı bir metin olduğu görülmektedir.²³³ Fakat bazı durumlarda müdafiler eman teklifini reddediyor ve mukavemet gösteriyordu. Eman teklifinin reddedilmesi durumunda Osmanlılar kalenin kuşatma altına alınması için gerekli önlemleri alıyor ve kuşatmayı şiddetlendiriyordu. Dönem şartlarına uygun şekilde teçhiz edilmiş kuvvetler müdafilerin dirençleri kırıldıktan sonra kaleye son bir umumi taarruz gerçekleştiriyor, böylece kale kılıç hakkıyla fethedilmiş oluyordu. Kılıç hakkı ile bir kale fethedildikten sonra ise İslam hukukuna göre üç günlük yağma hakkının tanınması sonucunda kale yağmaya açık hale geliyordu ve kale halkı esir alınıyordu. Kuruluş devrinde eman teklifinin reddedilmesi sonrasında fethedilen İnegöl ve Biga yağmalanmış ve halkı esir edilmiştir.²³⁴

Eman teklifi başta müdafiler tarafından reddedilmiş olsa da dirençlerinin kırılmasına yakın müdafiler daha fazla kan dökülmemesi adına Osmanlılardan eman dileyebilir ve böylece kale teslim alınabilirdi. Kuruluş devrinden itibaren çeşitli örnekleri görülen eman hakkında Osmanlı kronikleri önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Müdafilerin eman teklifini kabul etmesinin belli şartları vardı. Öncelikle Osmanlı ordusunun sayısı ile kendi garnizonlarının sayılarını karşılaştırıyor ve duruma göre eman teklifini kabul ediyorlardı. Taraklıyencesi, Mudurnu ve Göynük kalelerinin

²³²Mehmet, İpşirli, "Eman", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1995) <https://islamansiklopedisi.org.tr/eman#2-osmanli-donemi> [Erişim Tarihi: 01.02.2023].

²³³Nebi, Bozkurt, "Eman", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1995) <https://islamansiklopedisi.org.tr/eman#1> [Erişim Tarihi: 15.03.2023].

²³⁴Zachariadou, *a.g.e.*, 392.

tekfurları kuşatma başlamadan Süleyman Paşa'nın beraberindeki birliklerin yaptığı eman teklifini kabul etmiş, hiçbir direniş olmadan kaleler Osmanlılar tarafından teslim alınmıştı.²³⁵ Tekfurların kalelerini direniş göstermeden teslim etmelerinin sebebi olarak Osmanlı kuşatmasına karşı direnecek yeterli garnizon gücüne sahip olmamaları düşünülebilir. Bunun yanı sıra yine çevreden gelebilecek desteği oluşturan kalelerin Osmanlılar tarafından ele geçirilmiş olması müdafilerin savunma direncini kırmış olabileceği göz önünde tutulmalıdır. Bantoz Hisarı Hoca Sadeddin'in verdiği bilgilere göre I. Murad tarafından büyük bir ordu tarafından kuşatılmış ve bu ordu karşısında hiçbir direnme gücü olmadığına karar veren tekfur eman dileyip kaleyi teslim etmişti.²³⁶ I. Murad'ın Bantoz ve Çorlu'nun fethi ile başlayan seferi Misini Kalesi'nin fethi ile devam etti. Bantoz ve Çorlu'nun düşmesi ve I. Murad'ın beraberinde büyük bir ordu ile kale önüne gelmesi ile tekfur direnemeyeceğine kanaat getirmiş ve eman dileyerek teslim olmuştur.²³⁷ Bu iki örnekte de görüldüğü gibi garnizon sayılarının yetersiz olması tekfurların direnmek yerine can ve mallarını güvence altına almak adına teslim olma yoluna gittikleri görülmektedir.

Orhan Gazi Bitinya bölgesinde bulunan ve bölgede güçlü sayılabilecek garnizona sahip kalesi Ulubat'ı kuşatmış, Ulubat tekfurunu ise kale hakimiyetinin kendinde kalmasının kabul edilmesi karşılığında direniş göstermeden Osmanlı hakimiyetini eman ile kabul etmişti.²³⁸ Ulubat'ın teslim olması sonucunda bölgede bulunan Kirmasti ve Mihaliç kaleleri ise tekfurlarının eman dilemesi sonucu Osmanlı topraklarına katılmıştır.²³⁹ Kirmasti ve Mihaliç örnekleri olası kuşatmaya dirençlerinin yardıma bağlı olması ve Ulubat'ın da elden çıkması ile bu durumun imkansız hâle gelmesi ile açıklanabilir.

Rumeli bölgesinde İstanbul'a yakın bulunan ve bölgenin stratejik önemi haiz kalesi olan Edirne'yi fethetmek için sefere çıkan Şehzade Murad, Edirne canibinde bulunan Çirmen'e gelmiş ve kaleyi eman teklifinin kabul edilmesi neticesinde teslim almıştır.²⁴⁰ Çirmen'in teslim olmasını sağlayan şartlar, Şehzade Murad'ın bölgeye güçlü bir ordu ile gelmesinin yanı sıra Lala Şahin Paşa'nın bölgede gerçekleştirdiği akın faaliyetleri de göz önünde tutulmalıdır. Behiştî Ahmed Çelebi'nin rivayetine göre

²³⁵Danışmend, *a.g.e.*, 20.

²³⁶Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 112.

²³⁷*a.g.e.*, 113.

²³⁸İnalcık, *a.g.e.*, 53.

²³⁹*a.g.e.*, 53.

²⁴⁰Yusuf Halaçoğlu, *a.g.mad.*

I. Murad, Çirmen'in etrafının yakıp yıkılmasını emretmiş, zahireye erişimde sıkıntı yaşayan kale halkı bu durum karşısında aciz kalmıştı.²⁴¹ Böylece kale her türlü yardım ümidinden mahrum bırakılmış ve bunun neticesinde garnizonun Şehzade Murad'ın birliklerine karşı direnme gücü düşmüştür. Rumeli'nde akınlara devam eden Lala Şahin Paşa Eski Zağra'yı kuşatmış ve eman karşılığında kaleyi teslim almıştır.²⁴² Eski Zağra kuşatmasına dair bilgilerin yetersizliği bir mukavemet olup olmadığı sorularını yanıtsız bırakmaktadır.

Rumeli'de yeni fetihler gerçekleştirmek adına bölgede farklı tarihlerde sefere çıkan I. Murad Bulgaristan'da stratejik bir öneme haiz Aydos Kalesi üzerine yürümüş, kale mukavemet göstermeden Osmanlı birliklerine teslim olmuştur.²⁴³ Malkara ise Osmanlı birliklerinin kale önüne gelmesinden sonra teslim olarak Osmanlı hakimiyetine katılmıştır.²⁴⁴ Hiçbir direniş göstermeden teslim olan İhtiman, Rumeli Beylerbeyi Lala Şahin Paşa'nın bölgede gerçekleştirdiği akın faaliyetleri sonucunda Osmanlı topraklarına katılmıştı.²⁴⁵ Kale garnizonunun Osmanlı kuşatma kuvvetlerinin sayısı karşısında yetersiz kalması durumunda müdafilerin teslim olmayı seçtiği durumlara verilebilecek örneklerden birisi de Pirlepe'nin Timurtaş Bey tarafından fethidir. Hoca Sadeddin'in rivayetine göre 1382 yılında Pirlepe önüne gelen Timurtaş Bey, garnizonun can ve mal güvenliğinin sağlanması karşılığında eman dilemesi üzerine mezkûr kalenin Osmanlı topraklarına duhulünü sağlamıştı.²⁴⁶ I. Murad devrinde gerçekleşen bir fetih olan Şumnu, garnizonun mukavemet edemeyip eman dilemesi sonucunda teslim bayrağını çekmişti.²⁴⁷

Kaledekilerin hiçbir mukavemet göstermeden teslim olduğu bir başka örnek Şili hisarının fethidir. İstanbul çevresinde Bizans İmparatorluğu'na bağlı kalan az sayıdaki hisarlardan biri olan Şile, tekfurunun mukavemet gösterecek güce ve desteğe sahip olmamasından dolayı Osmanlılara teslim edilmiştir.²⁴⁸

²⁴¹Behişti, *a.g.e.*, 264.

²⁴²Behişti, *a.g.e.*, 258.

²⁴³ İncelik, *a.g.e.*, 85.

²⁴⁴Kemalpaşazâde (İbn Kemal), *Tevârih-i Âl-i Osman III. Defter*, haz. Abdullah Satun, (İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2014), 30.

²⁴⁵ İncelik, *a.g.e.*, 85.

²⁴⁶Sadeddin, C. 1, *a.g.e.*, 154.

²⁴⁷*a.g.e.*, 171.

²⁴⁸İbn Kemal (Kemalpaşazâde), *Tevârih-i Âl-i Osman IV. Defter (metin ve transkripsiyon)*, haz. Koji Imazawa, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2000), 285.

Kalenin eman teklifini kabul etmesi için bir başka şart ise kalenin bölgedeki diğer kalelerden alabileceği yardıma ve açlık, susuzluk, hastalık gibi durumlara karşı olan direncine bağlıydı. Osmanlılar daha önceden de belirtildiği üzere genel olarak bölgedeki tahkimatları ele geçirerek ilerleme sağlıyor ve kuşatılması planlanan kaleyi tecrit ediyor, bazı kuşatmalarda ise havale kuleleri inşa ederek stratejik müstahkem mevkiileri her türlü yardımdan mahrum bırakıyordu. Tüm bu şartları karşılayan, Bizans İmparatorluğu'nun Bitinya bölgesinde bulunan, diğer yapılara göre daha muhkem ve daha güçlü garnizona sahip olan Bursa, İzmit ve İzmit mevkiileri çevrelerinde bulunan yapıların Osmanlılar tarafından zapt edilmesi sonucu gelebilecek her türlü yardımdan mahrum bırakılmış ve dış dünyadan tecrit edilmişlerdi. Osmanlıların faaliyetleri sonucunda savunma dirençleri kırılan kaleler tekfurlarının Osmanlılardan eman dileyerek teslim olmalarına yol açmıştı. Bursa ve İzmit kuşatmalarında bu durumlara ilaveten havale kulelerinin faaliyetleri kalelerin zahireye erişiminin ve kaleden yapılabilecek huruç hareketinin önüne geçmiştir.

Daha önce Kara Timurtaş Bey tarafından kuşatılıp alınamayan Gemlik, abluka altına alındıktan sonra Kara Timurtaş Bey'in ablukanın nasıl icra edileceğine dair verdiği öneriler sonucunda kaleyi besleyen bağ ve bahçelerin yakılıp yıkılmıştı.²⁴⁹ Kaleye erzak sağlayan unsurların Osmanlılar tarafından ortadan kaldırılması sonucunda bir aylık kuşatma neticesinde açlıktan bunalan kale Osmanlılara teslim edilmiştir.²⁵⁰

Osmanlı kroniklerinin rivayetine göre Ece Bey ve Gâzi Fazıl tarafından kuşatılan Gelibolu dizdarı, Konurhisar'ın düşmesi sonucunda gelebilecek yardımlardan ümidini keserek eman dilemiş ve bu stratejik mevki Osmanlıların ellerine geçmiştir.²⁵¹ Konurhisar tekfuru Gelibolu kuşatmasını kaldırıp bölgede yer alan Osmanlı birliklerini temizlemek adına sürekli baskınlar düzenliyordu. Osmanlıların Gelibolu kuşatmasına karşı bölgedeki tek direnişin Konurhisar tekfurundan gelmesi ve akabinde bu tehdidin Osmanlılar tarafından ortadan kaldırılması Gelibolu'nun teslimine yol açmıştır.

Kızılağaç Yenicesi ve Yanbolu'yu fethetmekle görevlendirilen Kara Timurtaş Bey, öncelikle Kızılağaç Yenicesi'ne gelmiş ve kale tekfuru eman dileyerek kaleyi teslim etmiştir.²⁵² Kızılağaç Yenicesi'nin eman ile zapt edilmesinden sonra Yanbolu'ya ulaşan Kara Timurtaş Bey tekfurun savunma pozisyonu alması sebebiyle kaleyi

²⁴⁹Behiştî, *a.g.e.*, 218.

²⁵⁰*a.g.e.*, 218.

²⁵¹Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 70.

²⁵²Sadeddin, C. 1, *a.g.e.*, 134.

kuşatmıştır. Osmanlı askerlerinin kale duvarlarının altına ulaşması ve kaleye yapılan saldırıların şiddetlenmesi ile birlikte kalenin erzak sıkıntısı yaşaması tekfurun eman dilemesine sebep olmuştur.²⁵³

Çevresinde bulunan daha büyük ölçekli kalelerin Osmanlılar tarafından fethedilmesi sonrası savunma direnci kırılan tahkimatların fethine verilebilecek bir başka örnek ise Çatalburgaz'dır. İnçeğiz'in kısa bir kuşatmadan sonra Osmanlılar tarafından fethedilmesi üzerine durumu öğrenen Çatalburgaz hâkimi direnmeye gerek duymadan kaleyi Osmanlılara teslim etmiş ve böylece Çatalburgaz fethedilmişti.²⁵⁴

Çevre kalelerden beklediği yardımı bir türlü alamadığı için Osmanlılara teslim olan bir başka kale ise Marolya Kalesi idi. Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa'nın liderliğinde çıkılan akında Evrenos Bey, görevlendirildiği üzere Borlu ve İskeçe'yi fethetmiş ve ardından Marolya'yı kuşatmıştır.²⁵⁵ Hoca Sadeddin'e göre Marolya hâkimi kuzeni olan Serez hakiminden yardım beklemiş ve bu süreçte kuşatmaya karşı direnç göstermiş olsa da yardım ümitlerinin tükenmesi ile birlikte eman dileyerek kaleyi teslim etmiştir.²⁵⁶

Serez'in dönemi için bölgedeki tahkimat ve kalelere göre daha muhkem ve daha iyi garnizona sahip olması diğer kalelerin Osmanlı akınları karşısında direnebilmesi hususunda kalenin önemli bir rol almasına sebep olmuştur. Serez'in bölgedeki öneminin anlaşılabilmesi için verilebilecek bir başka örnek Karaferye'nin fethidir. Marolya gibi Karaferye'nin de kaderi Serez'den gelecek olan yardıma bağlıydı. Serez'in Osmanlılar tarafından fethi neticesinde Karaferye'nin yardım alabilmesi tamamen engellenmiş, kale hâkimi eman dileyerek kaleyi Osmanlılara teslim etmişti.²⁵⁷

Osmanlı Devleti aleyhinde aktif rol alan Cüneyd Bey'in faaliyetlerine son vermek isteyen II. Murad, Halil Bey'i Cüneyd Bey'i yakalaması ve mağlup edip isyanına son vermesi için görevlendirmiş, Cüneyd Bey ise İzmir Kalesi'ne çekilerek müdafaa pozisyonuna geçmişti. Halil Bey'in İzmir'i kuşatması neticesinde açlık ve hastalık karşısında Cüneyd Bey İzmir'i teslim etmek zorunda kalmıştır.²⁵⁸

²⁵³*a.g.e.*, 134.

²⁵⁴*a.g.e.*, 141.

²⁵⁵*a.g.e.*, 143.

²⁵⁶*a.g.e.*, 143-144.

²⁵⁷Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 144; İbn Kemal III. Defter, 40-41.

²⁵⁸Sadeddin, C.2, *a.g.e.*, 150.

Anadolu ve Rumeli bölgesindeki kalelerin idarecilerinin kimi zaman kalelerini terk etmeleri durumunda ise kale halkı inisiyatif alarak kaleyi Osmanlılara teslim etme teklifinde bulunuyor, böylece can ve mallarını güvence altına almış oluyorlardı. İdarecilerin kaleyi terk ettiği ilk örnek Orhaneli'nin fethidir. Kuşatma altındaki Bursa'nın yakınında bulunan ve şehrin tek kurtuluş yolu görülen kale, Orhan Gazi'nin kaleye gelişi ile birlikte tekfurunun terk etmesi ile birlikte idarecisz kalmış ve direnmeye güçleri ve ümitleri kalmayan halk kaleyi Osmanlılara teslim etmişti.²⁵⁹ Kale idarecilerinin aynı zamanda asker kökenli olmaları kaleyi terk etmeleri durumunda kale tamamen savunmasız kalmasına yol açmış ve can güvenliğinden endişe eden halk da kaleyi teslim etmiştir.

Edirne tekfurunun Osmanlılar şehri kuşatmadan önce gerçekleştirdiği huruç harekâtında başarısız olması askeri gücünün önemli bir kısmını kaybetmesine sebep olmuş ve tekfur kaleye çekilmek zorunda kalmıştır. Elindeki askeri güçle kuşatmaya direnemeyeceğini düşünen tekfur Aşıkpaşazâde'nin rivayetine göre Meriç Nehri'nin taşmasını fırsat bilerek kaleyi terk etmiş ve halk kale kapılarını Osmanlılara açmıştır.²⁶⁰

İbn Kemal'in rivayetine göre Burgoz tekfurı Osmanlıların bölgedeki faaliyetlerinden ve hâkimiyetindeki kaleyi kuşatmak adına bölgeye yaklaştıklarına dair aldığı istihbarat sonucunda kalesini terk etmiştir.²⁶¹ İbn Kemal kaleyi idareciden yoksun bulan Osmanlıların temizlediğini belirtmiştir.²⁶² Bu durumdan çıkarılan sonuç, muhtemelen kale içerisinde kalan garnizonun bir kısmı mukavemet göstermiş, Osmanlılar ise bu direnci kırarak kaleyi ele geçirmişlerdir.

I. Murad devrinde Çandarlı Halil Hayreddin Paşa tarafından kuşatılmış olan Selanik, eman teklifinin şehir valisi Manuel tarafından reddedilmesi sonucunda uzun süreli ablukaya alınmış ve teslim olması beklenmişti. Selanik idarecisi Manuel'in, Venedik'ten beklediği yardımın Osmanlılar ile Venedik'in ateşkes imzalaması sonucunda gelmemesi ve halkın uzun süreli ablukanın sonucu olan açlık, susuzluk ve hastalığa daha fazla direnememesi gibi durumların yaşanması sonucunda Manuel bir

²⁵⁹Neşri, *a.g.e.*, 61.

²⁶⁰Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 74.

²⁶¹İbn Kemal III. Defter, *a.g.e.*, 16.

²⁶²*a.g.e.*, 17.

gemi aracılığıyla kaleyi terk etmiş ve böylece kale halkı kaleyi teslim etmek zorunda kalmıştı.²⁶³

İdarecilerin yoksunluğu sonucu yapılan fetihlere verilebilecek bir başka örnek ise Yanya'nın fethidir. Yanya'nın fethi için farklı rivayetler bulunmakla birlikte bölümün konusu gereği ilgili rivayet ele alınmıştır. Yanya'nın fethi için zikredilen rivayetlerden birisi II. Murad'ın Selanik kuşatmasını sürdürürken Yanya halkından bir grubun kale anahtarlarını Osmanlılara teslim ettiğidir.²⁶⁴ Bunun en büyük sebebi Yanya'da tahakküm süren ailenin kendi içinde yaşadığı ihtilaflardır. Osmanlılar da el altından bu ihtilafları körüklemiştir.

Eman ile fetih yapılması yönteminin bir başka yolu ise kuşatma sonrası eman ile fetihtir. Osmanlıların kuşatma altına aldığı ve ilk eman teklifinin reddedilmesi sonrası girilen mücadelede kuşatmanın seyrinin Osmanlılar tarafına dönmesi neticesinde direnecek güçleri kalmayan müdafiler kalelerini eman yoluyla teslim etmiştir. Bu durum genellikle daha muhkem yapıya ve daha güçlü garnizona sahip büyük kalelerin fethinde görülmektedir. Müdafileri teslim olmaya iten sebepler: garnizonun büyük bir bölümünün kaybı, top ve mancınık gibi muhasara araç gereçlerinin kale duvarlarında yarattığı etki, açlık, susuzluk ve hastalığın sebep olduğu durumlar gelmektedir. Bu durumlara ek olarak yardım kuvvetlerinin noksanlığı veya bölgeye ulaşan yardım kuvvetlerinin kuşatanlar tarafından püskürtülmesi de örnek gösterilebilir.

I. Murad'ın emri üzerine Filibe üzerine yürüyen Lala Şahin Paşa tekfurun direnmesi üzerine kaleyi kuşatmıştır. Fakat kuşatmanın uzaması ve Osmanlı askerlerinin kaleye karşı saldırılarının şiddetlenmesi sonucunda tekfur kale anahtarlarını teslim etmiştir.²⁶⁵ Kale komutanlarının hem kendi hem de garnizonu kurtarmak adına bu yola başvurdukları görülmektedir.

I. Murad döneminde Rumeli'de gerçekleştirilen fetihlerden biri olan Süzebolu, kalenin eman teklifini reddetmesi üzerine girilen mücadelede Osmanlıların kararlı duruşu, kale kumandanının bir süre sonra eman teklifi yapmasına ve emanın Osmanlılar tarafından kabulü sonrasında teslim alınması ile neticelenmiştir.²⁶⁶

²⁶³İnalcık, *a.g.e.*, 100-101.

²⁶⁴Kiel, Yanya, *a.g.mad.*

²⁶⁵Behiştî, *a.g.e.*, 260.

²⁶⁶*a.g.e.*, 267.

Kara Balaban adlı akıncı beyinin kuşatma altına aldığı Serez'e gelen Lala Şahin Paşa, halihazırda devam eden kuşatmaya katılmış ve beraberindeki birlikler ile kuşatmayı yoğunlaştırmıştır. Kuşatan güçlerin büyümesi kuşatmanın seyrini Osmanlılar lehine çevirmiş ve civardaki kalelerin de Osmanlılar tarafından zapt edilmesi kale hakiminin kuşatmaya daha fazla direnemeyeceğini düşünmesine sebep olmuş ve eman dileyerek kalenin Osmanlılara teslimini sağlamıştır.²⁶⁷

Bulgar Kralı Sosmanos'un verdiği sözleri tutmayarak muhkem ve güçlü garnizona sahip Niğbolu Kalesi'ne çekilip savunma durumu alması sonrası Ali Paşa, bu önemli mevkii kuşatmıştır. Ali Paşa'nın getireceği büyük orduyu hesaplayamayan Bulgar kralı, güvenliğinin temini karşılığında kaleyi eman dilemiş ve bu şekilde Niğbolu fethedilmiştir.²⁶⁸

İbn Kemal'in rivayetine göre Üsküp'e gönderilen akıncılar, Üsküp'ün içinde yer alan kiliseye bir şekilde girmeyi başarmış, kilisenin içinden çıkıp kale garnizonunun büyük bir kısmını öldürdükten sonra kale teslim olmak zorunda kalmıştır.²⁶⁹ Kale halkının da büyük bölümünün esir alınması kalenin tümünden kaybına işaretir.

Yıldırım Bayezid'in Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu'daki son mevkilerinden biri olan Alaşehir'i kuşatmasında da fethin eman sonucunda gerçekleştiği görülür. Müdafiler ilk eman teklifini reddederek savunma pozisyonu almış fakat kuşatma şartlarının ağırlaşması ve Osmanlıların umumi taarruz için emir vermesi kalenin eman dileyerek teslim olmasına sebep olmuştur.²⁷⁰

Kuşatma öncesine dair kaynakların verdiği bilgilerin yetersiz olduğu Semendire Kuşatması'nda büyük ihtimalle Osmanlılar teslim çağırısı yapmış, ama bu teklif kabul edilmemiştir. Eman teklifinin müdafiler tarafından reddedilmesi sonrasında Osmanlılar beraberlerinde getirdikleri ağır kuşatma topları ile Semendire'yi üç ay boyunca kuşatmıştır.²⁷¹ Üç aylık direniş sonrasında garnizon erzak noksanlığından mütevellit teslim edilmiştir.²⁷²

Sonuç olarak eman, Osmanlı kuşatma yöntemlerinin başında gelen ve neredeyse tüm kuşatmalara sirayet etmiş etkili bir yöntemdir. Hile ve pusu hariç bütün konvansiyonel

²⁶⁷Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 144.

²⁶⁸*a.g.e.*, 174.

²⁶⁹İbn Kemal IV. Defter, *a.g.e.*, 33.

²⁷⁰Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 89; İbn Kemal IV. Defter, *a.g.e.*, 65.

²⁷¹Zinkeisen, *a.g.e.*, 438.

²⁷²*a.g.e.*, 438.

kuşatmalarda Osmanlılar İslâm hukukuna riayet ederek eman çağırısında bulunmuşlardır. Bu çağırı kimi zaman müdafiler tarafından doğrudan kabul edilmiş, kimi zaman kuşatma seyri içerisinde bu sefer müdafiler tarafından talep edilmiştir.

3.6. Kara ve Deniz Müşterek Hârekâtı

Kuruluş dönemi kuşatmaları incelendiğinde bazı kuşatmalarda Osmanlıların deniz kuvvetlerini aktif olarak kullandığı tespit edilmiştir. Osmanlılar deniz kuvvetlerini kullanarak karadan kaleyi abluka altına aldıktan sonra gemilerle de kaleyi deniz tarafından ablukaya alarak limanlardan sağlanabilecek askerî ve gıda yardımların önüne geçmeyi hedeflemiştir.

Osmanlı kaynaklarının verdiği kısıtlı bilgiler incelendiğinde kara ve deniz unsurlarının müşterek bir biçimde icra ettiği ilk kuşatma I. Murad'ın Biga kuşatmasıdır. Âşıkpaşazâde'nin rivayetine göre nereden geldiği tespit edilemeyen gemiler Biga Kuşatması'na dahil olmuş ve bu gemilere askerler yerleştirilmişti.²⁷³ Kara ve deniz kuvvetlerinin ortak bir şekilde icra ettiği hücum neticesinde Biga fethedilmişti.²⁷⁴

Yıldırım Bayezid'in bizzat katıldığı İstanbul Kuşatması donanmanın dahil olduğu ilk büyük kuşatma olma niteliğine sahiptir. Neşrî'nin rivayetine göre Gelibolu Limanı'nda bulunan gemiler Yıldırım Bayezid'in emri üzerine kuşatmaya katılmıştı.²⁷⁵ İstanbul'un kara tarafından kuşatılması sonucu tek yardım alabileceği nokta olan limanlar da Osmanlı donanmasının faaliyetleri neticesinde kapatılmış ve böylece kale açlıktan bunalmıştı.²⁷⁶ Kuşatmanın neticesiz kalması müşterek harekâtın iyi icra edilmemesi değil Macar kuvvetlerinin Tuna Nehri'ni geçtiği haberinin alınmasıdır.²⁷⁷

Deniz kuvvetlerinin faaliyetine dair açıklayıcı bir bilgiye rastlanmamış olsa da II. Murad'ın Selanik kuşatmasında Gelibolu Limanı'nda bulunan gemilerin katıldığı Osmanlı kronikleri tarafından belirtilmiştir.²⁷⁸ Selanik Kalesi top, tüfek ve mancınık ile donatılmış kara ordusunun umumi taarruzu sonucunda düşürülmüş, deniz kuvvetlerinin ise bu taarruzda ne gibi görevler icra ettiği hakkındaki sorular kronikler

²⁷³ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 77.

²⁷⁴ *a.g.e.*, 77.

²⁷⁵ Neşrî, *a.g.e.*, 148.

²⁷⁶ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 91.

²⁷⁷ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 91; Neşrî, *a.g.e.*, 148.

²⁷⁸ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 154; Neşrî, *a.g.e.*, 279.

tarafından cevapsız bırakılmıştır. Fakat donanmanın Osmanlı kuşatma savaşlarında bu dönem için ablukayı destekleyici unsur görevi gördüğü açık şekilde görülmektedir.

Belgrad'ı kuşatan II. Murad, şehri tamamen tecrit etmek adına donanmasını Tuna Nehri'nde görevlendirmiştir. Bizans tarihçisi Doukas'ın verdiği bilgilere göre Tuna ve Sava nehirlerinden gelebilecek yardımların önüne geçmek üzere 100 adet üç kürekli gemi faaliyet göstermiştir.²⁷⁹ Kara ordusunun kaleden gördüğü mukavemet ve baş gösteren salgın hastalıklar ve donanmanın da kaleden yapılan atışlar sonucunda ağır kayıplar vermesi gibi durumlar, donanmanın kilit bir rol oynamasına imkân vermeden kuşatmanın kaldırılmasına yol açmıştır.²⁸⁰

Yukarıda zikredilen kuşatmalar incelendiğinde Osmanlılar bu dönem içerisinde donanmayı kuşatmanın ana unsuru olarak değil, daha çok kuşatmanın sıkılaştırılmasını sağlayan yardımcı unsur olarak kullandıkları görülmektedir. Bunun en büyük sebebi olarak dönem kuşatmalarında kalelerin coğrafi konumları göz önünde tutulmalıdır. Pek az kalenin denize kıyısı bulunmakta ve ablukanın deniz üzerinden vasıtalar aracılığı ile desteklenmesi gerektiği görülmektedir. Osmanlı kroniklerinin deniz unsurları hakkında hemen hemen hiçbir bilgiye yer vermemeleri ise bu gemilerde ateşli silahların mevcudiyeti ile alakalı soruları cevapsız bırakmaktadır.

3.7. Umumî Taarruz (Yağma Emri)

Taarruz “bir tarafın askeri kuvvetleri ile düşman kuvvetleri veya tahkimatları üzerine yaptığı saldırı, hücum” anlamına gelmektedir.²⁸¹ Eman teklifinin kabul edilmediği noktalarda umumî taarruz kuşatmayı hitama erdirecek en önemli yöntemdi. Abluka sebebiyle açlık, susuzluk ve hastalıktan bunalan kaleye yapılan bu genel saldırı, savunma direnci kırılan müdafilerin tam güçte karşılık verebilmelerinin mümkün olmadığı veya kuşatma araç gereçlerinin kaleye girişi sağlayabilecek durumları oluşturması sonrasında verildiği görülmektedir.

Umumi taarruzun ilk örneklerinden sayılan Karacahisar Kuşatması, döneminin diğer Osmanlı kroniklerinin aksine İdris-i Bitlisi tarafından teferruatlı ama anakronistik rivayetler ile ele alınmıştır. Osman Gazi'nin bölgedeki faaliyetlerinden rahatsız

²⁷⁹Mikhael Doukas, *Tarih Anadolu ve Rumeli 1326-1462*, çev. Bilge Umar, (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008),187.

²⁸⁰Djuric-Zamolo, *a.g.mad.*

²⁸¹Kelime anlamı için Bkz. <http://www.lugatim.com/s/TAARRUZ%E2%80%93TEARRUZ> [Erişim Tarihi 22.02.2023].

olunması sebebiyle Karacahisar tekfurunun önderliğinde tertiplenen ittifaka karşı Osman Gazi, İdris-i Bitlisi'nin rivayetine göre Selçuklu Sultanı II. Alâeddin'den yardım istemiş ve Sultan Alâeddin'in bölgeye ulaşması ile kale kuşatılmıştı.²⁸² İdris-i Bitlisi'nin verdiği bilgilere göre Osman Gazi Karacahisar'ın güney kısmından birlikleri ile kuşatmaya katılmıştı.²⁸³ Osman Gazi ve II. Alâeddin'in kuvvetleri kaleyi temadi bir şekilde tazyik altında tutmuşlar ancak Sultan Alâeddin'in Moğol tehlikesi sebebiyle geri dönmesi sonrasında Osman Gazi Karacahisar'ı fethedebilmişti.²⁸⁴ Kuşatmanın olumlu neticelenmesi sonrasında yağma yapılmış ve tekfur ile ailesi esir alınmıştı.²⁸⁵

Bilecik ve Yarhisar'ın fethinden sonra İnegöl'e gelen Osman Gazi, kaleyi her yönden kuşatmış ve girişilen mücadeleler sonucunda zayıflayan kaleye hücum emri vermiştir.²⁸⁶ Hücum emrinin verilmesi sonucunda kalenin fethedildiğini belirten Behiştî Ahmed Çelebi, kaleye nereden ve nasıl girildiği gibi detaylara eserinde yer vermemiştir.

Köprühisar'ın fethi kendinden önceki kuşatmalardan ayrı bir noktada incelenmelidir. Behiştî Ahmed Çelebi'nin rivayetine göre Osmanlılar kuşatmaya davullar çalarak ve getirdikleri sancakları dikerek başlamıştır.²⁸⁷ Behiştî Ahmed Çelebi ve İdris-i Bitlisi diğer kroniklerden ayrı olarak Osmanlıların kuşatmada çeşitli kuşatma araç gereçlerini bulundurduğunu ve aktif olarak kullandığını belirtirler.²⁸⁸ Kuşatmanın uzaması ve müdafilerin yapılan çeşitli hücumlar neticesinde zayıflaması sonrasında umumi taarruz emri verilmiş ve böylece Köprühisar fethedilmiştir.²⁸⁹

Taarruz sonucu fethedilecek bir başka örnek ise fethinden sonra havale kulesi işlevi görecek olan Karatekin Kalesi'nin fethidir. Âşıkpaşazâde Orhan Gazi'nin kalenin fethi için "*Gaziler! "İslâm gayretidür, yürümek gerek kim bu hisarı yağma edevüz"*" sözlerini söylediğini rivayet etmiştir.²⁹⁰ Hücum emrinin verilmesi sonrasında gazilerce yapılan hücum neticesinde kale kapısının yıkıldığı ve böylece kalenin

²⁸²Genç, *a.g.t.*, 183.

²⁸³*a.g.t.*, 183.

²⁸⁴*a.g.t.*, 185.

²⁸⁵*a.g.t.*, 185.

²⁸⁶Behiştî, *a.g.e.*, 137.

²⁸⁷*a.g.e.*, 146.

²⁸⁸Genç, *a.g.t.*, 224; Behiştî, *a.g.e.*, 146.

²⁸⁹Genç, *a.g.t.*, 224; Behiştî, *a.g.t.*, 146.

²⁹⁰Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 40.

fethedildiği rivayet edilmiştir.²⁹¹ Fakat Âşıkpaşazâde eserinde kale kapısının nasıl yıkıldığına dair hiçbir bilgi vermemiştir. Bu durum kuşatma araç gereçlerinde kapıları yıkmak adına kullanılan koçbaşının kullanıldığını düşündürmektedir.

Bantoz'un fethinden sonra ilerleyişini sürdüren I. Murad Çorlu Kalesi'ne ulaşmış, tekfura teslim çağırısında bulunmuştur.²⁹² Kale tekfurunun eman teklifini reddetmesinden sonra başlayan mücadelelerde Hoca Sadeddin'in rivayetine göre bir sipahinin yayından çıkan ok tekfuru gözünden yaralamıştır.²⁹³ Tekfurun yaralandığının öğrenilmesinin ardından I. Murad askerlerine taarruz emri vermiş, böylece kale duvarlarına tırmanan askerler kaleyi fethettiler. Fetihten sonra kale yağmalandı ve halk da esir alındı.²⁹⁴

Osmanlıların Rumeli'ye yayıldıkları sırada bölgede bir üs isteyen I. Murad, Biga Kalesi'ni gözüne kestirmişti. Âşıkpaşazâde'nin belirttiğine göre Biga, gazileri taşıyan gemilerle birlikte karadan ve denizden kuşatılmıştı.²⁹⁵ Kuşatmanın mahiyeti hakkında fazla bilgiye sahip olmasak da umumî taarruz neticesinde fethedildiğini biliyoruz.

Sırp Despotu Lazar'ı ele geçirip Osmanlı aleyhindeki faaliyetlerine son vermek için sefere çıkan I. Murad, Semendire Kalesi'ne doğru yürüyüş emri verse kışın yaklaşması ve Lazar'ın faaliyetleri neticesinde zahireye ulaşamaması neticesinde bölgede Niş'e yönelme kararı verildi.²⁹⁶ Ordunun zor durumda olması ve Niş'in muhkem bir kale olması sebebiyle kuşatma uzayacak gibi gözükmekteydi. Durumun farkına varan I. Murad kaleye umumi taarruz yapılması yönünde emir vermiş, kale kulelerine çıkan askerler Niş'i fethetmiştir.²⁹⁷

Bizans İmparatorluğu'nun Bitinya'da kalmış son kalelerinden olan Alaşehir, Yıldırım Bayezid tarafından Anadolu'da filizlenen isyanları sonlandırmak adına bölgeye geldiğinde kuşatılmıştır. Âşıkpaşazâde'nin verdiği bilgilere göre müdafiler savunma durumuna geçmiş, kuşatma devam ederken umumi taarruz emrinin verilmesi sonucunda müdafiler teslim olmuştur.²⁹⁸

²⁹¹ *a.g.e.*, 40.

²⁹² Sadeddin, C. 1, *a.g.e.*, 113.

²⁹³ *a.g.e.*, 113.

²⁹⁴ *a.g.e.*, 113.

²⁹⁵ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 77.

²⁹⁶ İncelik, *a.g.e.*, 98.

²⁹⁷ Behiştî, *a.g.e.*, 276.

²⁹⁸ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 89.

II. Murad'ın İstanbul kuşatması için Bizans kronikleri oldukça detaylı bilgiler içermektedir. Bu durumun en büyük sebebi İstanbul Kuşatması'nda bulunmuş görgü tanığı olan Ioannes Kananos'un yaşadıklarını kaleme almış olmasıdır. Kananos'un rivayetine göre İstanbul kuşatması başlamadan önce Mihal Bey önderliğindeki öncü kuvvetler İstanbul civarındaki yerleşim yerlerini ele geçirmiş ve halkı İstanbul'a sığınmaya zorlamıştır.²⁹⁹ Mihal Bey'in faaliyetlerinden sonra İstanbul'u fethetme gayesi ile yola çıkan II. Murad, beraberinde getirdiği çeşitli kuşatma araç gereçleri ile İstanbul önüne ulaşmıştır. II. Murad'ın İstanbul'a ulaşmasından sonra Kananos eserinde Osmanlıların Altın Kapı'dan (Khryisia) Odun Kapı'ya (Ksyloporte) kadar uzanan ve yığma topraktan meydana getirilmiş siperden bahseder.³⁰⁰ Siperlerin gerisinde çeşitli kuşatma araç gereçlerinin hazırlanmasından sonra II. Murad haberciler aracılığıyla ordu içinde *“Emir (II. Murad), Bizans'ın servetini ve bütün halkını, harp ganaimi olarak Müslümanlara terk etmiş bulunmaktadır; bundan istifadeye koşunuz”* haberinin yayılmasını emretmiştir.³⁰¹ Bu haberin ordu içinde yayılmasından sonra ileri harekete geçen ordu surların dibine yaklaşmış ve buradan büyük bir taarruz tertiplemiştir. Fakat Küçük Mustafa'nın Anadolu'da isyan etmesi ve İznik'i ele geçirmesinden sonra isyanı bastırmak için kuşatma kaldırılmıştır.³⁰²

Osmanlılar tarafından çeşitli tarihlerde fethedilip el değiştiren Selanik, Osmanlı kroniklerinin verdiği bilgilere göre II. Murad'ın mücehhez ordusu tarafından 1430 yılında kuşatılmıştır.³⁰³ Âşıkpaşazâde'nin rivayetine göre top ve gemilerin kale üzerindeki faaliyetleri sürerken kuşatmanın giderek uzaması sonrası Evrenosoğlu Ali Bey'in *“Devletlü sultanum! Bu hisar cengi hayli zahmetlüdür. Sultanum, bunu yağma etmek gerek kim bu alına”* tavsiyesi üzerine umumi taarruz emri verilmiş, kale duvarlarına dayanan merdivenlerden kaleye tırmanan askerler hisarı fethetmişlerdir.³⁰⁴

Çalışmanın ana kaynaklarını oluşturan Osmanlı kroniklerinde yer almayan II. Murad'ın Belgrad kuşatması, Bizans tarihçileri Halkondil ve Dukas tarafından detaylıca anlatılmıştır. Belgrad'ın Tuna Nehri'nden de kuşatılmasına karar verilmesi üzerine erzak yardımının engellenmesi için Dukas'ın verdiği bilgilere göre 100 kadar

²⁹⁹Taşlıklıoğlu, *a.g.m.*, 212.

³⁰⁰*a.g.m.*, 213.

³⁰¹*a.g.m.*, 215.

³⁰²İnalcık, *a.g.e.*, 136.

³⁰³Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 154; Neşrî, *a.g.e.*, 279.

³⁰⁴Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 154-155.

gemi bölgeye getirilmiştir.³⁰⁵ Kara tarafında ise kuşatma topları ve kuşatma kuleleri kurulmuş, tabyalar açılmış ve kale önünde bulunan bir başka engel olan hendekler doldurulmuştur.³⁰⁶ Şehir duvarları üstünde kuşatma toplarının açtığı gedikler kullanılarak bir umumi taarruz tertiplenmiş olsa da müdafilerin top ve tüfekler ile yaptığı savunma umumi taarruzu başarısız kılmıştır.³⁰⁷ Ağır kayıplar veren Osmanlı ordusu son olarak şehir duvarlarında gedikler açıp müdafilerin dirençlerini kırabilmek adına lağımlar açmış, kaleden yapılan karşı lağım faaliyetleri sonucunda ağır kayıplar veren Osmanlı ordusunun bu denemesi de başarısızlıkla neticelenmiştir.³⁰⁸ Tuna Nehri'nde bulunan gemilerin kaleden yapılan atışlar sonucu batması ve kara kısmında kuşatma araç gereçlerinin kaybı ve ordunun bir kısmının hayatını kaybetmesi kuşatmanın kaldırılmasına sebep olmuştur.³⁰⁹

Mora üzerine bir sefere çıkılmasının kararlaştırılmasının üzerine bölgeye büyük bir ordu ile gelen II. Murad kuşatma araç gereçlerinin hazırlanmasını emretmiş, Germehisar'ın teslim olması için eman teklifinde bulunmuştur.³¹⁰ Topların, kale duvarlarında gedikler açması sonrasında hendekler de toprak sürülerek doldurulmuş ve böylece gerekli tüm şartların sağlanması ile II. Murad, Germehisar'a karşı umumi taarruz emri vermiştir.³¹¹ Halkondil'in Germehisar hakkında verdiği bilgilere göre yeniçeriler taarruz emrinin verilmesinden sonra merdivenler kurarak kale duvarlarına tırmanmış ve yoğun top atışı karşısında savaşma dirençleri kırılan müdafilere karşı Germehisar'ı fethetmişlerdir.³¹²

Osmanlı ve Bizans tarihçilerinin farklı rivayetler verdiği Akçahisar Kuşatması, çalışmanın sınırları açısından ele alınacak son umumi taarruz örneğidir. Oldukça muhkem bir mevki olan Akçahisar'ı kuşatan II. Murad, Halkondil'in rivayetine göre önceki kuşatmalarda olduğu gibi ağır kuşatma topları ile kalenin surlarında büyük gediklerin açılmasından sonra kaleye karşı umumi taarruz emri vermişti.³¹³ Yeniçerilerin gedikler üzerinden icra ettiği hücumların başarısız olması sonrasında kuşatma başarısız olmuş ve kışın bastırması ile kuşatma kaldırılmıştır.³¹⁴

³⁰⁵Doukas, *a.g.e.*, 187.

³⁰⁶Zinkeisen, *a.g.e.*, 444.

³⁰⁷Mollaoğlu, *a.g.t.*, 75.

³⁰⁸Zinkeisen, *a.g.e.*, 445.

³⁰⁹*a.g.e.*, 446.

³¹⁰Mollaoğlu, *a.g.t.*, 200.

³¹¹*a.g.e.*, 170.

³¹²Mollaoğlu, *a.g.t.*, 202.

³¹³*a.g.t.*, 205.

³¹⁴*a.g.t.*, 205.

Osmanlı kroniklerinin rivayetine göre ise iki aylık bir kuşatma sonucunda Akçahisar'a su teminini sağlayan kaynak bulunmuş ve bu kaynağın kapatılması ile Akçahisar'ın fethi sağlanmıştır.³¹⁵

Umumi taarruz (yağma emri) Osmanlıların kuşattıkları kalelerin teslim olmamaları durumunda başvurdıkları ve kuşatmanın neticelenmesini sağlayan etkili bir yöntemdir. Fakat umumi taarruzun uygulanma biçimi dönemin getirdiği şartlara göre farklılıklar barındırmaktadır. Kuruluş devri için bu noktada kroniklerin içerdiği bilgiler yetersizdir. Osmanlıların kuruluş devrinde nasıl taarruz ettiği hakkında yeterli bilgi sahibi olunmasa da umumi taarruz sonucu fethedilen kalelerin daha küçük ölçekli olmasından dolayı duvarlara tırmanmayı sağlayan aletlerin varlığı muhtemeldir. Fakat ilerleyen tarihlerde ve özellikle Bizans tarihçilerinin eserlerinde Osmanlıların kuşatma kulelerini kullandığı tespit edilmiştir. II. Murad devrinin kuşatmaları ise kendinden önceki kuşatmalara göre hem Osmanlı kronikleri hem de Bizanslı tarihçiler tarafından daha detaylı ele alınmıştır. Bu devirde topun yavaş yavaş tedavüle girmesinden dolayı umumi taarruzun surlarda açılan gedikler yoluyla yapıldığı görülmektedir. Buradan da Osmanlıların kalelere yaptıkları taarruzların bir dönüşüm geçirdiği görülür. Osmanlı kaynaklarında hakkında yeterli bilgiye rastlanmamış olsa da kaleye taarruz emri verilmesinin ardından kimi zaman topların açtığı gediklerden, kimi zaman ise merdiven ve kuşatma kulelerinden kaleye giren kuvvetler yakın temasa girerek göğüs göğüse mücadele verdiği bilinen bir gerçektir. Kuşatma boyunca verilen kayıplardan sonra garnizonda kalan kuvvetlerin son mücadelesi kuşatmanın sonucunu belirleyen önemli bir durum olarak görülmektedir.

³¹⁵Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 178; Neşrî, *a.g.e.*, 298-299.

4. KUŞATMA ARAÇ-GEREÇLERİ VE SİLAHLAR

Bu bölümde çağdaş kaynaklardan istifade edilerek Osmanlıların kullandıkları silah ve kuşatma araç gereçlerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Kroniklerin silah ve kuşatma araç gereçlerine dair içerdiği bilgiler kuşatmaların tarihlerine göre farklılık göstermektedir. Kuruluş devri kuşatmaları incelendiğinde kılıç ve yayın kullanımına dair kısıtlı bilgilere rastlanmış olsa da kuşatma araç gereçleri için bu noktada durum farklıdır. Dönem için en temel silahların başında gelen kılıç hakkında en çok rivayetin bulunduğu kuşatma olan Bilecik Kuşatması'dır. Zira bu fethe dair rivayetlerde kılıcın önemine vurgu yapılmıştır. Osmanlı kronikleri kale duvarlarına tırmanılmasından her ne kadar bahsetmiş olsa da bunu gerçekleştiren merdiven ve ip gibi araç gereçler hakkında doğrudan bilgi vermemişlerdir. Merdiven veya ip gibi araç gereçlerin kullanımına dair en erken örnek Behiştî Ahmed Çelebi'nin Kulacahisar'ın fethi hakkında verdiği rivayette tespit edilmektedir. Rivayette gazilerin kale duvarlarına tırmandıklarından bahsedilmiş ama bunun nasıl yapıldığı zikredilmemiştir.³¹⁶ Kale duvarlarına tırmanmayı sağlayan merdiven ve ip gibi çeşitli araç gereçlerin bu kuşatmada kullanıldığına dair bir çıkarım yapılabilse de kaynaklar bu konuda nokta atışı yapılabilecek kadar teferruat vermemektedirler. Karatekin Kalesi gibi erken tarihli fetihler hakkında Osmanlı az da olsa kuşatma araç gereçlerine dair izler ihtiva eder. Âşıkpaşazâde'nin rivayetine göre Karatekin Kalesi'nin fethetmek için yola çıkan Orhan Gazi, emrindeki gazilere kaleye karşı hücum etmeleri için emir vermiş ve kale kapısının yıkılması ile birlikte Karatekin Kalesi fethedilmişti.³¹⁷ Bu rivayet Osmanlıların erken devirlerde kale kapılarını yıkmak için çeşitli araç gereçler kullandığına dair tespit edilebilen en erken kayıt olarak sayılabilir. Fakat burada ne tür bir araç gerecin kullanıldığı belirtilmese de koçbaşı gibi ana görevi kale kapılarını yıkmak olan aletlerin veya daha ilkel bir formunun kullanılabilmiş olacağı akıllara gelmektedir.

³¹⁶Behiştî, *a.g.e.*, 107.

³¹⁷Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 40.

Kuruluş devri kuşatmalarında kullanılan silah ve araç gereçler hakkında Osmanlı kronikleri kısıtlı bilgiler ihtiva etmiş olsa da ilerleyen devir kuşatmalarında durumun daha farklı olduğu görülmektedir. Mancınık ve top, tüfek gibi kale surları üzerinde yıkıcı etkiye sahip silah ve kuşatma araç gereçlerinin Avrupa başta olmak üzere muhasaralarda asli unsur haline gelmesi sonrasında Osmanlılar bu silah ve araç gereçleri kendi sistemlerine rahatça entegre edebilmişlerdi. Mancınının Osmanlı kaynakları incelendiğinde tespit edildiği ilk kuşatma I. Murad devri kuşatmaları içinde yer alan Tanrıyıkdığı kuşatmasıdır. Diğer Osmanlı kroniklerinden farklı olarak İbn Kemal Tanrıyıkdığı'nın fethini sağlayan en önemli silah olarak mancınığı belirtmiştir.³¹⁸ İbn Kemal'e göre fethinden sonra Tanrıyıkdığı olarak isimlendirilen kalenin kuşatılması için Osmanlılar beraberlerinde mancınık getirmişlerdi.³¹⁹ Kuşatma sürerken mancınıktan yapılan atışlar sonucunda kale duvarlarında meydana gelen yıkıntılardan Osmanlı birlikleri kale içlerine hücum ederek kaleyi fethetmişlerdi.³²⁰ Mancınının Osmanlılarda nasıl bir formda olduğu ve bu kuşatmada kale duvarları üzerindeki etkisine dair hiçbir bilgiye yer verilmemiş olması kronik yazarlarının kuşatmaya tanıklık etmemiş olmaları ile açıklanabilir. Osmanlı ve Bizans kronikleri dahil olmak üzere en çok bilgiye sahip olunan silah ise kuşatma topudur. Kuşatma topu Osmanlılarda II. Murad devri kuşatmalarında görülmektedir. Osmanlı kroniklerinin ilginç yanı bu devir kuşatmaları hakkında bilgi verirken kuşatma topuna dair diğer silah ve kuşatma araç gereçlerinin aksine çok daha detaylı bilgi vermişlerdir. Kuşatma topunun, nasıl ve nerede imal edildiği ve son olarak ise kuşatma topunun kale duvarları üzerindeki etkisine kroniklerce değinilmiştir.

4.1. Kılıç

Dünya harp tarihinin en erken devirlerinden itibaren kullanılan ve en yaygın silahlarından biri olan kılıç pek çok farklı askeri birimin kullandığı birincil silah olma özelliğine sahiptir.³²¹ Çok eski zamanlardan XX. Yüzyıla kadar kullanılan kılıç harp tarihi ile özdeşleşmiş bir silah idi. Kesici ve delici olmak üzere farklı formları bulunan kılıç göğüs göğse çarpışma olarak da nitelendirilen yakın muharebenin en temel unsuru idi. Kılıç kuşatmanın seyrini değiştirecek bir silah olmasa da kuşatmanın

³¹⁸ İbn Kemal III. Defter, *a.g.e.*, 29.

³¹⁹ *a.g.e.*, 29.

³²⁰ *a.g.e.*, 29.

³²¹ Nebi, Bozkurt, "Kılıç", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/kilic> [Erişim Tarihi: 26.05.2023].

neticelenmesini mümkün kılan muharebelerin sonuçlanmasını sağlayan en temel silahtır. Burada zikredilmesi gereken en önemli detay kılıcın kullanıcısının maharetine bağlı olarak üstünlük sağlayan bir silah olduğudur. Osmanlıların kuruluş devri askeri teşkilatı incelendiğinde ise Osmanlı birliklerinin kullandığı en temel iki silahından birinin kılıç olduğu görülmektedir.

Çağdaş Türk kaynakları Osmanlıların kuruluş döneminde kullandıkları kılıçlar hakkında bilgi vermez. Ancak Osmanlıların geleneksel Türk kılıcını tevarüs etmiş olmaları kuvvetle muhtemeldir ki Halkondil'in verdiği bilgilerden bu tarz bir kılıcın kullanıldığı görülebilir. Türk kılıcının en belirgin özelliği, genel olarak tek tarafının keskin olması ve hafif eğimli olmasıdır.³²² Tek bir tarafı keskin olan eğri kılıç hem kesici hem de süvari kullanımına yatkın olmasıyla ön plana çıkmaktadır.³²³ Bu tür kılıçlar delici hasar vermekten ziyade kesici hasar vermeleriyle bilinmektedirler. Halkondil tam olarak bir devir belirtmemiş olsa da eserinde Avrupa ve Türk kılıçlarına dair çeşitli bilgiler vermiştir. Halkondil'e göre Macar ve Almanlar uzun ve sivri, Türkler ise tek tarafı keskin kılıç kullanmışlardır.³²⁴ Fakat buradaki en ilginç detay genel bir Türk kılıcı formunun varlığına dair tespitlerin yapılmasına rağmen elimize ulaşan en eski kılıç Fatih Sultan Mehmed dönemine aittir.³²⁵

Osmanlıların coğrafi sebeplerden ötürü kuruluş devrinde kullandıkları kılıçların tasarımında Türkiye Selçuklu Devleti'nden etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir. Fakat Türkiye Selçuklu Devleti'nden kalma hiçbir kılıç örneğinin kalmaması ve dönemin çağdaş kaynaklarının ise Türkiye Selçuklu tipi kılıca dair verdiği bilgilerin yetersiz olması bu noktada kesin bir bilgi vermenin önüne geçer.³²⁶ Dönem içerisinde bir silah standardizasyonunun varlığının mümkün olamayacağı düşüncesi Osmanlıların farklı tip kılıçlar kullanmış olabileceği savını güçlendirmektedir. Bitinya bölgesinde sürekli bir mücadele ortamında bulunan Osmanlılar hem gaza faaliyetleri hem de bölgede Bizans mühtediler sayesinde Avrupai tarzda düz kılıca erişmiştir. Bu durumun yanı sıra Osmanlıların karma yapıları bir orduya sahip olması ve savaşçıların savaşa beraberinde kendi ekipmanını getiriyor oluşu da tek tip kılıç kullanımının

³²²Hilmi Aydın, *Sultanların Silahları: Topkapı Sarayı Silah Koleksiyonu*, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007), 64.

³²³Erkan Göksu, "Türkiye Selçuklularında Ordu", (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2008),311.

³²⁴Mollaoğlu, *a.g.t.*, 193- 194.

³²⁵ Aydın, *a.g.e.*, 70.

³²⁶Göksu, *a.g.t.*, 312.

mümkün olamayacağını kanıtlar niteliktedir. Balkan fetihlerinin en önemli unsurlarından olan akıncıların elde ettikleri ganimetler içerisinde kılıç gibi çeşitli silahların var olabileceği gerçeği, Osmanlıların farklı tipte kılıç kullandıklarına dair düşünceleri güçlendiren bir olgudur. Tüm bu durumlar göz önüne alınıp incelendiğinde ise kuruluş devri için Osmanlı askerlerinin ne türden bir kılıç kullandıklarının kesin bir tespitinin yapılmasının mümkün olmadığı görülmektedir.

Osmanlı kroniklerinin kılıcın kuşatmalarda kullanıldığına dair verdikleri ilk bilgiye Karacahisar kuşatmasında rastlanmıştır. Behiştî Ahmed Çelebi ve Hoca Sadeddin'in verdikleri rivayetlerden kılıcın yoğun bir şekilde kullanıldığı anlaşılır. Müellifler kılıcı edebî betimlemelerde de kullanmışlardır.³²⁷ Karacahisar örneğinin aksine Bilecik tüm Osmanlı kronikleri incelendiğinde kılıcın nasıl yoğun bir şekilde kullanıldığının en iyi örneğidir. Çalışmanın önceki bölümlerinde değinilmiş olan Bilecik'in fethi hikayesi incelendiğinde kuşatma araç gereçlerinden yoksun ve kale içerisine sızmayı başarmış bir birliğin kılıçlarını kullanarak kale muhafızlarını katlettikleri ve bu şekilde kaleyi fethettiği görülür.³²⁸ Bilecik örneğinde hile ile kale içine sızan gazilerin, fetih için kılıçlarını kullandıkları anlaşılır.

Behiştî Ahmed Çelebi İnegöl kuşatmasını aktarırken kaleye ulaşan askerlerin müdafiler ile mücadeleye girdiğinden bahsetmiştir.³²⁹ Behiştî Ahmed Çelebi kılıcın yoğun bir şekilde kullanıldığını belirtmiş ve bunu edebî bir üslup ile anlatmıştır.³³⁰ Güçlerini kaybeden müdafilere karşı yapılan nihaî taarruzda gaziler kılıçlarını kullanarak kuşatmayı hitama erdirmişlerdir.

Aydos'un fethinde de Osmanlı kronikleri kılıcın kullanıldığından bahseder. Kaynaklarda mezkûr kalenin fethi için anlatılan hikâyeye göre kaleye girmeyi başaran Abdurrahman Gazi, kale kapıcısını kılıcıyla öldürmüş ve daha sonra kalenin kapısını açmıştır. Aydos bu şekilde fethedilmişti.³³¹ Diğer Osmanlı kronikleri gibi tekfurun kızının gördüğü rüya rivayetini anlatan İdris-i Bitlisî kale içinde yaşanan çarpışmalarda müdafilerin kılıçla katledildiğini ve bu şekilde kalenin fethedildiğini belirtir.³³² Behiştî Ahmed Çelebi ve İdris-i Bitlisî'nin aksine çalışmada incelenmiş olan

³²⁷Behiştî, *a.g.e.*, 122; Sadeddin, C. 1, *a.g.e.*, 31.

³²⁸Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*,25; Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 35; Behiştî, *a.g.e.*,134.

³²⁹Behiştî, *a.g.e.*, 137.

³³⁰*a.g.e.*,137.

³³¹*a.g.e.*,201.

³³²Buşra Koçaslan, "İdris-i Bidlisî Heşt Behişt Orhan Gazi Dönemi (Tahlil ve Tercüme)", (Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2019),159.

diğer kronikler kılıcın fetih sırasında kullanıldığından doğrudan zikretmeseler de ifadelerinden kılıcın kullanıldığı anlaşılır.³³³

İdris-i Bitlisî Çimpe kalesine yakın olduğunu zikrettiği Ayaşlonya adlı kalenin fethedildikten sonra kale içerisinde bulunan müdafilerin kılıçtan geçirildiğini belirtmiştir.³³⁴ Bu örnekten anlaşıldığına göre Ayaşlonya fethinde de kılıç kullanılmıştır.

Hadidi'nin Tevârih-i Âl-i Osman'ında Gelibolu'nun fethini aktardığı kısımda “Ururlar tîg kâfir leşgerine, Sınup kaçar biri bakmaz birine” ile kuşatma sırasında yaşanan çarpışmalarda kılıcın yoğun bir şekilde kullanıldığını belirtmiştir.³³⁵ İdris-i Bitlisî ise Gelibolu Kuşatması sürerken kalenin etrafındaki tarım arazileri ve diğer yapılarıdaki müdafilerin kalenin direncini kırabilmek ve kaynaklarını kurutmak adına kılıçtan geçirildiğini yazar.³³⁶ Netice itibarıyla Gelibolu Kuşatması'nda da kılıcın kullanıldığı görülmektedir.

Kuşatma öncesi veya sırasında kale içerisinden yapılan huruç harekâtı neticesinde meydana gelen çarpışmalarda kılıcın kullanıldığına dair bir başka rivayeti Edirne'nin fethini aktaran Behiştî Ahmed Çelebi vermiştir. Behiştî Ahmed Çelebi'nin rivayetine göre Edirne tekfurunun kaleden gerçekleştirdiği huruç harekâtı sonrası yaşanan çarpışmalarda gaziler düşmanları kılıçları ile öldürmüş, sağ kalanları ise esir almışlardır.³³⁷ Şehrin fethinde kılıç önemli bir rol oynamıştır.

Behiştî Ahmed Çelebi, Çirmen'in fethini anlatırken Osmanlıların kılıcı nasıl kullandıklarını edebî süslemelerle anlatır. Müverrihin rivayetine göre Osmanlılar ateşli kılıçlar ile Çirmen'in çevresindeki muhtemel yardım ve ikmal noktalarını yok etmiş ve bu şekilde Çirmen'deki müdafiler eman dilemek durumunda kalmışlardır.³³⁸ Farsça süslemeler ile Osmanlıların kullandıkları kılıçların alev saçarak bölgeyi ele geçirdiğini müellif güzel bir şekilde tarif etmiştir.

Kılıcın kullanıldığına dair önemli bir örnek ise Burgaz'ın fethidir. Bölgedeki Osmanlı fetihlerinden haberdar olan Burgaz tekfuru, olası bir Türk taarruzuna karşı direnecek askerî olmadığına kanaat getirmiş ve kaçmıştır. Bunun üzerine Osmanlı askerleri kale

³³³ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 48.

³³⁴ Koçaslan, *a.g.t.*, 246.

³³⁵ Hadîdî, *a.g.e.*, 74.

³³⁶ Koçaslan, *a.g.t.*, 256.

³³⁷ Behiştî, *a.g.e.*, 255.

³³⁸ Behiştî, *a.g.e.*, 264.

içine nüfuz ettiler ve sayıca az olan garnizonu kılıçtan geçirmiştir. Bu şekilde Burgaz'ın fethinde de kılıç mühim bir oynamıştır.³³⁹

Eserinde Kapuluderbend'in fethine yer veren Behiştî Ahmed Çelebi, Osmanlı birliklerinin keskin kılıçlar ile birlikte demirden zırh kuşanıp demir kapılı kaleyi fethettiklerini fazla ayrıntıya girmeden zikretmiştir.³⁴⁰ Bu rivayette Osmanlı kılıçlarının keskinliğine vurgu yapılmıştır ama muharebenin cereyanına dair bilgi verilmemiştir.

Yanbolu'nun fethini aktaran Hoca Sadeddin eserinde Osmanlıların kılıcı bir psikolojik savaş unsuru olarak kullandıklarının altını çizer. Müellife göre gaziler kale altına geldiklerinde savunma pozisyonu alan müdafilerin direncini kırmak adına birtakım faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bunlar arasında savaş borularını öttürme, ok ile kaleyi sürekli olarak baskı altında tutmanın yanı sıra kılıçların ürkütücü şakırtı sesleri ve davul ile flütlerin hep birlikte kullanılması gibi hususlar da vardı.³⁴¹ Burada kılıçla çıkartılan seslerin düşmanı korkutmakta önemli bir rol oynadığı açıktır. Hoca Sadeddin'in anlatımından kılıcın yalnızca düşmanı öldürmek için kullanıldığı da anlaşılır.

İnceğiz'in fethinde ise kuşatmanın neticelenmesinden sonra Hoca Sadeddin kale içerisindeki direncin bir çarpışma neticesinde kılıçlar ile bastırıldığını belirtmiştir.³⁴² Doğal olarak gaziler kuşatma esnasında da kılıç kullanmış olmalıdırlar.

Serez'in fethi sırasında da kılıç kuşatmayı hitama erdirmek adına kullanılmıştır. Kemal Paşazâde'ye göre kale dibine getirilen merdivenlerin garnizona hissettirilmeden, gizlice kurulmasından sonra kaleye çıkmayı başaran Deli Balaban emrindeki birlikler, gafil avladıkları kale garnizonunu kılıçtan geçirmişlerdir.³⁴³ Kale içindeki askerler muhtemelen surlara ulaşamayacaklarını düşündükleri Osmanlı birlikleri tarafından gafil avlanmışlardır.

Niş Kalesi'nin fethi ise ok ve yayla tazyik altına alınan kalenin fethinin kılıçla tamamlandığının önemli bir örneğidir. İbn Kemal'in rivayetine göre Niş Kalesi'nin surlarında yer alan garnizon Osmanlı okçuları tarafından baskı altına alınmış,

³³⁹İbn Kemal III. Defter, *a.g.e.*, 17.

³⁴⁰Behiştî, *a.g.e.*, 268.

³⁴¹Sadeddin, *a.g.e.*, 134.

³⁴²*a.g.e.*, 141.

³⁴³İbn Kemal III. Defter, *a.g.e.*, 37.

Osmanlıların yoğun ok saldırı karşısında ise garnizon kayıp vermemek adına surlar içerisinde saklanmışlardır.³⁴⁴ Garnizonun surlardan yapacağı savunmayı bırakmasından sonra Osmanlı birlikleri surlara tırmanmış ve savunmasız haldeki garnizonu kılıçtan geçirmişlerdir.³⁴⁵ Ok ve yayın garnizon üzerinde kurduğu baskıyı kale içlerine ulaşmayı başaran Osmanlı birlikleri kılıç ile yaptıkları umumi taarruz ile tamamlamışlardır.

Manastır'ın fethi hakkında oldukça kısıtlı bilgiler veren Hoca Sadeddin, Rumeli Beylerbeyi Timurtaş Paşa'nın emrindeki birliklerin kale önünde bir süre muhasarayı sürdürüp kızıştırmalarından kılıcın kullanıldığı muharebeler neticesinde Manastır'ın fethedildiğini belirtmiştir.³⁴⁶ Osmanlı birliklerinin kale içerisine nasıl veya hangi araç gereçle girdiklerine dair rivayetin bulunmaması yaşanan mücadelelerin kalenin içerisinde mi yoksa dışarısında mı olduğuna dair kesin bir tespitin yapılmasını zorlaştırmıştır.

Pravadi'nin fethi hakkında bilgi veren Behiştî Ahmed Çelebi, Hoca Sadeddin ve Solakzâde Mehmed Hemdemî gibi Osmanlı kronik tarihçileri, kale duvarlarına bir şekilde tırmanmayı başaran Hüseyin Bey adındaki bir askerin gazileri de yanına çağırdığını ve bu şekilde kale içerisinde muharebe gerçekleşmiştir.³⁴⁷ Hoca Sadeddin ve Solakzâde gibi tarihçiler muhafızların öldürüldüğünü söylemekle yetinseler de Behiştî Ahmed Çelebi gazilerin kılıç kullandığına dikkat çeker.³⁴⁸ Dolayısıyla diğer tarihçiler her ne kadar doğrudan kılıç kullanımından bahsetmemiş olsalar da gazilerin kılıç kullandığı gerçeği şüphe götürmez.

I. Kosova Muharebesi'nden sonra I. Bayezid'in emri üzerine akıncılar Üsküp'e ulaşmış ve kale içerisinde yer alan kiliseye sızmayı başarmışlardır.³⁴⁹ Kilise içerisinden çıkan akıncılar garnizonun büyük bölümünü kılıçtan geçirmiş ve kalanları da esir almıştır.³⁵⁰ Kale içerisindeki direncin kılıç kullanılarak bastırılmasından sonra kale teslim olmuştur.³⁵¹ Kılıcın etkisinin, ani baskın neticesiyle artmış olabileceği göz

³⁴⁴ *a.g.e.*, 51.

³⁴⁵ *a.g.e.*, 51.

³⁴⁶ Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 154.

³⁴⁷ Behiştî, *a.g.e.*, 331; Lokmacı, *a.g.t.*, 104; Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 171.

³⁴⁸ Behiştî, *a.g.e.*, 331; Lokmacı, *a.g.t.*, 104; Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 171.

³⁴⁹ İbn Kemal IV. Defter, *a.g.e.*, 33.

³⁵⁰ *a.g.e.*, 35.

³⁵¹ *a.g.e.*, 35.

önünde tutulmalıdır. Ani baskına hazırlıksız yakalanan garnizonun cevap verme hızı fethin belirlenmesinde önemli bir rol oynamış gözükmektedir.

I. Bayezid'in Selanik kuşatmasına dair detaylı bir anlatım sunan Hoca Sadeddin kuşatmayı edebi bir dille ele almıştır. Hoca Sadeddin kuşatmada kılıcın etkinliğini *“ciğer dağlayan kılıçlar ile hilebaz kafirin kanını dökmekle cengi kızıştırdıklarını”* şeklinde anlatmıştır.³⁵²

Hoca Sadeddin II. Murad'ın Selanik kuşatmasını aktarırken kale duvarlarına merdiven ve çengel gibi çeşitli tırmanma araç gereçleri ile çıkmayı başaran Osmanlı birliklerinin kale içerisindeki müdafilerle yaptıkları savaşta kılıç kullandıklarından bahseder.³⁵³

Kuruluş döneminin savaşçısının yay ile birlikte en çok kullandığı silah olan kılıç, muharebe içerisinde karşısındaki düşmanı göğüs göğse mücadelede bertaraf etmesini sağlayan en önemli araçlardan biriydi. Meydan muharebelerinden farklı olarak kılıç, kuşatma savaşlarında kale içerisinde yapılan huruç hareketlerinde veya kaleyi kuşatan birliklerin kale duvarlarını bir şekilde aşarak kale içerisine girmeyi başarması neticesinde gerçekleşen nihai taarruzda kullanılıyordu. Kılıç görüldüğü üzere mancınık ve top, tüfek gibi kale duvarları üzerinde yıkıcı etkiye sahip kuşatma araç gereçlerinden farklı olarak erken devirlerde kuşatmanın sonuçlanmasını sağlayan en temel unsurlardan biriydi.

Hiç şüphesiz Osmanlıların beylik döneminden itibaren kılıç kullandıkları bilinen bir gerçektir. Göçebe bir süvari ve sonrasında teşkil edilen piyade sınıfının en temel silahı olan kılıç hakkında kronikler, detaylı olmasa da kılıcın varlığını ispat etmeye yetecek bilgilere sahiptir. Kroniklerin yetersiz bilgi sunması ve Fatih Sultan Mehmed öncesi dönemden padişahlar dahil olmak hiçbir kılıç örneğinin günümüze intikal etmemiş olması, dönem içerisinde Osmanlı birliklerinin ne tür kılıç kullandıkları sorusunun cevaplanması noktasında sorun teşkil etmektedir. Kılıcın belirtilen dönemde çelik gibi dönem içerisinde erişilmesi zor ve değerli bir metal kullanılarak yapılması, bu noktada kuruluşa çeliğe erişim sıkıntısı çekmiş olabileceği düşünülen Osmanlıların kılıçları eriterek bir nevi geri dönüşüm tekniği ile yeniden imal ettikleri düşünülmektedir.³⁵⁴

Çalışmanın konusu itibari ile kılıcın kuşatmalarda Osmanlılar tarafından nasıl kullanıldığını tespit edebilmek adına incelenen Osmanlı kronikleri, kılıcı

³⁵²Sadeddin, C.1, a.g.e.,216.

³⁵³Sadeddin, C.2, a.g.e.,172.

³⁵⁴Aydın, a.g.e., 70.

faaliyetleriyle değil daha çok fethin anlatımını desteklemek amacıyla edebi bir yazım şekliyle kullanmışlardır. Kılıcın Osmanlı kroniklerinde betimleme yoluyla da olsa bu kadar yoğun geçmesi kuruluş devri için kılıcın ne kadar etkili bir silah olduğunu göstermektedir. Fakat bu noktada Halkondil Osmanlı kroniklerinden farklı olarak, dönem yazarı olmasından dolayı gözlemlerini eserine aktarmış, böylece II. Murad devri için bir Türk kılıcı tasviri yapmıştır.³⁵⁵ Halkondil'in eserinde rastlanan Türk kılıcı tipinin genel Türk tipi kılıçla gösterdiği benzerlik daha erken devirlerde Osmanlıların ne tarz bir kılıç kullanıldığı sorusuna cevap olabilir nitelikte bilgidir. Halkondil özelinde kılıç tasviri her ne kadar yapılmış olsa da kılıcın Osmanlı kuşatma savaşlarındaki faaliyetlerine dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Kılıç formuna ve kılıcın kullanımına dair kaynaklardan yapılan tespitler sınırlı gözükse de dönemin ana muharebe silahı olan kılıcın hemen hemen her kuşatmada kullanıldığı bilinen bir gerçektir. Mancınık ve top, tüfek gibi ateşli silahların kuşatma tarihini kökten değiştirdiği dönemlere kadar ve sonrasında kılıç, kuşatmanın neticelenmesini sağlayan göğüs göğse çarpışmalarda en güvenilir silahtı.

4.2. Ok ve Yay

Dünya harp tarihinin en erken devirlerinden itibaren kullanılan ok ve yay, muharebe ve kuşatmalarda kılıç ile birlikte kullanılan en temel silahlardan biriydi. İnsanlığın ilk çağlarından itibaren av ve savaş için kullanılan ok ve yay, sürekli bir gelişim hali göstererek farklı tiplerde kullanılmıştır.³⁵⁶ Ateşli silâhların gelişiminden sonra bile ok ve yay, hava şartlarına uyumlu olması sebebiyle uzun süre tedavülde kalmış bir silâh idi.

Ok ve yayın bir silah olarak dönem silahlarından en büyük farkı etkili bir biçimde kullanılabilmesi için sürekli talim yapılarak ustalık kazanılması gerekliliğidir. Muharebe ve kuşatma esnasında düşmanı uzun menzillerden etkisiz hale getirebilmeyi sağlayan ok ve yayın Türkler tarafından ustaca kullanılabilmesi, küçük yaşlardan itibaren süregelen özel talimler ile birlikte kullanılan yay ve okların kalitesine bağlıydı.³⁵⁷ Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Balkan topraklarındaki en etkili gücünü teşkil eden akıncılarda en çok aranan şartların başında, iyi bir at ile birlikte ok ve yay

³⁵⁵ Mollaoğlu, *a.g.t.*, 193-194.

³⁵⁶ Nebi, Bozkurt, "Ok", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2007) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ok> [Erişim Tarihi: 24.05.2023].

³⁵⁷ Ünsal Yücel, *Türk Okçuluğu*, (Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 1999), 240.

konusunda ustalık gerekiyordu.³⁵⁸ Bu ustalık hem talim hem de akın faaliyetlerinde ok ve yayın pratik bir şekilde kullanımına bağlıydı. Türkleri bu noktada diğer milletlerden ayıran bir başka önemli husus ise atlı okçulukta usta olmalarıydı. Mobilitesi kısıtlı olan piyade karşısında atlı okçular sahte ricat gibi çeşitli taktikler ile birlikte muharebe esnasında piyadeler ile yakın temasa girmeden, hız ve menzilini koruyarak üstünlük kurabiliyordu. Daha erken devirlerden bir örnek verilecek olur ise Anadolu'nun Türkleşmesinin en önemli sebebi dönem Bizans tarihçileri tarafından Selçukluların Bizans karşısında kurduğu atlı okçuların üstünlüğü olarak yorumlamışlardır.³⁵⁹ Selçuklu atlı okçularının Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu'da yer alan ve sınır güvenliğini sağlayan *Akritai*'lere yaptığı sürekli akınlar savunmacıların direncini kırmıştır.³⁶⁰ Atlı okçuluk görüldüğü üzere Türkler tarafından ustaca kullanılan bir gelenek olarak yorumlanabilir. Fakat atlı okçuluğu kuşatma savaşlarındaki faaliyetleri üzerinden değerlendirilecek olur ise bu durumda etkilerinin akın ve meydan muharebelerine nazaran çok daha kısıtlı olduğu su götürmeyen bir gerçektir. Statik bir savunma mevziisi olan kale üzerinde ok ve yay müdafileri baskı altına almada etkili olsa da at hareketsiz bir tahkim üzerinde etkisiz görülmektedir.

Kılıç örneğinde olduğu gibi XIV. yüzyıl öncesi için günümüze ok ve yay örneği ulaşmamıştır.³⁶¹ Fakat Türklerin genel olarak kullandığı yay tipinin kompozit yay olduğu bir gerçektir. Kompozit yayın imalinin çok uzun yıllar ve çeşitli malzemeler gerektirdiği düşünüldüğünde klasik yayın da Osmanlılar tarafından kuruluş devri başta olmak üzere çeşitli zamanlarda kullanıldığı düşünülmektedir. Yayın imalinin oldukça meşakkatli bir süreç gerektirmesi kuruluşta Osmanlıların yayı nasıl tedarik ettikleri sorusunu akıllara getirmektedir. Feridun Bey'in Münşeatı'nda: "688 (1289) yılında Konya Selçuk Sultanından Osman Bey'e, Karaca Balaban Çavuş eliyle, ellişer okluk tirkeşleriyle birlikte 2000 adet yay gönderildiği" yer almaktadır.³⁶² Feridun Bey Münşeatı'nda yer alan bu kayıt Osmanlıların beylik döneminde ok ve yay kullandıklarını kanıtlamasının yanı sıra yay yapımını sağlayan ustaların ise yeterli sayıda bulunmadığını da göstermektedir.³⁶³ Osmanlı kroniklerinde de ok ve yayın

³⁵⁸a.g.e., 19.

³⁵⁹ Walter Emil Kaegi, "Anadolu'nun Türkler Tarafından Fethine Okun Katkısı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, çev. Yusuf Ayönü, S. 16, (2001), 250.

³⁶⁰a.g.m., 248.

³⁶¹Yücel, a.g.e., 241.

³⁶²a.g.e., 19.

³⁶³a.g.e., 19.

formlarına dair bir bilgi bulunmamış olsa da Osmanlıların atlı okçuluğun en önemli unsuru olan kompozit yayı aktif olarak kullandıkları düşünülmektedir. Kompozit yayın yapımı özel malzemeler ve uzun süren bir yapım aşamasına bağlıydı. Kompozit yayın yapımının ilk aşamasını oluşturan iskeletin yapımında Akçaağaç kullanılmıştır.³⁶⁴ Akçaağaç işlenip bir yay iskeleti halini aldıktan sonra öküz boynuzu özel bir tarif ile hazırlanıp montaja hazır hale getirilirdi.³⁶⁵ Yayın dış yüzeyine ise öküzün ayak bileğinden alınan sinirler uygun işlemlerden geçip hazır hale getirildikten sonra uygulanmak üzere saklanırdı.³⁶⁶ Tüm bu malzemeleri ise bir arada tutmayı sağlayıp yayı uygun formuna kavuşturmak için özel olarak hazırlanan tutkal kullanılırdı.³⁶⁷ Görüldüğü üzere tüm bu malzemelerin temin edilip işlenmesi ve kompozit yayın imal edilmesinde uygun sıraya göre kullanılıp ortaya kompozit yayın çıkarılması uzun süren ve ustalık gerektiren bir işti.

Osmanlı kronikleri incelendiğinde Osmanlıların kuruluş döneminden itibaren ne tarzda ok ve yay kullandığına dair soruların cevapsız kaldığı görülmektedir. Kronikler ok ve yayın formundan çok aktif olarak sahadaki işlevine odaklanmıştır. Ok ve yay düşmana zayıat verdirmekte, kale kuşatmalarının sona erdirilmesinde ve gerektiğinde de yoğun ok atışları ile düşmanı temadi bir tazyik altında tutmayı hedeflemektedir. Bu açıdan bakıldığında ok ve yay Osmanlılar için vazgeçilmez bir silah idi.

Ok ve yay bir piyadenin ya da süvarinin menzilini koruyarak uzak mesafelerden düşmanı ile yakın temasa girmeye gerek kalmadan etkisini gösteren dönemin en tehlikeli ve tercih edilen menzilli silahıydı. Farklı dönemlerde farklı taktikler ile beraber kullanılan ok ve yayın kuşatma savaşlarında da kullanımı duruma göre farklılık göstermekteydi. Müdafiler kale surları üzerinden saldırı halindeki düşmanlarına ok yağdırıp surlara ulaşmalarını engellemeye veya geciktirmeye çalışırken, kuşatanlar ise kale surları üzerinde yer alan düşmanlarını vurarak savunmayı kırmayı hedeflemiştir. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Antalya kuşatmasında, beraberindeki okçular ile kale surlarını sürekli olarak baskı altında tutması sonucunda kaleye merdivenler dayatılmış ve bu sayede askerlerin kale surlarına çıkması sağlanmıştır.³⁶⁸ I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Antalya kuşatması örneği Türkiye

³⁶⁴*a.g.e.*,246.

³⁶⁵*a.g.e.*,247.

³⁶⁶*a.g.e.*,247.

³⁶⁷*a.g.e.*,247.

³⁶⁸Göksu, *a.g.t.*, 294.

Selçuklularının ok ve yayı kuşatmada nasıl kullandıklarına açıklık getiren önemli bir örnektir. Kuşatmalarda ok ve yayın etkinliğine dair bir başka örnek ise Osmanlı kaynaklarında çokça rastlanan “tîr-bârân”dır. Osmanlıların kuşatmalarda yoğunlukla tercih ettiği bu yöntem, toplu bir biçimde okçuların belirli bir bölgeye seri şekilde ok yağdırması olarak söylenebilir. Neşri’nin Kitâb-ı Cihan-nümâ adlı eserinde bahsettiği üzere Niş kuşatmasında Yahşi Bey kale etrafında gözetleme yaptıktan sonra Sultan I. Murad’a “*Sultanum, devletinde ok irür yirleri vardır. Tîr-bârân kılmağ ile ümiddür ki, feth oluna*” demiş ve emir üzerine kaleye yapılan ok yağmuru sonucunda kaleye girilmiş ve böylece kalenin fethi sağlanmıştı.³⁶⁹ Örnekler üzerinden incelendiğinde ok ve yayın kuşatmalardaki genel kullanımı daha çok düşmanı yıpratmak ve belirli noktaların ele geçirilmesini sağlamak üzerinedir.

Osmanlı kaynaklarında ok ve yayın bir kuşatmada aktif olarak kullanıldığına dair ilk örnek Hoca Sadeddin’in *Tâcü’t-Tevârih* adlı eserinde yer almaktadır. Hoca Sadeddin eserinde Karacahisar’ın fethi sırasında meydana gelen mücadelelerde düşman saflarını yarmak için Osmanlıların kılıç ile birlikte ok ve yay kullandığını belirtmiştir.³⁷⁰ Karacahisar örneğine bakıldığında ok ve yayın Osmanlılar tarafından müdafilerin direncini kırmada kullanıldığı ve başarılı olduğu görülmektedir.

Bursa Kuşatmasını aktarırken Hadîdî diğer kroniklerden ayrı olarak kuşatmanın başlangıcına dair rivayetlere yer vermiştir. Hadîdî’ye göre kale önüne gelen Osmanlılar birkaç gün kale önünde mücadele vermişler ve bu süreçte kaledeki müdafileri ok atarak yıpratmayı hedeflemişlerdir.³⁷¹ Kalenin doğrudan ok saldırısı sonucu fethedilemeyeceğine kanaat getirilmesinden sonra çalışmada daha önce zikredildiği üzere kale civarına iki adet havale kulesi dikilmiş ve kale böylece sürekli gözetim ve baskı altında tutulmuştur.

Behîştî Ahmed Çelebi eserinde Karatekin Kalesi’nin fethini aktarırken ok ve yayın kullanımı hakkında detaylı bilgilere yer vermiştir. Behîştî Ahmed Çelebi’ye göre kuşatmaya katılan Orhan Gazi, beraberindeki askerlere kale duvarlarını sürekli olarak baskı altında tutmaları yönünde emir vermiş böylece müdafilere kale surlarından uzaklaştırılarak kale duvarlarına tırmanma fırsatı doğmuştu.³⁷² Çalışmanın dönem sınırı göz önünde tutularak Osmanlı kuşatmaları incelendiğinde “tîr-bârân” ın ilk

³⁶⁹Neşri, *a.g.e.*, 98.

³⁷⁰Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 32.

³⁷¹Hadîdî, *a.g.e.*, 47.

³⁷²Behîştî, *a.g.e.*, 166.

örneğini Behiştî Ahmed Çelebi eserinde Karatekin olarak yer vermiştir. Yine Behiştî Ahmed Çelebi bu durumu edebi bir anlatım ile destekleyerek müdafilerin ok yağmurunu bir tufana benzeterек savunma dirençlerinin kırıldığını belirtmiştir.³⁷³

Okun fethin neticelenmesinde doğrudan rol oynadığı kuşatma Behiştî Ahmed Çelebi'nin eserinde belirttiği üzere Kapucuk kuşatmasıdır. Rivayete göre kuşatma devam ederken okçulardan birinin attığı ok tekfuru vurmuş ve tekfur hayatını kaybetmiştir.³⁷⁴ Tekfurun aldığı ok darbesi sonucu hayatını kaybetmesi sonrasında müdafilerin savunma direncinin kırılması ok ve yayın kuşatmadaki etkisini direkt olarak gösteren en önemli örneklerden biridir.

Heşt Bihişt'de İdris'i Bitlisi Samandıra fethini aktarırken diğer kronikler ile pusu rivayetinde benzerlik göstermesinin yanı sıra müdafilerin durumunu aktarırken ok kullanımını edebi bir üslupla anlatmıştır.³⁷⁵ Samandıra'nın her ne kadar eserde ok ve yay kullanımının fethin neticelendirilmesinde doğrudan bir rol oynadığına dair bir şey diyemsek de bu kuşatma sırasında ok ve yayın kullanıldığını biliyoruz.

Aşıkpaşazâde'nin *Tevârih-i Âl-i Osman*'ında zikrettiği üzere İzmit'e yakın bulunan Yalakova'nın muhasarası sırasında kaleye ismini de veren kale tekfurunun göğsünden aldığı ok darbesi sonucunda ölümü kale içerisindeki savunmanın kırılmasını sağlamış ve kale böylelikle fethedilmiştir.³⁷⁶ Farklı Osmanlı kroniklerinde ise bu rivayet aynı şekilde aktarılmış olsa da kale ismi Koyunhisar olarak zikredilmiştir.³⁷⁷ Tekfurun bir ok ile vurulması Yalakova gibi yapıların kalelere nazaran daha küçük ölçekli tahkimatlar olduğunu göstermesinin yanı sıra, garnizonun sayısının kısıtlı olduğu ve yöneticilerin de asker kökenli olduğuna işaret sayılabilir.

Kuşatma sürerken savunmaya katılan tekfurların ok ve yay kullanılarak bilinçli veya bilinçsiz saf dışı bırakılmalarına verilebilecek bir başka örnek Çorlu'nun fethidir. I. Murad'ın şehzadelik döneminde çıktığı ve Edirne'nin fethi ile neticelenen Rumeli seferinde kuşatmaya alınan Çorlu'nun fethinde ok ve yay mühim bir rol oynamıştır. Tekfur eman teklifini reddetmiş ve askerlerine savunma pozisyonu alması yönünde emir verdikten sonra bir okçu tarafından gözünden vurulmuştur. Bu haberin Osmanlı

³⁷³ a.g.e., 166.

³⁷⁴ a.g.e., 170.

³⁷⁵ Koçaslan, a.g.t., 152.

³⁷⁶ Âşıkpaşazâde, a.g.e., 76; Koçaslan, a.g.t., 166.

³⁷⁷ Bkz. Behiştî, a.g.e., 208; Lokmacı, a.g.t., 54.

birlikleri arasında yayılması sonucunda kaleye karşı umumi taarruz emri verilmiş ve böylelikle kale fethedilmiştir.³⁷⁸

Kuşatma başlarken müdafileri caydırıp teslim olmalarını sağlamak adına bir nevi güç gösterisi şeklinde kale önünde icra edilen çeşitli eylemler kalenin fethini mümkün kılabilirdi. Ok ve yayın müdafileri kuşatma başlamadan eman talep edip kaleyi teslim etmelerine sebebiyet verdiği örnek Hoca Sadeddin'in *Tâcü't-Tevârih*'inde verdiği Yanbolu'nun fethidir. Hoca Sadeddin'in rivayetine göre Yanbolu'ya ulaşan Osmanlı birlikleri kalenin teslim olmasını sağlamak adına ok ve yay, kılıç, savaş boruları, davul ve flütü bir arada kullanmışlar ve müdafilerin direnme psikolojisini etkiledikten sonra kaleyi teslim almışlardır.³⁷⁹ Fakat burada zikredilen bütün savaş aletleri anlatımı süslemek amacıyla edebi yazım şekillerine uygun şekilde kaleme alındığı görülmektedir.

Kale duvarlarındaki müdafilerin ok ve yay ile baskı altına alınarak kuşatan birliklerin kaleye çıkıp kuşatmanın sonucunu belirlediği en net örnek I. Murad devrinde fethedilen Niş'tir. Neşri'nin eseri *Kitâb-ı Cihân-nümâ*'da oldukça teferruatlı şekilde aktarılmış olan Niş kuşatması, Yahşi Bey'in kuşatmanın uzaması neticesinde kalenin zayıf noktasını tespit etmek amacıyla çıktığı keşifte ok ile vurulabilecek kısımların mevcut olduğunu tespit etmesinden sonra bu kısımlardan kalenin ok yağmuru ile baskı altına alınması kararlaştırılmıştır.³⁸⁰ Kale duvarlarında Osmanlı birliklerinin kaleye ulaşmasını engellemeye çalışan müdafilerin yoğun ok saldırısı karşısında daha fazla direnememesi neticesinde surlara genel bir hücum yapılmış ve böylece Niş fethedilmiştir.³⁸¹

I. Bayezid'in Selanik kuşatmasını aktaran Hoca Sadeddin ok ve yayın kuşatmadaki faaliyetlerini aktarırken söz sanatlarına başvurmuştur. "*Gazilerin gönül paralayan parlak oklar*" diye zikrettiği kısım ile kale duvarları ve burçlarındaki müdafilerin baskı altına alındığını, ok hücumu sonrasında müdafiler tarafından terk edilmiş olduğunu düşündüğümüz kale duvarları ve burçlara Osmanlı birliklerinin hücum edip bu alanları kontrolü altına aldığını belirtmiştir.³⁸² Ok ve yay kullanan Osmanlı birliklerinin I. Bayezid'in Selanik kuşatması başta olmak üzere yukarıda zikredilen örneklere de

³⁷⁸ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 72; Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 113; Lokmacı, *a.g.t.*, 90.

³⁷⁹ Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 134.

³⁸⁰ Neşri, *a.g.e.*, 98.

³⁸¹ Neşri, *a.g.e.*, 98; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, 148.

³⁸² Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 216.

bakıldığında kale duvarları ve burçlarını baskı altına almada ne kadar başarılı olduğunu gözler önüne sermektedir.

Fetret Devri'nde Çelebi Mehmed'in kuşattığı Filenbel kalesinde ok ve yay ile birlikte çeşitli silahların kullanıldığını Neşrî eserinde aktarmıştır. Neşrî'ye göre kaleye ulaşan Çelebi Mehmed'in birlikleri, kale önünde metris kazmışlar, ok ve yay kullanan birliklerin kaleye karşı yaptığı yoğun ok saldırısı ile birlikte kalkan ile mücehhez birlikler kale duvarlarına ulaşmayı başarmıştır.³⁸³ Benzer rivayeti daha edebi bir anlatımla aktaran Hoca Sadeddin, eserinde mezkur kale için Filenbel olarak değil Felnik olarak bahsetmiştir.³⁸⁴ Ayrıca Hoca Sadeddin kale duvarları ve burçlarına Çelebi Mehmed'in birliklerinin merdivenler kullanarak ulaştığını zikretmiştir.³⁸⁵ Mezkur örnek kendinden önceki örneklere nazaran ok ve yayın tamamlayıcı rolünün diğer kuşatma araç gereçleri ile birlikte nasıl kullanıldığı ve etkilediğini gösteren değerli bir örnektir.

Kananos'un oldukça detaylı şekilde kaleme aldığı II. Murad'ın İstanbul kuşatması, hem müdafilerin aldıkları savunma tedbirleri açısından hem de Osmanlıların bu kuşatmada kullandıkları çeşitli harp levazımatları hakkında içerdiği bilgilerden dolayı değerlendirilmesi elzemdir. Kananos'a göre Osmanlılar müdafilerin kaleden yapacakları çeşitli ok ve gülle saldırılarına karşı siperler kazarak tedbir almış, bu siperler arkasından ise başta ok ve yay olmak üzere mancınık ve top gibi kuşatma araç gereçlerini güvence altına almayı hedeflemişti.³⁸⁶ Yine kale duvarlarına ulaşabilmek adına inşa edilmiş olan kuşatma kulelerinden ok saldırısı yaparak kale duvarlarını baskı altına almayı hedeflemişlerdi.³⁸⁷ Okçulara ise surların yukarı kısımlarında bulunan müdafileri ok yağmuruna tutarak baskı altında tutmaları yönünde emir verilmişti.³⁸⁸ Nihayet umumi taarruza geçildiğinde ise Osmanlılar her yönden saldırıya geçmiş ve surlara yoğun ok saldırısı yapılmıştı.³⁸⁹ Fakat II. Murad'ın kardeşi Küçük Mustafa'nın Anadolu'da isyan etmesi ile birlikte kuşatma kaldırılmıştı.³⁹⁰

³⁸³Neşrî, *a.g.e.*, 176.

³⁸⁴Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 309.

³⁸⁵*a.g.e.*, 309.

³⁸⁶Taşlıklıoğlu, *a.g.m.*, 213.

³⁸⁷*a.g.m.*, 214.

³⁸⁸*a.g.m.*, 219.

³⁸⁹*a.g.m.*, 222.

³⁹⁰İnalcık, *a.g.e.*, 136.

II. Murad devrinin en önemli kuşatmalarından olan Selanik kuşatmasını aktaran Hoca Sadeddin, daha önce Niş Kuşatması örneğinde görüldüğü gibi kaleye yoğun ok saldırısı yapılması görüşünün kalenin fethini sağlayan önemli unsurlardan biri olarak bahsetmiştir. Hoca Sadeddin'in rivayetine göre kaleden yapılan ok saldırısına karşılık olarak Osmanlı okçuları kaleyi baskı altına almak adına kaleye yoğun bir ok saldırısı başlatmış ve böylece kale duvarları ve burçlarındaki müdafiler baskı altına alınmıştır.³⁹¹ Kuşatma sırasında savunmada yer aldığını belirten Johannis Anagnostis, Osmanlı okçularının gece gündüz kaleyi ok yağmuruna tuttuğunu ve bu sayede Osmanlıların dış surlara yaklaştığını belirtmiştir.³⁹² Müdafilerin yoğun baskı altından dolayı geri çekilmesi neticesinde kaleye karşı umumi taarruz emri verilmiş, merdivenler ile birlikte kanca kullanan Osmanlı birlikleri kale duvarlarına tırmanmayı başarmışlardır.³⁹³ Johannis Anagnostis, Osmanlı okçularının yay kullanmadaki maharetlerinden bahseder ve kurdukları baskı yüzünden müdafilerin sur dışına kafalarını çıkarmaya cesaret edemediklerini belirtmiştir.³⁹⁴ Yine aynı eser Selanik'in Trigonion kısmında yer alan müdafilerin yoğun ok saldırısı altında tamamen eridiğini ve savunmasız kalan kısmı tespit eden Osmanlıların kaleye bu noktadan merdivenler vasıtası ile çıkmayı başardığını belirtmiştir.³⁹⁵ Behiştî Ahmed Çelebi ise benzer rivayeti bir kısım asker merdivenler dayayarak surlara tırmanırken okçuların kaleyi baskı altında tuttuğunu belirtmiştir.³⁹⁶ Zinkeisen ise eserinde çeşitli kaynaklardan edindiği bilgilere göre kale garnizonunun son ana kadar direndiğini fakat garnizonun büyük bir bölümünün yoğun ok saldırısı karşısında eridiğini belirtmiştir.³⁹⁷ Mezkûr örnekteki ilginç durum ilk defa müdafilerin savunmasının bu denli detaylı aktarılmasıdır. Oldukça kuvvetli bir garnizona sahip olduğunu düşündüğümüz Selanik, Osmanlı birliklerini yormak ve kuşatmayı kaldırmaları için kale duvarları ve burçlarından ok saldırısı yapmış fakat başarılı olamamıştır. Bir başka ilginç durum ise II. Murad'ın Selanik kuşatmasını aktaran bazı Osmanlı kronikleri ve Halkondil gibi

³⁹¹Sadeddin, C.2, a.g.e., 172.

³⁹²Johannis Anagnostis, *Selanik (Thessaloniki) 'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih (Sultan İkinci Murad Devrine Ait Bir Bizans Kaynağı)*, haz. Melek Delilbaşı, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989), 29.

³⁹³Sadeddin, C.2, a.g.e., 172.

³⁹⁴Anagnostis, a.g.e., 32.

³⁹⁵a.g.e., 32.

³⁹⁶Behiştî Ahmed Çelebi, *Târih-i Behiştî Vâridât-ı Sübhânî ve Fütûhât-ı Osmânî, 791-907/1389-1502*, C.2, haz. Fatma Kaytaz, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2016), 209.

³⁹⁷Zinkeisen, a.g.e., 423.

Bizans tarihçileri ok ve yayla dair bilgi vermemiş, daha çok topun yarattığı etkiye değinmişlerdir.

Bölüm içerisinde incelenen kuşatmalara bakıldığında ok ve yayın kuşatmalardaki etkisi kuşatmayı nihayete erdirmekten çok destekleyici niteliktedir. Osmanlıların çalışmanın doğal sınırları içerisindeki kuşatmalarında kuşatmaya eman teklifinin yapılmasından sonra başlattığı ilk saldırının genel olarak ok ve yay ile yapıldığı görülmektedir. Top gibi kuşatma savaşlarının çehresini değiştiren silahın orduların ana kuşatma silahı haline geldiği devirlerde bile ok ve yay güvenilir silah olma özelliğini koruduğu yine mezkûr kuşatmalarda görülmektedir. Bunun en büyük sebebi, müdafilerin kale duvarları ve burçlarından Osmanlı birliklerine yaptığı saldırıları engellemek sayılabilir. Garnizonun belli bir bölümünün kale duvarları ve burçlarından yaptıkları savunmayı engellemenin en güvenilir ve isabetli yolu ok ve yay ile sağlanmakta olduğu düşünülmektedir. Osmanlı okçularının yoğun talim ve tecrübelerine dayanan ustalıkları göz önünde tutularak örnekler incelendiğinde savunma direncinin öncelikle ok ve yay ile kırıldığını, kale duvarları ve burçlarda yer alan savunmanın kırılmasından sonra merdiven gibi kaleye tırmanmayı sağlayan çeşitli araç gereçler ile kale duvarlarına çıkılmasının sağlandığı tespit edilmiştir. Nihai saldırı ise genellikle kale içerisinde göğüs göğse çarpışma şeklinde oluyor ve burada ise genellikle kılıç tercih ediliyordu.

Bir başka önemli husus ise Osmanlıların ne türde ok ve yay kullandıklarıdır. Bu noktada Osmanlı kronikleri ile birlikte Bizans kronikleri de yetersiz görülmektedir. Kompozit yayın Türkler tarafından çok uzun devirlerden itibaren kullanıldığı ve ilerleyen tarihlerde Osmanlıların kompozit yayı kullandıklarına dair elde edilen bilgiler kompozit yayın Osmanlılar tarafından erken devirlerden itibaren kullanıldığı sonucunu akıllara getirmektedir. Daha erken devirlerde muhtemelen ok ve yay yapan ustaların varlığının yetersiz olduğu düşüncesi, kompozit yay gibi yapım malzemeleri pahalı, elde etmesi zor ve işlenme süresinin de uzun olduğu bilinen bir üründen çok klasik yayın da geniş ölçüde kullanıldığına dair önemli bir işarettir. Merkezi devletin oturduğu dönemlerde ise kompozit yayın daha çok kullanımda olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak Osmanlılar ok ve yayı kuşatma savaşlarında oldukça etkin bir şekilde kullanmış ve sonuç elde etmişlerdir. Ok ve yayı kuşatmanın ilk safhalarında müdafilerin savunmasının etkisini kırmak ve kale garnizonunu mümkün olduğunca

eritmek için kullandıkları tespit edilen Osmanlı okçuları bu sayede tahkimatların ve kalelerin fethedilmesini sağlamıştır.

4.3. Mancınık

Mancınık, germe, çekme veya bükme suretiyle bir direğin ekseni etrafında dönmesiyle çalışan veya dengeli bir hareketle çeşitli ağırlıktaki taş gibi nesnelerin fırlatılmasını sağlayan büyük kuşatma silahıdır.³⁹⁸ Çeşitli ebatlarda mancınık bulunmakta ve bunların ebatlarına göre fırlattığı cisimler ve görevleri değişiklik göstermektedir.

Mancınıktan genel olarak taş atıldığı bilinse de yanıcı olması için pamuk ve kumaş gibi kolay tutuşabilen şeylere emdirilen maddelerin genel olarak bir kavanoz içerisinde mancınıklar vasıtasıyla fırlatılması, kale içerisinde yangınlara sebep oluyordu.³⁹⁹ Taş ve yanıcı maddeler dışında müdafilerin savunma psikolojisini bozmak adına insan cesetleri, hastalık taşıyan hayvan cesetleri ve akrep gibi hayvanların fırlatıldığı da görülmektedir.⁴⁰⁰ İnsan cesetlerinin ekseriyetle kale halkına veya garnizonuna ait olması müdafilerin psikolojisini bozmada çok daha etkili bir yöntem olarak görülmektedir. İnsan ve hayvan cesetlerinin psikolojik etkisinin yanı sıra bir diğer önemli etkisi ise sebep olabilecekleri salgın hastalıklardır.

Mancınının asli görevi muhasaralarda kale duvarlarını yıkıp gedikler açılmasını sağlamaktır. Mancınının kale duvarlarında sebep olduğu yıkım, kuşatma birliklerinin kale içlerine hücum edip kuşatmanın en zor aşaması olan surların aşılmasını sağlamaktadır. Müdafilerin iyi tahkim edilmiş ve burçlarla desteklenmiş kalelerde icra ettikleri savunmanın ok ve yay gibi klasik taktikler ile aşamayacağı durumlarda mancınıklar kalenin ele geçirilmesini sağlayan asli unsur haline geliyordu.

Osmanlıların kuruluşundan itibaren kuşattığı kalelerden kaynaklar bahsetmiş olsa da kuşatmalarda kullanmış olabilecekleri düşünülen mancınık gibi ağır kuşatma silahlarından I. Murad devrine kadar hiçbir kayıt bulunmamaktadır. Diğer Osmanlı kroniklerinin aksine İbn Kemal, eserinde mancınının ilk defa fethinden sonra Tanrıyıkdığı olarak adlandırılan kalenin kuşatmasında kullanılmış olduğunu belirtmiştir. İbn Kemal yine aynı eserinde I. Murad'ın Biga kuşatmasında kale

³⁹⁸Göksu, *a.g.t.*, 329-340.

³⁹⁹ Nebi, Bozkurt, "Mancınık", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2003) <https://islamansiklopedisi.org.tr/mancinik> [Erişim Tarihi: 07.05.2023].

⁴⁰⁰Göksu, *a.g.t.*, 340.

surlarının yıkıldığını belirtmiş olsa da mancınığı zikretmemiştir.⁴⁰¹ Diğer Osmanlı kronikleri ise Tanrıyıkıldığı'na dair rivayeti eserlerinde ortak olarak zikrettikleri hikâyeden sonra kale duvarlarının birinin, hangi vasıta ile olduğunu belirtmeden, yıkılması şeklinde aktarmışlardır. İbn Kemal dışındaki Osmanlı kroniklerinin mancınığa dair verdiği ilk bilgiler ise I. Bayezid'in İstanbul kuşatmasında görülmektedir. I. Bayezid'in İstanbul kuşatmasında İstanbul'un surlarını yıkmak adına mancınıklar kurulmasını emrettiği Osmanlı kroniklerinden tespit edilmiş olsa da bu kuşatmada mancınığın faaliyeti ve etkisine dair bilgiler oldukça kısıtlıdır. Mancınığın Osmanlı kronikleri incelenerek tespit edildiği diğer kuşatmalarda da durum yine çok farklı gözükmemektedir. Osmanlı kroniklerinin bu noktada verdiği bilgilerin yetersiz olması, kalelerin fethinde mancınığın etkisinin az olduğu gibi bir yanlış düşüncüyü akıllara getirmemeli aksine kaleye ulaşmayı başaran Osmanlı birliklerinin ekseriyetinin mancınık gibi ağır kuşatma silahlarının sayesinde kalede açılan gediklerden hücum ettiği bilinmektedir.

Osmanlıların I. Murad devrinden önce mancınık kullanıp kullanmadıkları ise bir başka konudur. Daha erken tarihlerde, merkezi devletin inşa sürecinde mancınık gibi yapımı ustalık gerektiren ve muhtemelen mancınık inşa etme kabiliyetine sahip ustaların yetersiz olduğu bir ortamda, Osmanlıların bu silaha erişiminin belirli bir dönem için mümkün olamayacağı göz önünde tutulmalıdır. Bu durumu destekleyen bir başka düşünce ise Osmanlıların ilk fetihlerini icra ettiği ve yayılmaya başladığı Bitinya'da büyük ölçekli ve iyi tahkim edilmiş kale sayısının az olması ve Osmanlıların bu tarz kaleleri dış dünyadan tecrit ederek fethedebilme kabiliyetleridir.

I. Murad'ın Biga kuşatmasını aktaran İbn Kemal “*darb-ı harble kal'anun sûr-ı ma'mûrî yıkılıp tûde-i türâb oldu*” diyerek Osmanlıların muhtemelen mancınık kullandığını belirtmek istemiştir.⁴⁰² Mancınığın direkt olarak zikredilmeyip kale surlarında yıkıma dair bir bilgi verilmesi mancınığın kullanımına bir işaret olarak görülse de İbn Kemal aynı eserde Tanrıyıkıldığı kuşatması için mancınığın kesin olarak kullanıldığını belirten bir rivayet vermiştir. Bu noktada İbn Kemal mancınığı eserinin farklı yerlerinde direkt olarak zikretse de bu kuşatma için aynı durum söz konusu değildir. Bu sebeple çalışmada mancınığın ilk kullanımı Tanrıyıkıldığı kuşatması olarak ele alınmıştır.

⁴⁰¹İbn Kemal III. Defter, a.g.e., 29.

⁴⁰²a.g.e., 29.

Mancınığın Osmanlılarca kullanıldığına dair ilk rivayeti aktaran İbn Kemal, Osmanlı kroniklerince Tanrıyıkdığıolarakzikredilen kalenin fethinde mancınığın faaliyetinden ve kuşatmaya olan etkisinden eserinde detaylıca bahsetmiştir. İbn Kemal’in rivayetine göre uzayan kuşatmanın olumlu neticelenemeyeceği düşüncesi sonrasında Sultan I. Murad kale için “*Tanrı yıka*” diyerek bir ağaca sırtını vermiş, iyi tahkim edilmiş ve doğal olarak da engelleri bulunan mezkûr kaleye yapılan mancınık atışları sonrası kalenin bir duvarında yıkım meydana gelmiştir.⁴⁰³ İbn Kemal’e göre kalenin yıkılan bölümünden Osmanlı askerleri hücumla geçmiş ve kale içlerine ulaşmayı başararak fethi neticelendirmişlerdir.⁴⁰⁴ Tanrıyıkdığı örneğinde de görüldüğü üzere kuşatmalarda mancınığın ağır taşlar vasıtasıyla kale duvarlarının yıkılmaya çalışılması, kuşatanlar tarafından başvurulmuş en temel yöntemdir. Mancınığın kale duvarlarında sebep olduğu yıkımdan doğan avantajın kale içlerine hücum etmede kullanılması yine en temel yöntemlerden biridir. Bu örnek Osmanlıların kuşatma savaşlarında mancınık gibi ağır kuşatma silahlarını kullanmada ve sonuç elde etmede erken devirlerden itibaren başarılı olduğunu göstermektedir.

Serez’in fethi hakkında bilgi veren İbn Kemal, Tanrıyıkdığı örneğinde olduğu gibi çalışmanın içerisinde incelenmiş olan Osmanlı kroniklerinden farklı bir rivayet aktarmıştır. İbn Kemal’in rivayetine göre Deli Balaban, Serez’in fethinin önündeki en büyük engel olarak muhtemelen kale duvarlarını görmüş ve bu sorunu aşabilmek adına mancınıklar kurulması yönünde emir vermiştir.⁴⁰⁵ Fakat Serez’e gelmesi muhtemel yardımcı kuvvetlerin tehdidi Osmanlıları kale duvarlarına yapılacak ağır saldırılar yerine, müdafilere duyurmadan merdivenler kullanarak yapılmış olan saldırı neticesinde kale ele geçirilmiştir.⁴⁰⁶ Muhtemelen mancınıkların sayısının yetersiz olması ve gelmesi muhtemel yardımcı kuvvetler karşısında mancınık gibi ağır silahlarla mücehhez kuşatmanın daha fazla sürdürülemeyeceği düşüncesi Osmanlıların kuşatma planlarını değiştirmesine sebep olmuş gözükmektedir.

Osmanlı kroniklerinin Sofya’nın fethi hakkında verdikleri rivayetin aksine İbn Kemal, kuşatmanın, direkt olarak adını zikretmese de mancınık kullanılarak icra edildiğini belirtmiştir.⁴⁰⁷ İbn Kemal’in rivayetine göre Sofya’yı kuşatan Osmanlı birlikleri harp

⁴⁰³a.g.e., 33.

⁴⁰⁴a.g.e., 33.

⁴⁰⁵a.g.e., 36.

⁴⁰⁶a.g.e., 37.

⁴⁰⁷a.g.e.,38.

aletleri ile Sofya'nın burçlarını yıkmış ve bu sayede kale fethedilmiştir.⁴⁰⁸ Eser içinde muhtelif yerlerde mancınığı kullanan İbn Kemal, Sofya örneğinde mancınığa isim olarak yer vermemiştir. Fakat dönem içerisinde top kullanımının muhtemel olmayacağı düşüncesi, Osmanlıları kale surlarını yıkmada kullandıkları ana silahın mancınık olarak baz alınmasını gerektirmektedir. Bu sebeple Sofya örneğinde kale burçlarının yıkılmasını sağlayan silah muhtemelen mancınıktır.

I. Bayezid'in İstanbul kuşatması hakkında bilgi veren İbn Kemal ve diğer Osmanlı kronikleri, İstanbul'un karadan ve denizden olmak üzere müşterek kuvvetlerce kuşatıldığını belirtmişlerdir.⁴⁰⁹ Kuşatmanın kara kısmında Osmanlılar, yıllar boyu sürekli desteklenen muhkem surlarla kaplı İstanbul'u fethedilmek adına mancınıklar kurarak kale surlarını sürekli baskı altında tutmuştur.⁴¹⁰ İbn Kemal diğer Osmanlı kroniklerinden farklı olarak kaleden de sürekli olarak taşlar atıldığını belirtmiştir.⁴¹¹ Bu durumun mancınıklar kullanılarak yapıldığı düşünüldüğünde, mancınığın saldırısı silahı olmasının yanı sıra aynı zamanda kale burçları ve duvarları üstünde savunma görevi icra edilmek üzere kullanıldığı savını desteklemektedir. Uzayan kuşatmada mancınığın tesiri duvarlarda hasar olarak yansımıştır.⁴¹² Fakat duvarlardaki hasar muhtemelen kaleye hücum yapmaya yetecek kadar tesirli olmadığından ya da hasarın müdafiler tarafından mümkün mertebe tamir edilmiş olabileceğinden dolayı Osmanlılar İstanbul surlarına hücum etmemişlerdir. Çalışmada Hadidî ve İbn Kemal dışındaki incelenmiş olan Osmanlı kronikleri mancınığın kale duvarları üzerindeki tesirine değil, Macar Kralı'nın liderliğinde toplanmış Haçlı kuvvetlerinin harekete geçtiğinin istihbaratının elde edilmesinden sonra mancınıkların yakılıp kuşatmanın kaldırıldığını zikretmişlerdir.⁴¹³ Bu rivayet ise Osmanlıların mancınık gibi bir yerden bir yere taşınması zor olan ağır kuşatma silahlarını düşman eline geçmemesi adına yakmış olabilecekleri düşüncesini akıllara getirmektedir.

Doukas kendi eserinde ise İstanbul kuşatması için Osmanlıların beraberinde hiçbir kuşatma silahı getirmemiş olduğunu ve sadece kalenin çevresine dizilmiş olan

⁴⁰⁸ *a.g.e.*, 38.

⁴⁰⁹ İbn Kemal IV. Defter, *a.g.e.*, 235; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 91; Neşrî, *a.g.e.*, 148; Lokmacı, *a.g.t.*, 127; Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 217; Hadidî, *a.g.e.*, 112; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, 172.

⁴¹⁰ İbn Kemal IV. Defter, *a.g.e.*, 235; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 91; Neşrî, *a.g.e.*, 148; Lokmacı, *a.g.t.*, 127; Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 217; Hadidî, *a.g.e.*, 112; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, 172.

⁴¹¹ İbn Kemal IV. Defter, *a.g.e.*, 235.

⁴¹² Hadidî, *a.g.e.*, 112; İbn Kemal IV. Defter, *a.g.e.*, 235.

⁴¹³ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 91; Neşrî, *a.g.e.*, 148; Lokmacı, *a.g.t.*, 127; Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 217; Hadidî, *a.g.e.*, 112; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, 172.

Osmanlı askerlerinin kaleyi abluka altında tuttuğunu belirtmiştir.⁴¹⁴ Osmanlı donanmasının faaliyetlerine de eserinde yer vermeyen Dukas, kentin çok büyük açlık çektiğinden bahsetmiştir.⁴¹⁵ İstanbul'un sadece kara tarafından kuşatılarak erzak noktasında sıkıntı yaşamayacağı bir gerçektir. Doukas'ın kuşatma hakkında Osmanlı kronikleri ile zıtlık göstermesi muhtemelen kuşatma hakkında edindiği bilgilerin eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

Doukas'ın mancınığa dair bir başka rivayeti ise yine Doukas'ın rivayetine dayanarak eski adı Arkhangelos olan ve Osmanlılar tarafından fethedildikten sonra Kayacık olarak değiştirilen hisarın fethinde tespit edilmiştir.⁴¹⁶ Çelebi Mehmed'in beraberindeki kalabalık ordu ile kuşattığı hisar, mancınıklardan atılan taşlar neticesinde fethedilmiştir.⁴¹⁷

Bir başka Bizans tarihçisi Kananos II. Murad'ın İstanbul kuşatmasında mancınının kullanımına dair önemli bilgiler vermiştir. Bizans'ı Düzmece Mustafa isyanını desteklemesinden dolayı cezalandırmak için sefere çıkan II. Murad, surları yıkıp şehre ulaşmak adına beraberinde mancınık ve çeşitli sur yıkma aletlerini getirmiştir.⁴¹⁸ Kananos'a göre II. Murad'ın gayesi, şehir duvarlarını yıkıp buradan yapılacak saldırılar ile İstanbul'un ele geçirilmesiydi.⁴¹⁹ İstanbul önlerine ulaşan ordunun ilk işi müdafilerin kaleden yapacakları muhtemel saldırıdan hasar almamak adına istihkamlar kazmak olmuştur.⁴²⁰ Bu istihkamların arkasından mancınık başta olmak üzere silahlarla surların sürekli baskı altında tutulması emredilmiş ve bu saldırılar sonucunda surlarda hasar meydana gelmiştir.⁴²¹ Kananos'un kuşatma kaldırılırken Osmanlıların surlara yakın kısımdaki kuşatma araç gereçlerini bıraktıklarını, diğerlerini ise ateşe vermek suretiyle imha ettiklerini belirtmiştir.⁴²² I. Bayezid'in İstanbul kuşatması örneğinde olduğu gibi bu kuşatmada da Osmanlılar mümkün olduğunca düşmanın eline geçmesini istemediği ağır kuşatma silahlarını ateşe vererek imha etmiştir.

⁴¹⁴Doukas, *a.g.e.*,42.

⁴¹⁵*a.g.e.*,42.

⁴¹⁶*a.g.e.*,91.

⁴¹⁷*a.g.e.*,91.

⁴¹⁸Taşlıklıoğlu, *a.g.m.*, 212.

⁴¹⁹*a.g.m.*, 213.

⁴²⁰*a.g.m.*,213.

⁴²¹*a.g.m.*,222.

⁴²²*a.g.m.*,224.

Âşıkpaşazâde ve Hadidî'nin rivayetine göre Selanik önlerine ulaşan II. Murad ve beraberindeki ordusu, Selanik surlarının yıkılması için kuşatma topları ile beraber mancınıkları kullanmıştı.⁴²³ Kuşatmanın uzaması neticesinde umumi taarruz emri verilmiş ve surlara dayanan merdivenlerden surlara ulaşmayı başaran Osmanlı askerleri kaleyi fethetmişlerdir.⁴²⁴ Mancınığın surlar üzerindeki tesirinin bu kuşatma özelinde yetersiz olması Osmanlıları umumi taarruza iten sebep olarak görülmektedir.

Semendire kuşatması hakkında bilgi veren Hadidî, Semendire'ye ulaşan Osmanlı ordusunun mancınık ve toplar kurarak kaleyi kuşattıklarını aktarmıştır.⁴²⁵ Muhkem bir yapı olan Semendire mancınık ve top atışlarına direnmiş olsa da erzağının yetersiz olmasından dolayı teslim olmak zorunda kalmıştır.⁴²⁶ Kuşatmanın üç ay civarında sürmesi mancınık ve topun etkisinin beklenen düzeyde olmadığını ya da müdafilerin kale duvarlarındaki hasarı tespit edip onarmadaki yeteneği ile açıklanabilir.

Çalışmanın dönem sınırlaması içerisinde mancınığın kullanıldığına dair son kayıt Doukas'ın eserinde zikrettiği II. Murad'ın Belgrad kuşatmasıdır. Doukas'ın rivayetine göre kaleye ulaşan Osmanlılar, küçük ve büyük mancınıklar kurmuşlar ve kaleye sürekli olarak bu mancınıklardan atış yapmıştı.⁴²⁷ Altı ay süren kuşatmada müdafiler mancınıklardan yapılan atışlardan dolayı büyük kayıplar vermişti.⁴²⁸ Surların hasar alan kısımları gece vakitlerinde müdafiler tarafından tamir edildiğinden bir ilerleme sağlanamıyordu.⁴²⁹ Osmanlı kuşatma birliklerinin müdafilerin kale içerisinden yaptığı top ve tüfekli saldırılar sonucunda hem insan gücü hem de kuşatma araç gereçlerinde kayıp yaşaması sebebiyle kuşatma kaldırılmak zorunda kalmıştır.⁴³⁰

Bir mekanik muhasara aracı olan ve çeşitli malzemelerin bir arada kullanılarak ortaya çıkardığı itici gücü kullanarak büyük kaya ve taş parçaları gibi ağırlıkları uzağa fırlatmayı mümkün kılan mancınık, muhasaraların yönünü kuşatanlar lehine değiştiren bir ağır kuşatma silahıdır. Osmanlı kroniklerinden tespit edildiği kadarıyla mancınık, Osmanlılar tarafından I. Murad devrinde kullanılmaya başlanmıştır. I. Murad devrinde mancınığın kullanıldığına dair rivayetlerin bulunması tesadüf değildir. Merkezi

⁴²³Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 154; Hadidî, *a.g.e.*, 188.

⁴²⁴Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 155.

⁴²⁵Hadidî, *a.g.e.*, 202.

⁴²⁶Hadidî, *a.g.e.*, 202.

⁴²⁷Doukas, *a.g.e.*, 187.

⁴²⁸*a.g.e.*, 188.

⁴²⁹Zinkeisen, *a.g.e.*, 444.

⁴³⁰Zinkeisen, *a.g.e.*, 446.

devletin inşasında büyük atılımların gerçekleştiği bu dönemde Osmanlılar, dönem içerisinde bir devletin en önemli unsuru olan ordularını ağır muhasara silahları ile takviye etmeyi ihmal etmemiş gözükmektedirler. Balkan coğrafyasının Bitinya'ya oranla daha muhkem yapıda kalelere sahip olması Osmanlıların kuşatma yöntemlerine mancınığı eklemelerini zorunlu kılmıştır.

Osmanlı kroniklerinde Mancınığın formuna dair herhangi bir bilginin yer almaması mancınığın mühendislik bilgisi gerektiren yapısından kaynaklanmış olabilir. Boyutlarından, fırlattığı cismin ağırlığından ve atış stillerinden olmak üzere çeşitli formları bulunan mancınığın bir dönem tarihçisi tarafından detaylı incelenmesi pek mümkün gözükmemektedir. Bu sebeple kronikler daha çok mancınığın kale surları üzerindeki etkisine odaklanmıştır. Mancınığın kale surları üzerindeki yıkıcı etkisinden faydalanarak kale içlerine hücum yapılması, kroniklerde tespit edilen en yaygın kullanımı olarak gözükmektedir.

4.4. Top

Güherçile, kükürt ve odun kömürünün karışımından elde edilen barutun, ateşleyici gücünden faydalanılarak top gibi ateşli silahlar ile kullanımı dünya muhasara tarihinin kaderini değiştirmiştir.⁴³¹ 14. Yüzyıldan itibaren Avrupa'da muhasara savaşlarına kullanılmaya başlanan top, aşılması güç surlar üzerindeki etkisinden dolayı muhasaraların bir numaralı silahı haline gelmeye başlamıştır.⁴³² Osmanlıların muhasaralarda ne zamandan itibaren top kullanmaya başladıkları ise ayrı bir çalışma konusudur. Devletin resmi kaynakları olan arşiv belgelerinin söz konusu dönemler için yetersiz olsa da bu noktada yapılan çalışmalar neticesinde I. Bayezid devrine dair kayıtlar tespit edilmiştir.⁴³³ Osmanlı kronikleri ise bu noktada arşiv belgelerinden farklı olarak topun kullanımına dair çeşitli rivayetler ihtiva etmektedir. Fakat kronikler arasında da bir paralellik bulunmaması topun Osmanlılar tarafından ilk kullanımı noktasında kesin bir yargıya varılmasını engellemektedir. Kronikler incelendiğinde ise Osmanlıların topa sahip olduklarına dair ilk rivayeti İdris-i Bitlisî vermiştir. İdris-i Bitlisî'nin rivayetine göre Karacahisar kuşatması sürerken Moğol tehdidi yüzünden

⁴³¹Gábor, Ágoston, "Top", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2012) <https://islamansiklopedisi.org.tr/top> [Erişim Tarihi 11.05.2023].

⁴³²*a.g.mad.*

⁴³³İdris Bostan, "XVI. Yüzyıl Başlarında Tophâne-i Âmire ve Top Döküm Faaliyetleri", *Halil İnalcık Armağanı I: Tarih Araştırmaları*, yay. haz. Taşkın Takış-Sunay Aksoy, (Ankara: Doğu Batı 2009), 251-252.

geri çekilmek durumunda kalan Türkiye Selçuklu Sultanı II. Alâeddin Keykubat, top ve tüfek başta olmak üzere gereken savaş aletlerini Osman Gazi'ye bağışlamıştır.⁴³⁴ Dönem içerisinde Osmanlıların siyasi durumları göz önünde bulundurulduğunda, Osmanlıların bu kadar erken devirde topa sahip olmaları mümkün gözükmemektedir.

Osmanlı kroniklerinden bazıları muhtemelen diğer kroniklerde yer alan rivayetleri tenkit etmek adına bazı savaş ve kuşatmalarda topun kullanılmadığını belirtmişlerdir.

II. Bayezid devri tarihçilerinden Oruç b. Âdil *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı eserinde top ve tüfeğin Kosova Muharebesi'nde bulunmadığını belirten bir bilgi notu düşmüştür.⁴³⁵

Neşrî ise I. Bayezid'in İstanbul kuşatmasını aktarırken kuşatmada topun yaşadığı döneme oranla karşılaştırıldığında çok olmadığını belirtmiştir.⁴³⁶ Bir başka dönem tarihçisi Âşıkpaşazâde, I. Bayezid'in İstanbul kuşatmasında topun kullanılmadığını belirtmiş, kesin bir rivayet vererek topun II. Murad devrinde kullanılmaya başlandığını aktarmıştır.⁴³⁷

Kroniklerin büyük çoğunluğunun II. Bayezid devrinde kaleme alınmış olması, bu kadar erken döneme ait bir rivayetin doğruluğu noktasında çeşitli şüpheler uyandırmaktadır. Tüm bu durumlar göz önünde tutulduğunda Osmanlıların 14. yüzyıl içerisinde top kullanmış olabileceklerine dair rivayetlerin doğruluğunun çeşitli tarihçiler tarafından sorgulanmasına sebep olmuştur. Paul Wittek, Osmanlı kroniklerinin büyük çoğunluğunda rivayet edilen 1389 tarihli I. Kosova Muharebesi'nde yer alan Topçu Haydar'ın 1448 tarihli II. Kosova Muharebesi'nde yer alan Haydar isimli bir topçu ile karıştırılmış olabileceğini belirtmektedir.⁴³⁸

Topun Osmanlılar tarafından ne zaman kullanıldığı ve topa nasıl ve nereden erişim sağladıkları da incelenmesi gereken önemli bir konudur. Fakat bu konuda bilgilerimiz oldukça kısıtlı gözükmektedir. Paul Wittek gibi tarihçiler Osmanlıların ateşli silahlara erişimini Orta Avrupa'da yaşanan askeri gelişmelere coğrafi konumundan dolayı erişimi mümkün olan Sırlara bağlamaktadır.⁴³⁹ Bu münasebetle Orta Avrupa'daki askeri gelişmelere erişimi olan Sırlar ile girdikleri askerî münasebetler sonucunda Osmanlıların ateşli silahlara erişim sağlamış olduğu düşünülmektedir.

⁴³⁴ Genç, *a.g.t.*, 184.

⁴³⁵ Oruç b. Âdil, *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi- 1288-1502]*, haz. Necdet Öztürk, (İstanbul: Çamlıca, 2007), 29.

⁴³⁶ Neşrî, *a.g.e.*, 148.

⁴³⁷ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 91.

⁴³⁸ Halil İnalcık, "Osmanlılar'da Ateşli Silâhlar", *TTK Belleten*, C. XXI/83 (1957): 508-512.

⁴³⁹ *a.g.m.*

Topun II. Murad devrinde kesin olarak Osmanlılar tarafından kullanılmaya başlandığı ve etkili sonuçlar elde ettikleri tespit edilmiştir. Osmanlı ve Bizans kroniklerinin rivayetlerinin bu dönem içerisinde yoğunlaşması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Resmi kaynaklar, II. Murad devrinde top kullanıldığını kanıtlayan bilgilere sahiptir. 1431 tarihli Arnavutluk tahrir defterinde Topçu İsmail hakkında kayıt bulunmaktadır.⁴⁴⁰ Timarın oğlu Ali'ye geçtiğini belirten bu kayıt Halil İnalcık tarafından değerlendirilmiş ve Osmanlıların I. Mehmed devrinde veya daha öncesinde kullanmış olabileceği kanaatine varmıştır.⁴⁴¹

Osmanlıların topu sadece kuşatmalarda yıkıcı unsur olarak kullanmamış, bölgede stratejik öneme haiz kalelerini topraklarla donatmış ve bundan sonuç almayı başarmıştır. Karamanoğlu Mehmed Bey'in dört ay süren Antalya kuşatmasında Osmanlı imdat ordusunun bölgeye intikal etmesine gerek kalmadan kaleden atılan güllenin kendisine isabet etmesi sonucunda ölmüştür.⁴⁴² Karamanoğlu kuşatma birliklerinin Mehmed Bey'in ölümünden haberdar olması sonucunda savaşma moralini yitirmiş, bu sebeple kuşatma kaldırılmak zorunda kalmıştır. Karamanoğlu Mehmed Bey'in Antalya kuşatması örneği Osmanlıların kalelerini savunmak adına top kullandıklarını kanıtlayan en erken örnektir.

Top, kuşatma savaşlarında kuşatan tarafın önündeki en büyük engel olan iyi tahkim edilmiş ve burçlarla desteklenmiş büyük çaplı kalelerin surlarının yıkılmasını sağlayan önemli bir kuşatma silahıdır. Kuşatma başladıktan sonra kale önüne getirilen toplar, surların muhtelif noktalarını dövmeye başlar ve her atış sonrasında zayıflayan surlarda gedikler açılması ile kale hücumu hazır hale gelirdi. Gediklerin büyüklüğü hücumun yapılabilirliğini belirleyeceğinden kuşatma topları genel olarak büyük güller atabilecek kapasitede imal edilirdi. Osmanlılar da muhasaralarda küçük ve büyük çapta toplar kullanmıştır.⁴⁴³

Çalışmanın dönem sınırı içerisinde kalan kuşatmalarda, Osmanlıların hangi çaplarda top kullandığına dair bir bilgiye rastlanılmamıştır. Bunun yanı sıra Osmanlı kronikleri, topların hangi maddeden imal edildiğini belirten bilgilere yer vermiştir. Âşıkpaşazâde,

⁴⁴⁰ a.g.m.

⁴⁴¹ a.g.m.

⁴⁴² Zinkeisen, a.g.e., 476.

⁴⁴³ Gábor, Ágoston, "Osmanlı Askeri Teknolojisi Üzerine Batı-Merkezci ve Oryantalist Görüşler ile Bunların Tenkidi: Kısa Bir Bakış", *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, yay. haz. Kahraman Şakul, (İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2017), 42.

Neşrî, Hadidî ve Matrakçı Nasuh; Germehisar'ın fethini aktarırken Osmanlıların beraberlerinde bakır getirdiklerini ve bu bakırlarla kale önünde top döktüklerini belirtmiştir.⁴⁴⁴ Bakırın ordu ile beraber taşınması ve topların kale önünde dökülmesi, büyük çaplı muhasara toplarının taşınmasının zahmetli bir iş olmasından kaynaklanmış olabilir.⁴⁴⁵ Halkondil, II. Murad'ın 1422 tarihli İstanbul kuşatmasında top kullanıldığını rivayet etmiş ve topların surlar üzerindeki tesiri hakkında önemli bilgiler vermiştir. 1422 tarihli İstanbul kuşatmasında, surlar üzerinde topun önemli bir etkisinin olmadığını belirten Halkondil; bu durumun sebebi olarak Osmanlı toplarının üç talant ağırlığında güller attığını fakat bu güllelere karşı surların tahkimli olduğunu belirtmiştir.⁴⁴⁶ Güllerin ağırlığına dair kroniklerden elde edilen bu bilgiler, Osmanlıların 1422 tarihli İstanbul kuşatmasında hangi çapta top kullandıklarının tespit edilmesini sağlayabilecek önemli bilgilerdir.

Topun Osmanlı kuşatma silahları arasında yer alması mancınının direkt olarak terk edilmesine sebep olmamıştır. Aksine 1430 Selanik ve 1439 tarihli Semendire kuşatmalarında top ile mancınının Osmanlı kroniklerinden müşterek olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.⁴⁴⁷ Topun kullanılmaya başlandığı ilk kuşatmalarda mancınık gibi tesiri kale duvarlarında yüksek ağır kuşatma silahlarının bir anda terk edilmesi mümkün gözükmemektedir. Kuşatma toplarının sayısının kuşatmalarda kullanıma girmesiyle beraber muhtemelen yetersiz olması bu durumu açıklar niteliktedir.

Topa dair ilk kayıta İdris-i Bitlisî'nin *Heşt Bihişt* adlı eserinde Karacahisar kuşatmasında rastlanmaktadır. İdris-i Bitlisî'nin rivayetine göre Türkiye Selçuklu Sultanı II. Alaeddin Keykubat Karacahisar kuşatmasına katılmıştır.⁴⁴⁸ Kuşatma neticelenmeye yakın Anadolu'da bulunan Moğol tehdidinin Konya'yı kuşatmasının haberinin ulaşmasından sonra II. Alaeddin Keykubat geri dönmek zorunda kalmıştır.⁴⁴⁹ Rivayete göre II. Alaeddin Keykubat geri dönerken Osman Gazi'yi

⁴⁴⁴ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 169; Neşrî, *a.g.e.*, 289; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, 229-230; Hadidî, *a.g.e.*, s. 203-204.

⁴⁴⁵ Salim Ayduz, *Tophâne-i Âmire ve Top Döküm Teknolojisi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006), 44.

⁴⁴⁶ Mollaoğlu, *a.g.t.*, 64.

⁴⁴⁷ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 169; Hadidî, *a.g.e.*, 202.

⁴⁴⁸ Genç, *a.g.t.*, 183.

⁴⁴⁹ *a.g.t.*, 184.

huzuruna çağırılmış ve kuşatmayı neticelendirmesi için top, tüfek gibi kuşatma aletlerini bağışlamıştır.⁴⁵⁰

İbn Kemal'in aktarımına göre Kavala'yı kuşatan Osmanlı birlikleri, kale çevresini kontrol altına aldıktan sonra kuşatmaya başlamış ve top kurmuşlardır.⁴⁵¹ İbn Kemal'in rivayetine göre topun kurulmasından sonra kale surları toplar tarafından dövülse de duvarlar üzerinde bir tesiri olmamıştır.⁴⁵² Kavala'nın fethini kalenin su teminini sağlayan deliğin tespit edilmesinden sonra içeri girip kaleye sızmayı başaran deliler, kale kapısını açmayı başarmış ve kalenin fethi sağlamıştır.⁴⁵³ Bu rivayetin ilginç kılan unsur, İbn Kemal'in III. Defter içerisinde topa ilk defa burada yer vermesi ve sonraki kuşatmalarda topa dair rivayetin bulunmamasıdır.

Topun kullanımının ve teknik özelliklerini detaylıca aktaran Halkondil, II. Murad'ın İstanbul kuşatmasında topun tesirine de değinmiştir. Halkondil'e göre İstanbul'u kuşatan II. Murad, surların karşısına toplar dizdirmiş ve bu toplardan atışlar yapılarak surların yıkılması beklenmiştir.⁴⁵⁴ Görüldüğü üzere İstanbul'un fethinin önündeki en büyük engel olan surları aşabilmek için top kullanılmışsa da bir başarı elde edilememiştir. Halkondil rivayetine devam ederek Osmanlıların üç talant ağırlığında gülle atan toplar kullandıklarını fakat bu güllere karşı İstanbul surlarının dayanıklı olduklarını belirtmiştir.⁴⁵⁵ Buradan da görüleceği üzere Halkondil'in top hakkında detaylı bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Eserin devamında Halkondil topun kimler tarafından icat edilmiş olabileceği, muhtemelen barutu direkt olarak bilmemesinden ötürü nasıl ateşlendiğini ve hangi alaşımlar kullanılarak yapıldığını aktarmıştır.⁴⁵⁶ Osmanlı kronikleri ile karşılaştırıldığında Halkondil bu noktada çok daha detaylı bilgiler aktarmıştır.

Osmanlı kroniklerinin topun kullanıldığına dair bilgi verdikleri bir başka kuşatma ise II. Murad'ın 1430 tarihli Selanik kuşatmasıdır. Bir zamanlar Bizans idaresinde bulunan Selanik, Osmanlıların şehri abluka altına almasından sonra Venedik'e

⁴⁵⁰ *a.g.t.*, 184.

⁴⁵¹ İbn Kemal III. Defter, *a.g.e.*, 35.

⁴⁵² *a.g.e.*, 35.

⁴⁵³ *a.g.e.*, 35.

⁴⁵⁴ *a.g.e.*, 64.

⁴⁵⁵ Mollaoğlu, *a.g.t.*, 64.

⁴⁵⁶ *a.g.t.*, 64.

satılmıştır.⁴⁵⁷ Bu duruma itiraz eden Osmanlılar ablukayı şiddetlendirmiştir.⁴⁵⁸ Osmanlılar beraberinde getirdikleri toplarla Selanik surlarını dövmeye başlamıştır.⁴⁵⁹ Johannis Anagnostis, diğer rivayetlerden farklı olarak Osmanlıların beraberinde küçük toplar getirdiklerini ve bu topların mazgallarda yer alan tahta barikatları aşamadığını belirtmiştir.⁴⁶⁰ Topların surlar üzerindeki yıkıcı etkisi her ne kadar beklendiği kadar olmasa da savunmada yer alan halkın savunma direncini kırdığını da belirtmiştir.⁴⁶¹ Toplar başta olmak üzere çeşitli silahlarla mücehhez Osmanlı kuşatma ordusu müdafileri baskı altına almayı başarmış ve umumi taarruzun verilmesi neticesinde merdiven gibi tırmanma aletleri ile kaleye icra edilen hücum sonucunda Selanik fethedilmiştir.⁴⁶² Selanik'in fethi incelendiğinde topun surlar üzerindeki yıkıcı etkisine dair hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Aksine topun kuşatma içerisinde ok ve yay örneğinde olduğu gibi kaleyi sürekli olarak baskı altında tutmuş olduğu görülmektedir. Topun surlar üzerindeki yarattığı yıkıcı etkinin yanı sıra kale içerisinde sıkışmış müdafilerin psikolojisini de etkilemiş olabileceği gözler önünde tutulmalıdır. Topun ateşlenirken çıkardığı korkunç sesin yanı sıra isabet halinde surlar üzerinde yarattığı şok edici etkiler müdafileri etkilemiş olmalıdır.

Macaristan ile Sırbistan toprakları üzerindeki yaşanan siyasi çekişmeler Osmanlıların Semendire'ye müdahalesine sebep olmuştur.⁴⁶³ Bölgedeki stratejik öneme haiz kalelerden biri olan Semendire'nin fethedilebilmesi için Osmanlılar büyük muhasara topları getirmiş ve surları sürekli olarak ateş altında tutmuştur.⁴⁶⁴ Mezkûr kuşatmada Osmanlılar daha önce de örnekleri görülen kale önünde top dökmeyi gerçekleştirmişlerdi.⁴⁶⁵ Semendire'nin kalın surları Osmanlıların büyük muhasara topları ile yaptığı hücumlara üç ay direnmiştir.⁴⁶⁶ Muhasara toplarının surlar üzerinde yıkıcı etkisinin hissedilmeye başlanmasından sonra müdafiler teslim olmak zorunda

⁴⁵⁷Machiel, Kiel, "Selânîk", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2009) <https://islamansiklopedisi.org.tr/selanik> [Erişim Tarihi: 12.05.2023].

⁴⁵⁸*a.g.mad.*

⁴⁵⁹Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 154; Neşrî, *a.g.e.*, 279; Hadîdî, *a.g.e.*, 188; Behîştî, C.2, *a.g.e.*, 209; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, 225; Oruç Bey, *a.g.e.*, 58.

⁴⁶⁰ Anagnostis, *a.g.e.*, 32.

⁴⁶¹ Anagnostis, *a.g.e.*, 32.

⁴⁶²Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 155; Neşrî, *a.g.e.*, 280; Sadeddin, C.2, *a.g.e.*, 172; Machiel, Kiel, Selânîk, *a.g.mad.*

⁴⁶³Fotic, Kiel, *Semendire*, *a.g.mad.*

⁴⁶⁴Mollaoğlu, *a.g.t.*, 74; Hadîdî, *a.g.e.*, 202; Kemal, *Selâtinname [Manzum Osmanlı Tarihi (684-895/1296-1490)]* haz. Necdet Öztürk, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2018), 66.

⁴⁶⁵Aydüz, *a.g.e.*, 24.

⁴⁶⁶Zinkeisen, *a.g.e.*, 438.

kalmıştır.⁴⁶⁷ Semendire kuşatmasında fethi sağlayan en önemli unsurun top olduğu görülmektedir. Topun surlar üzerindeki yıkıcı etkisi üç ay direnen garnizonu teslim olmaya itmiştir. Muhtemelen garnizon içerisinden verilen kayıplar ve surlarda oluşan hasarın geri dönülemez seviyelere ulaşması teslim sebepleri içerisinde yer almaktadır.

Balkan coğrafyasındaki en önemli kalelerden biri olan Belgrad'ı kuşatan II. Murad, Semendire kuşatmasında olduğu gibi surları yıkıp şehri ele geçirebilmek adına ağır muhasara topları getirmiştir.⁴⁶⁸ Büyük bir garnizona ve iyi tahkim edilmiş surlara sahip olan Belgrad'ın fethi karadan ve denizden yapılacak müşterek saldırıların başarısına bağlıydı. Belgrad'ın Tuna Nehri'ndeki bağlantısı rivayetlere göre yüz kadar gemi ile kapatılmıştır.⁴⁶⁹ Tuna'ya getirilen donanma ile şehrin Tuna'dan alabileceği yardımın önüne geçilmeye çalışılmış ve böylece kara tarafından icra edilecek kuşatmanın tesiri artırılmaya çalışılmıştır. Halkondil'in rivayetine göre kuşatma başladıktan sonra ağır muhasara topları surları hedef almış ve surların büyük bir bölümü bu topların saldırısı sonucunda yıkılmıştır.⁴⁷⁰ Garnizonun gece surların yıkılan kısımlarının bir bölümünü tamir edebilme kabiliyeti ve Osmanlıların kale içlerine yaptıkları hücumun kale içerisindeki ateşli silahlarla engellenmesi, Osmanlıların ağır kayıplar vermesine ve kuşatmayı kaldırması ile neticelenmiştir.⁴⁷¹ Belgrad örneği ise ağır muhasara toplarının surlar üzerindeki yıkıcı etkisini kanıtlar nitelikte olsa da kuşatmanın sonucunu belirlemede en önemli unsurun kale içerisine yapılan umumi taarruzların başarısının belirlediğini kanıtlar niteliktedir. Yine aynı örnekte topun başarılı bir saldırı silahı olmasının yanı sıra topların kalelere yerleştirilmesi ile savunmada da etkili bir silah olduğu görülmektedir.

Yunanistan'ın fethinin önündeki en büyük engellerden biri olan Germehisar'ı fethetmek için sefere çıkan II. Murad, Osmanlı kroniklerinin rivayetine göre kale önünde top dökkebilmek adına beraberinde bakır götürmüşlerdir.⁴⁷² Bu rivayet, Osmanlıların II. Murad devrinde bakırdan imal edilen toplar kullandıklarına dair önemli bir kanıttır. Padişahın emri üzerine topların kale önünde dökülmesinden sonra saldırı başlamış ve surlar üç gün boyunca dövülmüştür.⁴⁷³ Halkondil'in rivayetine göre

⁴⁶⁷Zinkeisen, *a.g.e.*,438; Mollaoğlu, *a.g.t.*, 74.

⁴⁶⁸Zinkeisen, *a.g.e.*,444.

⁴⁶⁹Doukas, *a.g.e.*, 187.

⁴⁷⁰ Mollaoğlu, *a.g.t.*, 75.

⁴⁷¹Zinkeisen, *a.g.e.*,444.

⁴⁷²Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*,169; Neşrî, *a.g.e.*, 289; Hadîdî, *a.g.e.*,203-204; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*,229-230.

⁴⁷³Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 169; Neşrî, *a.g.e.*, 289; Hadîdî, *a.g.e.*,203-204; Zinkeisen, *a.g.e.*,559.

topların konumu müdafilerin mukavemet göstermesine imkân vermemekteydi.⁴⁷⁴ Surların muhtelif yerlerinde gedikler açılmış ve bunun üzerine umumi taarruz emri verilmiştir.⁴⁷⁵ Surların üzerindeki direnişin baskı altına alınmasından sonra toplar surlara daha da yakınlaştırılmış ve ateşe devam edilmiştir.⁴⁷⁶ Osmanlıların muhasara toplarını başarılı bir şekilde kullanarak surlarda açtıkları gediklerden içeriye yapılan hücumlar fethin neticesini belirlemiştir. Germehisar'ın fethi hakkında verilen rivayetler Osmanlıların hangi alaşımlar kullanarak top imal ettiklerine dair soruların cevaplanması noktasında önemli bilgiler içermektedir. Germehisar örneğindeki bir başka önemli husus ise topların kale önünde dökülmesidir. Osmanlılar gerekli gördükleri takdirde kale önünde top dökümü yapmışlardır. Bu durum ise muhtemelen ağır kuşatma toplarının kale önlerinde taşınmasının önündeki bulunan engellerin aşılma çabası olarak açıklanabilir.

Akçahisar'ın fethi hakkında bilgi veren Anonim Osmanlı Kroniği, diğer kroniklerden farklı bir rivayet ihtiva etmektedir. Anonim Osmanlı Kroniği'ne göre Akçahisar kuşatmasında Sultan II. Murad, beraberinde getirdiği topları kurdurtmuştur.⁴⁷⁷ İbn Kemal de Anonim Osmanlı Kroniği ile benzerlik göstererek kale surları ve burçlarının ağır kuşatma toplarının kullanılması neticesinde yıkıldığını belirtmiştir.⁴⁷⁸ Diğer Osmanlı kronikleri ise muhtemelen topun fetih üzerindeki etkisinin yetersiz olmasından dolayı topu zikretmemiş, kaleye giden suyun kaynağının tespit edilmesi ile kalenin fethedildiğini belirtmişlerdir.⁴⁷⁹ Akçahisar öncesindeki kuşatmalarda topun kullanıldığına dair kesin rivayetlerin bulunması bu kuşatmada da Osmanlıların top kullanmış olabileceğini akıllara getirmektedir. Ordunun envanterinde topun bulunması ve Akçahisar'ın iyi tahkim edilmiş bir kale olmasından dolayı Osmanlıların kuşatmaya top olmadan gelmiş olmalarının mümkün olamayacağını düşündürmektedir. Bu noktada Osmanlıların top kullandığı konusunda Anonim Osmanlı Kroniğini ve İbn Kemal'i destekleyen en önemli kaynak Halkondil'dir. Halkondil'e göre Akçahisar iki defa kuşatılmış, ilk kuşatmada toplar Akçahisar'ın surlarının büyük bir bölümünü yıkmıştır.⁴⁸⁰ Surların yıkılan yerlerinden yapılan saldırıların başarısız olması ve kış

⁴⁷⁴ Mollaoğlu, *a.g.e.*, 202.

⁴⁷⁵ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 170; Hadîdî, *a.g.e.*, 204.

⁴⁷⁶ Zinkeisen, *a.g.e.*, 559.

⁴⁷⁷ *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk, (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2000), 84.

⁴⁷⁸ Yılmaz, *a.g.t.*, 162.

⁴⁷⁹ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 178; Neşrî, *a.g.e.*, 299.

⁴⁸⁰ Mollaoğlu, *a.g.t.*, 205.

ayının bastırması neticesinde ordu kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır.⁴⁸¹ Akçahisar üzerine tekrar sefere çıkılmış ve önceki kuşatmada olduğu gibi ağır muhasara topları surlarda gedikler açılmasını sağlamıştı.⁴⁸² Topların açtığı gediklerden yeniçeriler saldırıya geçmişti.⁴⁸³ Müdafilerin olağanüstü savunması Osmanlıların kale içlerine ulaşmasını ve fethi neticelendirmesini engellemiştir.⁴⁸⁴

Dünya kuşatma tarihinin seyrini değiştiren en önemli silahlarından biri olan top, Osmanlılar tarafından etkili biçimde kullanılmıştır. Osmanlıların fetih siyaseti güttükleri Balkan topraklarındaki iyi tahkim edilmiş ve güçlü garnizona sahip kalelerin fethini sağlamak için top kullanılması elzem bir silahtı. Bu sebeple Osmanlılar büyük muhasara toplarını kimi zaman kale önlerine taşımış kimi zaman da kale önünde dökerek kullanmışlardır. Fakat bu topoların tipleri ve attıkları güllerin ağırlığına dair kayıtların sayısı çok az gözükmeaktadır. Bu noktada Halkondil, Osmanlıların 1422 tarihli İstanbul kuşatmasında kullandıkları güllerin ağırlığına dair önemli bilgiler vermiştir. Yine Halkondil verdiği rivayet ile İstanbul surlarının hangi tip güllerle karşı tahkimli olduğunu da belirtmiştir.

4.5. Tırmanma Araç-Gereçleri

Kaleye karşı icra edilen taarruzlarda merdiven, ip ve yürür kuleler gibi surları aşmayı sağlayan tırmanma araç gereçlerinin rolü büyüktür. Surlara çıkabilmek adına kuşatmanın her aşamasında merdiven kullanılabilirse de genellikle kaleye karşı verilen umumi taarruz emrinden sonra kullanılırdı. Bunun en büyük sebebi merdivenlerin güvenli şekilde kale önlerine ulaştırılması çabasıdır. Kaleye belirli bir mesafeden top, mancınık, ok ve yay gibi silahlarla yapılan koordineli saldırılar, surların üzerinde savunma yapan müdafileri baskı altına alıyor böylece taarruza geçen birlikler merdiven başta olmak üzere tırmanmayı sağlayan araç gereçleri surlara dayandırmak suretiyle saldırıyordu. Osmanlılar genel olarak ağaçtan imal edilmiş merdivenler ve ucunda kancalar bulunan kalın tipteki iplerden faydalanılırdı.⁴⁸⁵ Anlaşılacağı üzere merdiven ve ipin kullanımı genellikle kuşatmanın son aşamasına geçmek üzere kullanılırdı.

⁴⁸¹*a.g.t.*,205.

⁴⁸²*a.g.t.*,207.

⁴⁸³*a.g.t.*,207.

⁴⁸⁴*a.g.t.*,207.

⁴⁸⁵Veysel Göger, “16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları (Strateji, Taktik, Kuşatma Aşamaları ve Teknolojisi)”, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı, 2014), 133.

Merdiven ve ipten başka Osmanlıların surlara çıkabilmek adına kullandığı bir başka önemli alet yürür kulelerdir. Askerlerin surlara ulaşmasını ve gerekirse içerisinden ok ve yay başta olmak üzere çeşitli silahlarla saldırı yapabileceği yürür kuleler tahtadan imal edilirdi.⁴⁸⁶ Yürür kulelerin tahtadan imal edilmesi, hücum sırasında müdafiler tarafından yangın çıkarılarak saf dışı bırakılması tehlikesini barındırmaktaydı. Bu sebeple Osmanlılar yangın ihtimalini düşünerek kule içerisinde sürekli olarak su bulundurmuşlardır.⁴⁸⁷ Aynı zamanda yürür kulenin dış yüzeyi yangın ihtimalini engellemek adına başta taze hayvan derisi olmak üzere çeşitli malzemeler kullanılarak koruma altına alınmıştır.⁴⁸⁸ Yürür kulelerin merdiven ve ipe göre imalinin daha zor olması Osmanlıları yürür kuleleri daha büyük çaplı kuşatmalarda kullanmalarına sebep olmuş gözükmemektedir.

Kuruluş devrinden itibaren Osmanlıların merdiven ve ip başta olmak üzere tırmanma araç gereçlerinin kullanıldığına dair çeşitli rivayetler vardır. Osmanlı kronikleri kimi zaman merdiven ve ipten direkt olarak bahsetse de çoğu zaman Osmanlı askerlerinin surlara ulaştıklarını belirtmekle yetinmiştir. Rivayete göre Kulacahisar'ı kuşatan Osmanlı birlikleri kalenin muhtelif bölgelerinden tırmanmayı başarmış ve böylece kale fethedilmiştir.⁴⁸⁹ Kesin bir rivayetin bulunmaması sebebiyle Osmanlıların Kulacahisar'a nasıl tırmandıkları tespit edilememiştir. Fakat merdiven ve ip gibi üretimi basit araç gereçlerin Osmanlılar tarafından erken dönemlerden itibaren kullanılmış olabileceği kuvvetli bir ihtimaldir.

Behiştî Ahmed Çelebi'nin surlara tırmanıldığını belirttiği bir başka erken dönem kuşatması ise Köprühisar'ın fethidir. Rivayete göre Osmanlı askerleri kale duvarları üzerindeki direnişi kırmayı başardıktan sonra kaleye karşı umumi taarruz emri verilmiştir.⁴⁹⁰ Kale duvarlarındaki direnişin bertaraf edilmesinden sonra Osmanlılar tek tek kale duvarlarına çıkmayı başarmış ve böylece kale fethedilmiştir.⁴⁹¹ Müdafilerin kale duvarları üzerinden icra ettiği savunmanın bir şekilde bertaraf edilmesinden sonra kaleye tırmanışın güvence altına alınması için Köprühisar ilk ve önemli örneklerden biridir.

⁴⁸⁶ *a.g.t.*, 116.

⁴⁸⁷ *a.g.t.*, 116.

⁴⁸⁸ *a.g.t.*, 116.

⁴⁸⁹ Behiştî, C.1, *a.g.e.*, 107.

⁴⁹⁰ *a.g.e.*, 146.

⁴⁹¹ *a.g.e.*, 146.

Orhan Gazi'nin beraberindeki birlikler ile kuşattığı Karatekin kalesinde, Osmanlı okçularının yoğun ok saldırısı sonrasında kale duvarlarındaki müdafiler baskı altına alınmıştır.⁴⁹² Müdafilerin kale duvarlarından uzaklaştırılmasından sonra bazı Osmanlı askerleri kale duvarlarına bir şekilde çıkmayı başarmıştır.⁴⁹³ Kale duvarları üzerinde Osmanlı askerlerinin görülmesi ile birlikte müdafiler kaleyi teslim etmek zorunda kalmıştır.⁴⁹⁴

Sultan I. Murad'ın Çorlu kuşatması Osmanlı askerlerinin fethi neticelendirmek için kale duvarlarına ulaşmayı başardığı bir başka kuşatmadır. Rivayete göre kale içinde savunma pozisyonu alan tekfur, Osmanlı okçularının yaptığı atışlar sonucunda gözünden vurularak öldürülmüştür.⁴⁹⁵ Tekfurun öldürüldüğünün anlaşılmasının üzerine Osmanlı askerleri kaleye karşı taarruza geçmiş ve kale duvarlarına tırmanarak kaleyi fethetmişlerdir.⁴⁹⁶

Osmanlı kronikleri arasında merdivenin ilk zikredildiği kuşatma Serez'in fethinde görülmektedir. İbn Kemal'in Sultan I. Murad'ın dönemini aktardığı III. Defteri'nde Serez kuşatmasını aktarırken Deli Balaban'ın emrindeki birliklerin kale duvarlarına merdivenler kullanarak çıktığını belirtmiştir.⁴⁹⁷ Kuşatma mancınıklar vasıtasıyla icra edilirken imdat ordusunun kaleye yaklaştığı haberinin edinilmesinden sonra kaleye merdivenler kullanılarak yapılan sessiz ve ani hücum kalenin fethini sağlamıştır.

Osmanlı okçularının kale duvarlarındaki direnen müdafileri yoğun ok saldırısı ile baskı altına aldığı Niş kuşatmasında ok saldırısı devam ederken birliklere kaleye yürüme emri verilmiş ve böylece kale önüne ulaşp duvarlara tırmanan Osmanlı askerleri direnişle karşılaşmadan kaleye çıkmayı başarmıştır.⁴⁹⁸ Kale duvarlarına çıkılmasının önündeki en büyük engellerden olan duvarlar üzerindeki direnişin ok ve yayın yoğun saldırısı ile bertaraf edilmesi Osmanlıların en çok kullandığı taktiklerin başında gelmektedir.

Hüseyin adındaki bir Osmanlı askeri, Pravadi kalesinin kuşatması sürerken kale duvarına tırmanmayı başarmış ve beraberinde başka askerleri de çıkartmıştır.⁴⁹⁹

⁴⁹²*a.g.e.*, 166.

⁴⁹³*a.g.e.*, 166.

⁴⁹⁴*a.g.e.*, 166.

⁴⁹⁵Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 113; Lokmacı, *a.g.t.*, 90.

⁴⁹⁶Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 113; Lokmacı, *a.g.t.*, 90.

⁴⁹⁷İbn Kemal III. Defter, *a.g.e.*, 37.

⁴⁹⁸İbn Kemal III. Defter, *a.g.e.*, 51; Behiştî, C.1, *a.g.e.*, 276; Neşrî, *a.g.e.*, 98; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, 148.

⁴⁹⁹Behiştî, C.1, *a.g.e.*, 331; Lokmacı, *a.g.t.*, 104; Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 171.

Osmanlı kroniklerinde yer alan bu rivayette Hüseyin adındaki askerin kale duvarlarına nasıl tırmandığı hakkında bilgi sahibi olamasak da beraberinde başka askerler de çıkartmayı başarmasından ötürü ip kullanmış olabileceği akıllara gelmektedir.

Kale duvarlarına çıkılmasının fethin neticelenmesini sağladığı bir başka kuşatma I. Bayezid devrinin Selanik kuşatmasıdır. Çandarlı Halil Hayreddin Paşa ve Gazi Evrenos kumandasındaki Osmanlı birlikleri Selanik'i kara yönünden kuşatma altına almıştır.⁵⁰⁰ Kale duvarları üzerindeki müdafilerin sayısının ok ve yay kullanılarak azaltılmasından sonra Osmanlı askerleri kale duvarlarına çıkmayı başarmıştır.⁵⁰¹ Hoca Sadeddin'in rivayetine göre kale duvarlarına çıkmayı başaran Osmanlı askerleri, müdafilerin direncini kılıçlarını kullanarak kırmışlardır.⁵⁰² Yine aynı rivayette Hoca Sadeddin Selanik'in duvarlarının uzunluğunu betimlerken mübalağaya başvurmuştur.⁵⁰³ Bu durumda Osmanlıların merdiven veya ip kullanmadan kale duvarlarına çıkmış olmasının mümkün olamayacağı akıllara gelmektedir.

Çelebi Mehmed'in Fetret Devri'nde Anadolu'nun düzensiz siyasi ortamında bir hakimiyet mücadelesi verdiği dönemde kuşattığı Felnik kalesinin fethini kuşatma yapmayı bilen tecrübeli Osmanlı askerlerinin varlığıdır. Hoca Sadeddin'in rivayetine göre Felnik'in kuşatan Çelebi Mehmed, kale çevresinde verilen mücadelelerde kayıplar yaşamasından dolayı kale dizdarına kaleyi teslim etmesi için teklif yapmıştır.⁵⁰⁴ Kale dizdarının bu teklifi reddetmesinin akabinde Çelebi Mehmed'in emri altında daha önce kuşatma savaşında bulunmuş askerler kaleyi ok ve yay kullanarak baskı altına almışlar, mücadele sürerken merdivenleri kale duvarlarına getirip çıkmayı başaran askerler kaleyi fethetmiştir.⁵⁰⁵

Fetret Devri'nde şehzadeler arasındaki mücadelelerin sürdüğü dönemde Çelebi Mehmed'in elinde bulunan Selasil'i kuşatan Emir Süleyman kale dizdarından kalenin kendisine teslim edilmesini buyurmuştur.⁵⁰⁶ Emir Süleyman'ın teklifini reddeden kale dizdarı savunma pozisyonu olsa da Emir Süleyman'ın emrindeki birlikler kaleye merdivenler dayamış ve kale içlerine ulaşmıştır.⁵⁰⁷ Emir Süleyman'ın birliklerinin

⁵⁰⁰Kiel, Selânik, *a.g.mad.*

⁵⁰¹Sadeddin, C.1, *a.g.e.*,215.

⁵⁰²*a.g.e.*,215.

⁵⁰³*a.g.e.*,215.

⁵⁰⁴*a.g.e.*,308.

⁵⁰⁵*a.g.e.*,308.

⁵⁰⁶Sadeddin, C.2, *a.g.e.*,30.

⁵⁰⁷*a.g.e.*,30.

sayısal üstünlüğü bulunmasının yanı sıra kale duvarlarının da Emir Süleyman tarafından ele geçirilmesine rağmen dizdar başarılı bir savunma icra etmiştir.⁵⁰⁸

Merdiven ve ipin kullanımının yapılan incelemeler neticesinde yürür kuleye oranla daha fazla olduğu tespit edilse de yürür kulelere 1422 İstanbul kuşatması başta olmak üzere daha büyük çaplı kuşatmalarda rastlanmaktadır. Bizans kroniklerinde hakkında detaylı bilgiler bulunan II. Murad'ın İstanbul kuşatmasında Osmanlılar, surlara ulaşabilmek adına çeşitli tırmanma araç gereçleri kullanmışlardır. Kuşatma sürerken kale içerisinde yer aldığını belirten Kananos'un gözlemlerini aktardığı eseri bu noktada değerlidir. Kananos eserinde Osmanlıların mezkûr kuşatmada kullandıkları yürür kulelere dair en detaylı bilgileri vermiştir. Kananos'un rivayetine göre Osmanlıların beraberinde getirdikleri yürür kuleler yüksekliği şehir surlarını aşan demir çemberli tekerleklerden ve ahşaptan imal edilmişti.⁵⁰⁹ İstanbul önlerine bu büyük kulelerin getirilmesi için öküz ve manda gibi koşum hayvanları da kullanılmıştı.⁵¹⁰ Büyük ve küçük olmak üzere farklı boyutlarda merdivenler de kullanılmıştır.⁵¹¹ Taarruz emrinin verilmesinden sonra Osmanlılar çeşitli ebattaki merdivenleri surlara dayanmış, ucunda demir kancalar bulunan ipler ve yürür kuleler ile birlikte surların muhtelif kesimlerine çıkmayı başarmışlardır.⁵¹² Kananos'un rivayetinde de görüldüğü üzere Osmanlılar İstanbul'un fethedilebilmesi için surları ele geçirilmesinin gerekliliğini kavramış gözükmektedir. Bunun için ise ellerindeki tüm imkanları kullanmış oldukları görülmektedir.

Osmanlıların kale surları üzerindeki garnizonun direncini kırdıktan sonra kale surlarına çıkabilmek adına merdivenler kullandığı bir başka kuşatma 1430 tarihli Selanik kuşatmasıdır. II. Murad'ın emrindeki birlikler kaleyi başta top ve ok olmak üzere belirli bir menzilden baskı altında tutarak kale garnizonuna hem kayıp verdirtmiş hem de surlar üzerindeki savunmalarını engellemiştir. Kuşatma sırasında kalede olduğunu belirten Johannis Anagnostis, Osmanlı askerlerinin surlara merdiven dayayabilmek adına surların dibine gelmiş ve merdivenlere engel olan yapıları yıkmıştır.⁵¹³ Dukas'ın rivayetine göre II. Murad kale surlarına çıkılması için merdivenlerin hazırlanmasını emretmiş ve merdivenlerin hazır hale getirilmesinden

⁵⁰⁸*a.g.e.*,30.

⁵⁰⁹Taşlıkılıoğlu, *a.g.m.*,214.

⁵¹⁰*a.g.m.*,214.

⁵¹¹*a.g.m.*,219.

⁵¹²*a.g.m.*,222.

⁵¹³Anagnostis, *a.g.e.*, 29.

sonra umumi taarruz emri verilmiştir.⁵¹⁴ Müdafilerin surlar üzerinde icra ettikleri savunmanın baskı altına alınmasından sonra umumi taarruz emri verilmiş, kuşatma öncesinde hazırlanmış olan merdivenler surlara dayandırılmış ve Osmanlı askerleri surlara çıkmayı başarmıştır.⁵¹⁵ Johannis Anagnostis ise bu noktada diğer rivayetlerden farklı olarak diğerlerine göre daha cesaretli olan bir Osmanlı piyadesi, Selanik'in Trigonion kısmından surlara çıkmayı başarmış ve ölmekte olan bir muhafızın kafasını keserek müdafilerin direncini kırmış, Osmanlı askerlerini ise yanına gelmeleri adına çağırmıştır.⁵¹⁶ Aynı eserde sura çıkmayı başaran piyadeden cesaret kazanan Osmanlı askerleri surların bu noktasına yoğunlaşmış ve merdivenler vasıtasıyla kale içine ulaşmayı başarmışlardır.⁵¹⁷ Hoca Sadeddin merdivenlere ek olarak Osmanlı askerlerinin surlara tırmanabilmek adına ucu kancalı ip kullandıklarını belirtmiştir.⁵¹⁸

Macaristan ile Balkan topraklarındaki hakimiyet mücadelesi sürerken II. Murad, 1440 yılında Sırbistan topraklarında bulunan ve Macaristan tarafından yönetilen Belgrad'ı kuşatmıştır.⁵¹⁹ Altı ay süren Belgrad kuşatmasında Osmanlılar çeşitli silahlar kullansa da kale garnizonunun başarılı bir şekilde icra ettiği direnişi geçememişlerdir. 1422 tarihli İstanbul kuşatmasında da örneği görülen yürür kuleler Osmanlılar tarafından mezkûr kuşatmada kullanılmıştır.⁵²⁰ Kale içerisindeki ateşli silahlarla mücehhez garnizon, Osmanlı askerlerinin taarruz silahlarının bir kısmını imha etmiştir.⁵²¹ İmha edilen taarruz silahlarının arasında yürür kulelerin de bulunması muhtemeldir. Top ve tüfek gibi tahta üzerinde yıkıcı etkisi bulunan silahlar yürür kulelerin bu kuşatmadaki etkisini azaltmış gözükmektedir.

Kuşatmacıların kale surlarına ulaşmasının önündeki en büyük engellerden olan hendeklerdir. Merdiven ve yürür kuleler gibi aletlerin surlara yaklaşması için hendeklerin kapatılması elzemdi. Germehisar'ı kuşatan Osmanlılar, kale surlarını ağır

⁵¹⁴Doukas, *a.g.e.*, 178.

⁵¹⁵Behiştî, C.2, *a.g.e.*, 209; Sadeddin, C.2, *a.g.e.*, 172; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 155; Neşrî, *a.g.e.*, 280; Cihan Çimen, "Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân (Kuruluş 892/1487'ye kadar)", (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2006), 77; Lokmacı, *a.g.t.* 224.

⁵¹⁶Anagnostis, *a.g.e.*, 33.

⁵¹⁷*a.g.e.*, 33.

⁵¹⁸Sadeddin, C.2, *a.g.e.*, 172.

⁵¹⁹Halil, İncelik, "Murad II", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020) <https://islamansiklopedisi.org.tr/murad-ii> [Erişim Tarihi: 14.05.2023].

⁵²⁰Zinkeisen, *a.g.e.*, 444.

⁵²¹*a.g.e.*, 446.

muhasara topları ile dövdükten bir süre sonra hendekleri toprak ile doldurmuşlardır.⁵²² Hoca Sadeddin hendeklerin çalılar kullanılarak doldurulduğunu belirtmiştir.⁵²³ Surlara ulaşmanın önündeki en büyük engel olan hendeklerin doldurulmasından sonra Halkondil'in rivayetine göre Hıdır adındaki bir yeniçeri ordunun beraberinde getirdikleri merdivenleri kullanarak surlara çıkmayı başarmıştır.⁵²⁴ Surlara ulaşmayı başaran yeniçeriler surların üzerindeki garnizonu kaçmaya zorlamıştır.⁵²⁵ Görüldüğü üzere surlara erişmek Osmanlılar için fethin neticelenmesini sağlayan en önemli aşamalardan biriydi.

Kuruluşundan itibaren Osmanlılar merdiven, ip ve yürür kule başta olmak üzere tırmanma araç gereçlerini surlara erişmek için kullanmışlardır. Fakat surlara tırmanabilmek için bu araç gereçlerin başarılı bir şekilde surlara ulaştırılması elzemdi. Bunu sağlamak için ise Osmanlılar, ok ve yay başta olmak üzere menzilli silahları kullanarak surların üzerindeki direnişi kırıyordu. Müdafilerin surların üzerinden uzaklaştırılması ya da kayıplar verdirilmek kaydıyla baskı altına alınması durumunda da surlara tırmanmak mümkün olabiliyordu. Bu noktada İstanbul, Belgrad ve Germehisar gibi daha büyük çaplı kalelerde yer alan hendeklerin de tırmanma araç gereçlerinin kale önüne ulaştırılması noktasında engel oluşturduğu gözler önünde tutulmalıdır. Kale dibine ulaşmak için aşılması gereken en büyük engellerden birinin hendekler olmasının sebebi, hendeklerin içerisinde doldurulması için fiziki uğraş verilmesinin zorunlu olmasıdır. Hendeklerin kapatılması için Osmanlılar, metrisler kazarken çıkan toprağı hendeklere sürüyor böylece hendek engeli ortadan kaldırılmış oluyordu.

Her ne kadar tırmanma araç gereçleri surlara başarıyla ulaştırılıyor olsa da müdafilerin kaleden yaptıkları savunmaya karşı oldukça savunmasızlardı. Merdivenler her ne kadar surlara sabitlenebiliyor olsa da müdafilerin surlardan kaya, ok ve yanıcı maddeler ile yaptıkları saldırıya karşı hiçbir savunması bulunmuyordu. Benzer şekilde ucunda kanca bulunan ipler de müdafiler tarafından kolaylıkla bertaraf edilebiliyordu. Belgrad gibi ateşli silahlarla tahkim edilmiş güçlü kalelerden yapılan saldırılar karşısında hantal ve hedef alması kolay olan yürür kuleler savunmasız kalıyordu.

⁵²² Mollaoğlu, *a.g.t.*, 202; Sadeddin C.2, *a.g.e.*,233; Çimen, *a.g.t.*, 88; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*,229-230; Zinkeisen, *a.g.e.*,559.

⁵²³Sadeddin, *a.g.e.*,233.

⁵²⁴ Mollaoğlu, *a.g.t.*,202.

⁵²⁵*a.g.t.*,202.

Belgrad örneğinde görüldüğü üzere Belgrad müdafaasında müdafiler top ve tüfeği başarıyla kullanmış ve Osmanlıların yürür kulelerle mücehhez taarruz silahlarının büyük kısmını kaybetmesine sebep vermişlerdir.



5. KULLANILAN ASKER VE GÖREV DAĞILIMLARI

Bu bölüm içerisinde Osmanlı kuşatma savaşlarında yer alan askeri sınıflar ve bu sınıfların kuşatmalardaki görev dağılımlarına değinilecektir.

Beylik döneminde Osmanlıların askeri gücü merkeze bağlı beylerin kendilerine tâbi atlı göçebe birliklerden oluşmaktaydı.⁵²⁶ Bitinya bölgesindeki ilk fetihler de Osman Gazi'ye bağlı beyliklerin atlı göçebe süvarileri ile gerçekleştirilmiştir. Mancınık gibi kuşatma araç gereçlerinden yoksun Osmanlıların bölgedeki fetih faaliyetleri bu atlı göçebelerin etkinliğine bağlıydı. Göçebe atlı süvarilerin kale gibi statik savunma mevzileri üzerindeki tesirinin yeterli olmaması fetihlerin uzun süreli ablukalar şeklinde olmasına sebep olmuştur. Bursa ve İznik gibi Bitinya bölgesinde yer alan müstahkem kale-kentlerin kuşatmasının uzun yıllar sürmesi göçebe atlı süvarilerin kuşatmalardaki etkisizliğiyle açıklanabilir. Bu sebeple Bitinya bölgesindeki ilk fetihler havale kuleleri ile desteklenmiş uzun süreli abluka, hile ve ani baskın gibi yöntemlerle yapılabilmektedir.

Aşiret kuvvetleri Bitinya topraklarında merkezi idareden kopuk bölgelerde icra ettikleri akınlar sayesinde elde ettiği ganimetlerle geçimini sağlıyordu. Bu sebeple temel amaçları geçimlerini sağlamak olan bu birliklerin bağlı oldukları yapıya karşı aidiyetleri sınırlıydı.⁵²⁷ Orhan Gazi döneminde göçebe atlı süvarilerin kuşatmalar üzerindeki tesiri gözden geçirilmiş ve bu duruma bir çözüm bulunması yönünde karar alınmıştır.⁵²⁸ Kuşatmaların uzun yıllar gerektirmesi Osmanlıların etkin bir fetih siyaseti izlemesini ve genişlemesini yavaşlatıyordu. Beylik döneminde yeterli sayıda askerin bulunmaması ve mevcut askerlerin de uzun süreli kuşatmalarda yer alıyor oluşu Osmanlıları asker sayısını artırmaya sevk etmiştir. Bapheus Muharebesi Osman Gazi'ye şan ve şöhretin yanı sıra karizmatik bir lider görüntüsünden ötürü asker de kazandırmıştır.⁵²⁹ Fakat bu askerlerin büyük çoğunluğunun düzenli ve talimli bir

⁵²⁶Yusuf Halaçoğlu, *XIV.-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet ve Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007),43.

⁵²⁷Zinkeisen, *a.g.e.*,96

⁵²⁸Mesut Uyar, Edward J. Erickson, *a.g.e.*, 27.

⁵²⁹*a.g.e.*, 22.

piyade sınıfı değil, kendine yeni lider arayan göçebe atlı süvarilerden oluştuğu düşünülmektedir.

Genişleme siyaseti izleyen Osmanlıların ihtiyacı, daha büyük ordu ve kuşatma savaşı yapmaya elverişli bir hafif piyade sınıfıydı. Orhan Gazi'nin kardeşi Alâeddin Bey, müstahkem mevkiilerin fethedilebilmesi için iyi organize edilmiş bir piyade teşkilatının kurulması gerektiğini düşünmüş ve bu konuya dair önerilerini Orhan Gazi ile paylaşmıştı.⁵³⁰ Alâeddin Paşa ve Çandarlı Kara Halil Paşa'nın faaliyetleri sonucunda Yaya Ocağı vücuda getirilmişti.

Osmanlıların askeri teşkilatı içerisinde yer alan eyalet birlikleri ordunun büyük çoğunluğunu oluşturuyordu. Eyalet birlikleri arasında yer alan Tımarlı Sipahiler askeri yetkinliklerini yitirip geri hizmet görevlerinde kullanılana kadar Osmanlı ordusunun en büyük kuvvetini oluşturuyordu. Her ne kadar dönem çalışmaları içerisinde tımarlı sipahilerin kuşatmalardaki faaliyetlerine dair bilgilere rastlanmasa da kuşatma savaşında güvenliği sağlamada önemli rol aldıklarını bilinmektedir. Süvarilerin mevcut kuşatmalarda faydalı olabilmesinin bir yolunu bulan Osmanlılar kuşatma yaparken çadır ve kuşatma araç gereçlerinin kuşatmayı bozmak için gelen imdat ordusundan korumak adına bir koruma çemberine aldığı bilinmektedir. Karavul olarak adlandırılan bu yöntem, ordu içerisinde genellikle sancakbeyi ve beylerbeyi emrinde bulunan tımarlı sipahiler tarafından icra ediliyordu.⁵³¹ Çalışma içerisinde incelenen kaynaklarda bu yönteme dair herhangi bir rivayete rastlanmamış olsa da kuşatma yapan ordunun güvenliğini sağlamada klasikleşen yöntemlerden biri olan karavulluk görevinin erken dönem Osmanlılar tarafından da kullanıldığı düşünülmektedir.

5.1. Yaya ve Müsellem

Kuruluşu muhtemelen Orhan Gazi dönemine tarihlendirilen yaya ve müsellemler Osmanlı ordusunun ilk maaşlı birlikleridir.⁵³² Köylü Türk gençlerinin maaş karşılığında istihdam edilmesi ile vücuda getirilen yaya ve müsellemler sınıfı, merkezi devleti tesis etmek adına Osmanlıların gerçekleştirdikleri askeri adımlardan ilki sayılabilir. Osmanlıların başlangıçta piyade gücünü bu yaya birlikleri oluşturmuştur. Müsellemler ise atlı birliklerdir. Anadolu'da ve Rumeli'de olmak üzere sancaklar

⁵³⁰Zinkeisen, *a.g.e.*,96

⁵³¹Göger, *a.g.t.*,91

⁵³²Feridun, Emecen, "Yaya ve Müsellem", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2013) <https://islamansiklopedisi.org.tr/yaya-ve-musellem> [Erişim Tarihi: 19.05.2023]

şeklinde teşkilatlanan yaya ve müsellemlere savaş zamanında maaş olarak akçe verilmiş, savaşın olmadığı dönemlerde ise tarım yapmaları için toprak tahsis edilmiştir.⁵³³ Yayalar sefer zamanı kendi silahlarını getiriyorlardı ki bunlar muhtemelen hafif piyade olmalarından ötürü kılıç ve yaydır.⁵³⁴

Osmanlı kroniklerinin rivayetine göre Orhan Gazi'nin kardeşi Alâeddin Bey, Orhan Gazi'nin elde ettiği başarıları sürdürülebilir kılıp bir devlet vücuda getirmesi noktasında öneriler vermiş ve bu önerilerden en önemlisi de ordunun piyade ihtiyacının tespit edilmesidir. Solakzâde Mehmed Hemdemî'nin ve pek çok Osmanlı kroniğinin ortak rivayetine göre Alâeddin Bey, ordunun ihtiyacının atlıdan çok piyade olduğunu belirtmiştir.⁵³⁵ Kale kuşatmalarında atlılara göre çok daha etkili olan piyade sınıfının eksik olması sorununun ortadan kaldırılması ile birlikte ordunun mevcut asker sayısının artırılması elzemdi. Bu sebeple Alâeddin Paşa ile Çandarlı Kara Halil, Osmanlı illerinden sağlıklı Türk çocuklarının maaş karşılığında orduya yazdırılmasını kararlaştırmışlardı.⁵³⁶ Sefer sırasında verilmesi kararlaştırılan bu ücret savaş olmadığı dönemlerde verilmemesi kararlaştırılmış onun yerine vergi muafiyeti getirilmiştir.⁵³⁷ Aynı zamanda yayaların savaş olmadığı dönemlerde kendi topraklarına dönüp çiftçilik ile uğraşmaları için karar alınmış, böylece üretimin savaş olmadığı dönemlerde de sürdürülmesi sağlanmıştır.

Yaya ve müsellemler birliklerinin savaş dışındaki dönemlerde tarımla uğraşmaları kısıtlı teknik becerilere sahip olmalarına ve kendilerinden beklenen görevi tam manasıyla yerine getirmelerine engel olmuştur.⁵³⁸ Yaya ve müsellemlerin savaşma becerileri genel olarak katıldıkları muharebe veya kuşatmalardan edindikleri tecrübeye bağlıydı. Değişen harp usullerine uyum sağlamada yaşadıkları zorluklar ve Yeniçeri Ocağı gibi seçkin hassa birliklerinin gösterdikleri başarı başta olmak üzere pek çok nedenden ötürü yaya ve müsellemler sınıfının geri hizmet sınıfı olarak görev tanımının değiştirilmesi kararlaştırılmıştır.⁵³⁹ Yayaların Osmanlı ordusunun geri hizmetine

⁵³³ Halaçoğlu, *a.g.e.*, 44.

⁵³⁴ Mesut Uyar, Edward J. Ericson, *a.g.e.*, 28.

⁵³⁵ Lokmacı, *a.g.t.*, 78; Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 66

⁵³⁶ Sadeddin, C.1, *a.g.e.*, 68

⁵³⁷ *a.g.e.*, 69

⁵³⁸ Mesut Uyar, Edward J. Ericson, *a.g.e.*, 28.

⁵³⁹ Emecen, *a.g.mad.*

alınması ile birlikte ordunun sefere çıkarken gerekli malzemelerinin sevk ve idaresini sağlamakla görevlendirildiler.⁵⁴⁰

I. Murad devrinde yayaların kendilerinden beklenen görevlerde yetersiz kalmalarından ötürü düzenli ve sürekli talim gören bir piyade sınıfının teşkil edilmesi gerekliliğini gösterdi.⁵⁴¹ Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşundan itibaren sayısının artışına ve geri hizmet sınıfı olarak görev tanımlarının değiştirilmesine kadar yayalar Osmanlı Devleti'nin önemli bir piyade gücünü temsil ediyordu. I. Murad'ın Frenk Yazısı Savaşı'nda Yeniçeri birlikleri merkezde padişahı korurken yayalar ordunun sağ ve sol kanadında konumlanmıştı.⁵⁴² Dönem içerisinde bir başka önemli savaş olan I. Kosova Muharebesi'nde yayalar ordunun sağ kolunda yer almıştı.⁵⁴³ Görüldüğü üzere yayalar I. Murad Devri'nin önemli savaşlarında ön saflarda yer almıştır.

Yayaların dönem muharebeleri içerisinde yer aldığına dair kayıtlara rastlanmış olsa da kuşatmalardaki faaliyetlerine dair bilgi neredeyse hiç bulunmamaktadır. Yayaların kuşatmalardaki faaliyetlerine dair bilgilerin yetersiz olması kuşatmalarda yer almadıkları manasına gelmez. Yayaların kuşatmalardaki faaliyetleri iki ayrı noktada incelenmelidir. Bunlardan birincisi yayaların Osmanlı ordusunun muharip gücünü oluşturduğu dönemdir. Hafif piyade olmalarından ötürü yayalar muhtemelen kullandıkları silahlara uygun olarak kuşatmalarda görev almışlardır. Ok ve yay kullanan yayalar kuşatmada kaleyi baskı altına alma görevini icra ediyor böylece kılıç kullanan yayaların kale içerisine hücum etmelerinin önünü açıyordu. Bu aşamada da kılıçlarla mücehhez yayalar muhtemelen beraberlerinde getirdikleri tırmanma araç gereçlerini kullanarak kale içerisine giriyorlardı. Bir diğer durum ise yayaların geri hizmet sınıfı olarak hizmet verdikleri dönemdir. Bu dönemde ise yaya ve müsellemler ordunun ağırlığını oluşturan mancınık ve top gibi silahların yanı sıra ordunun erzağını da taşıyordu.⁵⁴⁴ Kuşatma için ordunun ihtiyaç duyduğu silah ve araç gereçlerin taşınması, yolların ve köprülerin onarılacak ordunun aksaklık yaşamadan önceden belirlenen konuma ulaşması bir ordu için en gerekli şeylerin başında gelmekteydi. Bu sebeple yaya ve müsellemler geri hizmetlere çekilmelerine rağmen önemli görevler yapmışlardır.

⁵⁴⁰ Mesut Uyar, Edward J. Ericson, *a.g.e.*, 29

⁵⁴¹ Zinkeisen, *a.g.e.*, 98

⁵⁴² Feridun, Emecen, "Yaya ve Müsellem".

⁵⁴³ *a.g.mad.*

⁵⁴⁴ *a.g.mad.*

5.2. Akıncı

Düzenli ordu içinde yer almayan ve Osmanlı Devleti'nin beylik döneminden itibaren uzun bir süre faydalandığı bir başka güç akıncılardır.⁵⁴⁵ Hafif atlı birliklerden meydana gelen akıncılar, kendilerine faaliyet alanı olarak Rumeli'yi seçmiş ve bölgedeki köyler başta olmak üzere çeşitli yapılara akınlar icra ederek geçimlerini sağlarlardı. Başlarında bulunan akıncı beylerine bağlı olan akıncılara Osmanlı Devleti maaş vermez, silah ve ekipmanlarının kendileri tarafından sağlanması beklenirdi.⁵⁴⁶ Hafif atlı birlikler olan akıncıların silahları genel olarak kılıç, yay, kalkan, pala, mızrak ve topuzdan oluşmaktaydı.⁵⁴⁷ Akıncılar kadim bir Türk geleneği olan atlı okçulukta da uzmanlardı. Öyle ki akıncı olabilmek için aranan şartlardan bazıları iyi bir ata ve yaya sahip olmanın yanı sıra at üstünde ok atmada maharetli olmaktı.⁵⁴⁸ Akıncılar silahlarını muhtemelen elde ettikleri ganimetlerden ya da meydana gelen çarpışmalar sonrası rakiplerinin silahlarını da kullanmıştır. Bu sebeple akıncılar için bir silah standardizasyonundan bahsedemeyiz.

Akıncıların Balkan topraklarında başarılı olmasının en önemli sebebi bölgede yer alan irili ufaklı kale ve köylerin varlığıydı.⁵⁴⁹ Bu yapıların etkin bir savunma sistemi ile birbirlerine bağlı olmamaları, önceden planlanmış ani baskınlar şeklindeki akınların tesirini artırıyordu. Silahları ve savaşma stilleri kuşatma savaşlarına uygun olmasa da akıncıların Balkan topraklarında çeşitli fetihlerde büyük rol oynadıkları görülmektedir. Sultan I. Murad, Hacı İlbey, Evrenos Bey, İnce-Balaban, Mihaloğlu ve Turahan Bey gibi ünlü akıncı beylerini Rumeli'nin çeşitli bölgelerinde fetihler yapmaları için görevlendirmiştir. Akıncı beylerinin merkezden aldıkları emirlere uyarak seferlerde gösterdikleri faaliyetler Osmanlı Devleti'nin bölgede genişlemesini sağlamıştır. Bu noktada akıncıların faaliyetlerinin başarılı olmasının en önemli sebebi Balkan coğrafyasındaki dağılmış haldeki tahkimatlardır. Aynı zamanda akıncı beylerini fetih yapmaya motive eden sebeplerin başında fethettikleri toprakların idaresinin "uç" olarak kendilerine bırakılmasıdır.⁵⁵⁰

⁵⁴⁵Abdülkadir Özcan, "Akıncı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1989) <https://islamansiklopedisi.org.tr/akinci> [Erişim Tarihi: 19.05.2023]

⁵⁴⁶*a.g.mad.*

⁵⁴⁷*a.g.mad.*

⁵⁴⁸Yücel, *a.g.e.*, 19

⁵⁴⁹Mesut Uyar, Edward J. Ericson, *a.g.e.*, 39

⁵⁵⁰Feridun, Emecen, "Uç Beyi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2012) <https://islamansiklopedisi.org.tr/uc-beyi> [Erişim Tarihi: 19.05.2023].

Oruç Bey'in eserinde 1430 tarihli Selanik kuşatmasına dair aktardığı rivayete göre, Evrenosoğlu Ali Bey, İshâk Bey ve Turahan Bey başlarında olmak üzere altmış ile yetmiş bin civarında akıncının kuşatmaya katıldığı belirtilmiştir.⁵⁵¹ Oruç Bey'in eserinde akıncıların mezkûr kuşatmada ne gibi görevler icra ettiklerine dair bilgiye rastlanamamış olsa da akıncıların sayılarına dair bir tespitin bulunması önemlidir.

Akıncıların akın yapmak dışında asıl ordunun sefere çıktığı durumlar görevleri vardı. Bunlar, savaş sırasında ordudan birkaç günlük mesafe önden ilerleyerek stratejik noktaları kontrol altına alma ve keşif yaparak Osmanlı ordusunu bilgilendirmek üzerinedir.⁵⁵² Yine istihbarat edinmek adına akıncıların bölgeye salındığını ve aldıkları esirlerden istihbarat elde ettikleri bilinmektedir. Akıncıların atlı hafif süvari birlikleri olmasından ötürü kuşatmalar üzerindeki tesiri yetersizdi. Büyük çoğunluğunu başlangıçta akıncı fedailerinin oluşturduğu serdengeçtiler, yüksek ücretler karşılığında umumi taarruz sırasında kale içlerine en önden hücum eden birliklerdi.⁵⁵³ Kuşatmanın çıkmaza girdiği durumlarda ise kahramanlık yaparak gece vakti kale içlerine merdiven ve ip gibi tırmanma araç gereçlerini kullanarak girmeye çalışırlardı. Bu sebeple akıncıların kuşatmalarda atlarını bırakıp bir nevi hafif piyadeye dönüşüp daha fazla para karşılığında mücadele ettikleri düşünülmektedir.

5.3. Azab Birlikleri

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda kullandığı bir başka piyade birliği ise azablardır. Eyaletlerdeki imam ve kethüdâların belirli bir bütçe ile savaşmaya kabiliyetli Türk gençlerinin toplanması ile azab birlikleri vücuda getiriliyordu.⁵⁵⁴ Merkezi idareye bağlı olmamalarından ötürü azabların kendi silahlarını temin etmeleri beklenirdi.⁵⁵⁵

Azabların asıl silahını ok ve yay oluşturuyordu.⁵⁵⁶ Kurulışta muhtemelen düzenli bir okçu sınıfının var olmaması azabların okçu birlikleri şeklinde kullanılmalarına sebep olmuştur. Kuruluş devri içerisinde önemli bir gücü teşkil eden azablar Yeniçeri Ocağı'nın teşkilinden sonra görev tanımları değiştirilerek öncü kuvvetlere dönüştürülmüşlerdir. Görev tanımlarının değiştirilmesine rağmen azabların kuşatma

⁵⁵¹ Oruç Bey, *a.g.e.*, 58

⁵⁵² Abdülkadir, Özcan, *a.g.m.*

⁵⁵³ Abdülkadir, Özcan, "Serdengeçti", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2009) <https://islamansiklopedisi.org.tr/serdengeci> [Erişim Tarihi: 19.05.2023]

⁵⁵⁴ İdris, Bostan, "Azeb", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1991) <https://islamansiklopedisi.org.tr/azeb--asker> [Erişim Tarihi: 19.05.2023]

⁵⁵⁵ Mesut Uyar, Edward J. Ericson, *a.g.e.*, 36

⁵⁵⁶ *a.g.e.*, 36

savaşlarında yay kullanma tecrübelerinden faydalanılmış olmalıdır. Yine kendi silahlarını getiriyor olmalarından ötürü kılıca sahip olması muhtemel olan azabların da kale içine hücum yapılırken görev aldıkları da düşünülmektedir. Dönem içerisinde bir silah standardizasyonunun bulunmaması ve azabların da kendi silahlarıyla sefere geliyor olmaları bu noktada kuşatma içerisinde farklı görevler almalarına sebep olmaktadır.

Osmanlı kroniklerinde kuruluş devrinde azabların faaliyetlerine dair bilgiler oldukça kısıtlıdır. Matrakçı Nasuh'un rivayetine göre I. Kosova Savaşı'nda azab birlikleri ordunun sağ kanadında yer almıştır.⁵⁵⁷ Bu örnek meydan muharebelerinde azabların Yeniçeri Ocağı'nın teşkilinden sonra yaşadıkları görev tanımı değişimi sonucu öncü kuvvet olarak ordunun kanatlarında yer almalarını kanıtlar niteliktedir.

Oruç Bey'in 1430 Selanik kuşatmasını aktarırken Osmanlı ordusunun asker sayısına dair önemli bilgiler vermiştir. Bu bilgiler içerisinde Anadolu ve Rumeli'den on beş bin azabın kuşatmaya katıldığı belirtilmiştir.⁵⁵⁸ Her ne kadar azabların faaliyetlerine dair herhangi bir bilgi bulunmasa da yayı ana silah olarak kullandıkları düşünülen azabların kuşatmalarda çeşitli görevler icra ettikleri düşünülmektedir. Bu görevlerin başında ok ve yay ile kale duvarlarının ve garnizonun baskı altına alınması gelmektedir. Hafif piyade olmalarından ötürü kılıca sahip azabların kale içerisine yapılan umumi taarruzda yer almaları da akıllara gelen görevlerden biridir.

Azabların bir diğer özelliği ise merkeze bağlı birliklere nazaran ucuz ve tedarik etmesi kolay olmasıdır.⁵⁵⁹ Muhtemelen maliyetinin vilayetlerce karşılanması ve ucuz olmalarından ötürü gözden çıkarılması kolay olan birlikler olmaları da kuşatma içerisinde surlara merdiven taşınması ve duvarlara ilk hücumu bu birlikler yapmaktaydı. Yeniçeri gibi profesyonel birliklerin zaiyatının mümkün olan en fazla şekilde azaltılması için azab gibi ucuz birliklerin öncü saldırıları icra ettiği düşünülmektedir.

5.4. Yeniçeri

Osmanlı ordusunun ilk piyade birliklerinden olan yayaların düzenli ve talimli bir birlik olmamaları ve disiplin eksikliklerinin bulunması Osmanlıları daha seçkin ve

⁵⁵⁷ Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*,165

⁵⁵⁸ Oruç Bey, *a.g.e.*,58

⁵⁵⁹ Mesut Uyar, Edward J. Ericson, *a.g.e.*,36

profesyonel bir piyade birliğinin teşkil edilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.⁵⁶⁰ Doğrudan padişaha bağlı olan “Kapıkulu Ocakları” bu ihtiyaa binaen kurulmuştur. Osmanlı Devleti’nin kurumsallaşmasını sağlayan bu yapı, devletin büyüyüp genişlemesinde etkin rol oynamıştır.

Süleyman Paşa’nın Rumeli’ye geçtikten sonra kendisinin ve maiyetindeki akıncı beylerinin bölgede icra ettiği fetih faaliyetleri sonucunda çok fazla sayıda kle ele geçirilmiştir. Esirlerin büyük bir insan kaynağı olması ve içlerinde savaşmaya muktedir erkeklerin bulunması Süleyman Paşa’yı başlangıçta bu köleleri kullanmaya iten sebep olmuştur. Bu esirler başlangıçta kısa bir eğitimden geçtikten sonra yevmiye karşılığında Osmanlı saflarında savaşa katılıyordu.⁵⁶¹ Kölelerin asker olarak istihdam edilmesinin Osmanlı ordusunun ilk örneklerinden olan bu durum daha sonra ihtiyaa binaen değişip gelişim gösterecektir.

Edirne’nin 1361 yılında fethinden sonra Çandarlı Kara Halil ve Molla Rüstem’in faaliyetleri sonucunda Balkanlardan ele geçirilen Hristiyan kölelerin fiziki olarak güçlü, dayanıklı ve genç olanlarının “penik” vergisi adı altında Gelibolu’da açılan “Acemi Ocağı” gönderilmeleri kararlaştırılmıştı.⁵⁶² Ocağa gönderilen köleler yoğun bir askeri eğitimin yanı sıra tersanelerde çeşitli görevlerde kullanılıyorlardı.⁵⁶³ Tersane görevlerinin ağır ve sakıncalı olması ayrıyeten askeri eğitimlerini de etkiliyor olmasından ötürü tersane görevlerine kısa bir süre sonrasında son verilmişti.⁵⁶⁴ Tersane görevlerinin kaldırılmasından sonra daha geniş kapsamlı bir eğitim süreci hazırlanmıştır. Seçkin bir piyade birliği olmalarının hedeflenmesi ve padişaha olan sadakatlerinin artırılması için askeri ve kültürel eğitimlerin bir arada, erken yaşlardan itibaren verilmesi şarttı. Bu sebeple Acemi Ocağı’ndaki köleler artık Anadolu’da yer alan Türklerin yanına verilmeye başlanmıştır. Halkondil’in gözlemlerine göre tutsak alınırken çocuklar esir edilir ve bunların başta Türkçeyi öğrenmek üzere çeşitli eğitimler almaları için Anadolu’ya gönderilirlerdi.⁵⁶⁵ Yeni Türk aileleri tarafından beş

⁵⁶⁰Kemal, Beydilli, "Yeniçeri", *TDV İşlm Ansiklopedisi*, (TDV İşlam Araştırmaları Merkezi, 2013) <https://islamansiklopedisi.org.tr/yeniceri> [Erişim Tarihi: 21.05.2023]

⁵⁶¹İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu I. Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocağı*, C.1, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988),5.

⁵⁶²Kemal, Beydilli, *a.g.mad.*

⁵⁶³Mesut Uyar, Edward J. Ericson, *a.g.e.*,32.

⁵⁶⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 11.

⁵⁶⁵Mollaođlu, *a.g.t.*,62.

ile sekiz yıllık bir zaman diliminde Türkleşmeleri için başta Türkçe ve Türk kültürü olmak üzere çeşitli eğitimler almışlardır.⁵⁶⁶

Başlangıçta Acemiler, bileşik yay başta olmak üzere kılıç, yatağan, kalkan ve tüfek gibi piyade silahlarını kullanmayı uzun ve ağır talimler sonucunda öğreniyorlardı.⁵⁶⁷ Kullandıkları ana silahlarla yaptıkları sürekli talimler, yeniçerilerin bu silahlarda uzmanlaşmasını ve rakiplerine karşı üstünlük kurmasını sağlayan ana unsurdur. İhtiyaca göre uzayan veya kısalan eğitim süresi sonra erdiğinde Acemiler Yeniçeri Ocağı'na intikal ederlerdi. Acemilerin Yeniçeri Ocağı'na intikal etmelerine ise “kapıya çıkma” denirdi.⁵⁶⁸

Osmanlılar toprak kazanımlarını sürdürmesi aynı zamanda Osmanlı toprakları içerisinde yaşayan nüfusun da artmasını sağlıyordu. Nüfusun artışının pozitif etkisini yeni fetihler için gereken asker sayısını kapatmada kullanmak başvurulmuş bir yöntemdi. Balkanlarda yeni fethedilen topraklardaki nüfusun ekseriyetini Hristiyan tebaa oluşturuyordu. Hristiyan nüfusu verimli kullanmak isteyen Osmanlılar, belirli bölgelerdeki sekiz ile yirmi yaş arasındaki gençleri toplanmasına karar vermişti.⁵⁶⁹ Devşirme sistemi olarak adlandırılan bu sistem ile beraber Osmanlılar, Yeniçeri Ocağı'na kesintisiz asker sağlayabiliyordu. Devşirme sisteminin bir diğer önemli özelliği ise çocukların belirlenen yaşlara göre alınmasıydı. Bu sayede erken yaşlarda eğitim verilen çocukların istenen şekillerde yetiştirilmesi mümkün olabiliyordu. Padişaha olan sadakatleri erken yaştan verilen kültürel eğitimlerin muhtemelen bir sonucuydu.

Yeniçeriler askeri statüsü gereği elit piyade birlikleriydi. Askeri ve kültürel olmak üzere uzun süreli eğitimlerden geçiyorlardı. Bu durum ise yeniçerilerin zaiyat vermesinden en çok çekinilen birlik olmasına sebep olmuştur. Ana görevleri padişahın önünde yer alıp onu korumak olması, pahalı ve eğitmesi zahmetli birim olmalarından ötürü zaiyat vermelerinden çekinilmesi genelde yeniçerilerin hedefe nihai darbeyi vurmada kullanıldığına işaret etmektedir.

Yeniçerilerin tüfek gibi ateşli silahların yaygınlaşmasından öncesi ve sonrasında kompozit yayı kullanmadaki ustalıkları kuşatmalarda Osmanlılar lehine fark yaratmış

⁵⁶⁶Kemal, Beydilli, *a.g.mad.*

⁵⁶⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*,6.

⁵⁶⁸*a.g.e.*,12.

⁵⁶⁹ Halaçoğlu, *a.g.e.*,47.

olmalıdır. Yine yeniçerilerin birden fazla silahı ustalıkla kullanma kabiliyetleri, kuşatmanın çıkmaza girdiği durumlarda yeniçerilere başvurulmasına sebep olmuştur. Fakat burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, yeniçeriler kaleye hücum yapmadan önce muhtemelen öncü birliklerin kale içlerine yaptıkları hücumdur. Bir nevi intihar görevi olan kale içlerine yapılan hücumlarda, zaiyat verilmesinden bu kadar çekinilen yeniçerilerin ilk saldırılarda yem edildiğini düşünmek istisnai durumlar dışında pek mümkün gözükmemektedir. Bu sebeple her yönden kuşatılmış ve direnme umutları tükenmiş müdafilere son darbeyi yeniçeriler vuruyordu.

Yeniçerilerin kuşatmalarda yer aldıklarına dair Osmanlı kroniklerindeki ilk kayıt 1430 tarihli Selanik kuşatmasında tespit edilmiştir. Oruç Bey'in Selanik kuşatmasına katılan asker sayısına dair istatistikî bilgiler vermesi ile bu noktada kendini diğer kroniklerden ayırmaktadır. Oruç Bey'in aktardığı bilgilere göre Selanik kuşatmasına beş bin yeniçeri katılmıştır.⁵⁷⁰ Faaliyetlerine dair hiçbir bilgi yer almamış olsa da yeniçerilerin kompozit yayı kullanmadaki yetenekleri bu kuşatmaya etki etmiş olmalıdır. Garnizonun büyük bölümünün yoğun ok atışları altında erimiş olmasında yeniçerilerin önemli bir payı olmalıdır.⁵⁷¹ Okçuluk faaliyetlerinin yanı sıra tek ve çift elli silahları kullanabilmeleri kaleye karşı gerçekleşen nihai hücumda da yer aldıklarının düşünülmesini sağlamaktadır.

Yeniçerilerin kuşatmalardaki faaliyetlerine dair önemli bilgilere Halkondil'in eserinde Germehisar kuşatması hakkında verdiği rivayetlerde rastlanmıştır. Altı bin kişilik yeniçeri birliği ile kale önlerine gelen II. Murad, müdafilerin konumunu tespit edebilmek ve savunma tedbirleri hakkında bilgi almayı amaçlamıştır.⁵⁷² Kale içerisinden yapılabilecek huruç hareketinde padişahın tehlike altında kalmaması için ordunun en seçkin birlikleri olan yeniçerilerin padişahın yanında oldukları düşünülmektedir. Eman teklifinin reddedilmesinden sonra ağır toplarla mücehhez Osmanlı ordusu Germehisar surları üzerinde savunma yapan garnizonu baskı altına almış, müdafiler bu yoğun saldırı karşısında başlarını dahi kaldıramamıştı.⁵⁷³ Halkondil'in aktardığı bilgilere göre Hıdır adında bir yeniçeri ilk sura çıkan kişi olmuş ve arkadaşlarını cesaretlendirerek surların kontrolünü ele geçirmiştir.⁵⁷⁴ Yeniçerilerin

⁵⁷⁰ Oruç Bey, *a.g.e.*, 58.

⁵⁷¹ Zinkeisen, *a.g.e.*, 423.

⁵⁷² *a.g.e.*, 559.

⁵⁷³ Mollaoğlu, *a.g.t.*, 202.

⁵⁷⁴ *a.g.t.*, 202.

bu faaliyetleri görüldüğü üzere Germehisar kuşatmasının Osmanlılar lehine neticelenmesini sağlamıştır.

Halkondil'in 1440 Belgrad kuşatması hakkında verdiği bilgilerde yeniçerilerin faaliyetlerine dair önemli bilgiler yer almaktadır. Rivayete göre Belgrad'ı kuşatan Osmanlı ordusu kaleden yapılan atışlar sonucunda kayba uğramış ve daha fazla kayıp vermemek adına hendekler kazarak kaleye doğru ilerlemişti.⁵⁷⁵ Surların yıkılmasını takip eden süreçte yeniçerilere umumi taarruz emri verilmişti ve yeniçeriler kente girerek büyük bir bölümünü ele geçirmişlerdi.⁵⁷⁶ Direnişin iç kaleye taşınmasından sonra garnizon büyük bir direnç göstermiş ve yeniçerileri püskürtmeyi başarmıştır.⁵⁷⁷

Yeniçerilerin faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olduğumuz bir başka kuşatma ise II. Murad'ın Akçahisar kuşatmasıdır. Arnavutluk'un önde gelen ve muhkem yapılarından olan Akçahisar'ı kuşatan II. Murad, kale surlarının ağır muhasara topları ile dövülmesini emretmişti.⁵⁷⁸ Surların ağır muhasara toplarının atışları sonucunda büyük bir bölümünün yıkılması üzerine yeniçerilere taarruza geçme emri verilmiştir.⁵⁷⁹ İbn Kemal eserinde kale sur ve burçlarının büyük bölümünün toplar ile yıkılmasından sonra beraberindeki beylerin umumi taarruz fikrine muhalefet ettiği görülmektedir.⁵⁸⁰ II. Murad'ın beraberindeki beylere muhalefedinin sebebi rivayete göre umumi taarruz sonucunda verilecek zaiyat ve bir askerin yetişmesi için gereken sürenin uzun olmasıdır.⁵⁸¹ Halkondil'in rivayetinde yeniçerilerin gediklerden kale içlerine yaptıkları saldırıların müdafiler tarafından savuşturulması ve kış ayının bastırması sonucunda kuşatma kaldırılmak zorunda kalmıştı.⁵⁸² Halkondil'in rivayetine göre bir önceki denemesinde başarısız olan II. Murad tekrardan Arnavutluk üzerine sefere çıkmıştır.⁵⁸³ Kuşatma hazırlıklarını tamamlayan Osmanlı ordusu bir önceki Akçahisar kuşatmasında da olduğu gibi ağır muhasara toplarını kullanarak kale surlarının büyük

⁵⁷⁵a.g.t.,75.

⁵⁷⁶a.g.t.,75.

⁵⁷⁷a.g.t.,75.

⁵⁷⁸a.g.t.,205.

⁵⁷⁹a.g.t.,205.

⁵⁸⁰Yılmaz, a.g.t.,162.

⁵⁸¹"*Hâzret-i Hüdâvendigâr yürüyüş itecvîz etmedi; her ne kadar ibram etdilerse sözlerin eşitmedi. Ne veçhi var ki, bir hisâr için bunca biñâdem ki, her biri niçe yılda hâsıl olur; bir demde telef ola? Bir yigid otüz-kırk yılda merd olur; yine-de ölürse, bizden yarar iki serdâr yüz-â-yüz kâr-ı zâridicek, bu hisâr ol yerde ne derde yarar? Şehriyâr olanuñ hisârı yanında hâzır bulunan leşker-i cerrâridur; dârü'l-mülküñ âhenîn dîvârı dilîrlerinüñ şimşîr-i âbdâridur!*" Yılmaz, a.g.t.,162.

⁵⁸²Mollaoğlu, a.g.t., 205.

⁵⁸³a.g.t.,207.

bir bölümünü yıkmıştır.⁵⁸⁴ Surların üzerinde yer alan gediklerden içeri hücum eden yeniçeriler müdafilerin direncini kıramadıkları için geri çekilmek zorunda kalmıştı.⁵⁸⁵ Yeniçerilerin ve ordunun güç toplayarak ikinci bir saldırıya hazırlandığı sırada HunyadiJanos önderliğindeki Macar kuvvetlerinin ilerlediği haberinin alınması sonucunda kuşatma kaldırılmak zorunda kalmıştı.⁵⁸⁶

Dönem içerisinde yeniçerilerin ok ve yay başta olmak üzere çeşitli silahlarla donatıldığı ve seçkin bir piyade birlikleri olduğu bilinmektedir. Savaşmadaki yeteneklerinden en üst verimi almak ve zaiyatı mümkün olduğunca azaltmak adına yeniçeriler kuşatmanın belirli aşamalarında kullanılmışlardır. İbn Kemal'in Akçahisar kuşatmasında kale surlarında açılan gediklerden hücum yapılmasına karşı verdiği emir bu durumu kanıtlar nitelikte bir rivayettir. Kuşatmanın hangi aşamasında kale içlerine hücum ettiklerine dair kesin bilgilere sahip olunmasa da yeniçerilerin kuşatmayı neticelendirmek adına kullanıldıkları bilinmektedir.

Yeniçeriler ile Kapıkulu Ocağı'nda yer alan bir başka sınıf ise Kapıkulu Süvarileri olarak adlandırılan seçkin süvari birliğiydi. Mensupları Sipah ya da Silahdar olarak adlandırılan bu sınıfa mensub birliklerin dönem kaynakları içerisinde kuşatmalardaki faaliyetlerine dair hiçbir bilgiye rastlanamamıştır. Bu sebeple mezkûr sınıfa dair çalışma içerisinde bilgi verilmemiştir.

5.5. Topçu Ocağı

Kuruluşu hakkında kesin bir tarih bulunmasa da Osmanlıların topla tanışması ve topun önemini kavraması neticesinde topun üretimini ve kullanımını bir teşkilat altında icra ettiği bilinmektedir. Sistematik olarak kullanımının 15. Yüzyıla denk gelmesi ancak bu devirlerde bir ocağın meydana gelmiş olabileceğini düşündürmektedir. Mühendis bir sınıf olan Topçu Ocağının vazifeleri arasında top dökmek, toptan atılan gülleleri imal etmek ve en önemlisi topun kullanılması gelmekteydi.⁵⁸⁷

Topun Osmanlılar tarafından ne zamandan itibaren kullanıldığı ihtilaflı bir konudur. Osmanlı kronikleri bu noktada farklı rivayetler vererek bir görüş birliğinin olmasını engellemektedir. Neşrî'ninKitâb-ı Cihan-nümâ'sında Osmanlıların kuşatmalarda top kullandığına dair ilk bilgilere I. Bayezid'in İstanbul kuşatması hakkında bilgi verdiği

⁵⁸⁴ *a.g.t.*,207.

⁵⁸⁵ *a.g.t.*,207.

⁵⁸⁶ *a.g.t.*,207.

⁵⁸⁷ Halaçoğlu, *a.g.e.*,53.

kısımda rastlanmaktadır. Neşrî'ye göre Osmanlılar İstanbul'u kuşatırken mancınık kullansalar da “*amma ol zamanda şimdikileyin tob çok değildi.*” şeklinde bir ifadeye yer vererek kuşatmada az da olsa top kullanıldığını belirtmiştir.⁵⁸⁸ Aşıkpaşazâde ise Neşrî ile görüş ayrılığına sahiptir. Aşıkpaşazâde'ye göre I. Bayezid'in İstanbul kuşatmasında Osmanlılar kullanmamıştı. Bunu ise “*Ve ol zamanda top igenbilmezleridi.*” diyerek belirtmiştir.⁵⁸⁹ Matrakçı Nasuh ise 1389 Kosova Savaşı'nda Topçu Haydar isimli bir askerin ordunun merkezinde top atmaya hazır bir şekilde yer aldığını belirtmiştir.⁵⁹⁰ Topun Osmanlılar tarafından ilk ne zaman kullanıldığı noktasında çeşitli rivayetler bulunsada sistematik olarak kuşatma savaşlarında yer alması 1422 İstanbul kuşatması ile başlamıştır. Osmanlı kronikleri ise eserlerinde 1422 İstanbul kuşatmasına yer vermemelerinden ötürü 1430 Selanik kuşatmasında topun kullanımı için ortak bir anlatım sunmuşlardır.

Osmanlı kroniklerinde çalışmanın sınırları içerisinde yer alan kuşatmalar hakkında bilgi vermiş olsalar da ne ocağa ne de topçulara dair hiçbir bilgi yer almamaktadır. Topçu Ocağının sistemli bir hale getirilmesinin II. Mehmed devri olduğu düşünüldüğünde önceki dönemler hakkında bilgi eksikliklerinin varlığı devir farkından kaynaklanmış olmalıdır.

Topçu Ocağı'nın en önemli faaliyetlerinden olan top dökümüne dair ilk kayıtlar çalışma için önemlidir. Bu noktada top dökümüne dair ilk kayıtlar Osmanlıların kale önlerinde yaptıkları seyyar top dökümüne dairdir. Seyyar top dökümü Osmanlıların muhtemelen Tophâne'leri sistemli bir hale getirmesinden önce başvurdukları bir yöntemdi. II. Murad devrinde Osmanlıların seyyar top dökümüne birden kez başvurduğu görülmektedir. Bunun en büyük sebebi topların yapısı gereği ağır olması ve taşınmasının orduyu yavaşlatmasıdır. Ağır muhasara toplarının taşınması için uygun arazi şartlarının bulunmaması Osmanlıları bu yöntemi kullanmaya iten en önemli sebepti.⁵⁹¹

Topun kale önünde dökümünün gerçekleştirilmesi için materyal ve personel gerekliydi. Osmanlı kroniklerince de belirtilen seyyar top dökümü için en önemli madde bakırdı.⁵⁹² Bakırın yanı sıra ihtiyaç duyulan materyaller arasında kalay, odun,

⁵⁸⁸ Neşrî, *a.g.e.*, 148.

⁵⁸⁹ Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 91.

⁵⁹⁰ Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, 165.

⁵⁹¹ Aydüz, *a.g.e.*, 44.

⁵⁹² Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*, 169; Neşrî, *a.g.e.*, 289; Hadîdî, *a.g.e.*, 203; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, 229.

ocak, kereste ve top şeklinde kalıplar gerekliydi.⁵⁹³ Zikredilen malzemelerin taşınmasında deve ve katırlar kullanılıyordu.⁵⁹⁴ Osmanlı kronikleri her ne kadar yer vermemiş olsa da top dökümü için personellere de ihtiyaç vardı. Bu sebeple sefere çıkan ordunun içinde dökümcü ve yardımcı personeller de bulunmaktaydı.⁵⁹⁵

Seyyar top dökümüne II. Murad devrinde birden fazla kez başvurulduğunu belirtmiştik. Bu noktada Osmanlı kroniklerinin seyyar top dökümüne dair verdikleri ilk bilgi 1438 tarihli Germehisar kuşatmasıdır. Osmanlı kroniklerinin verdiği bilgilere bakıldığında kale önüne ulaşan ordu beraberinde getirdikleri bakırlarla kale önünde top dökümü gerçekleştirmiştir.⁵⁹⁶ 1439 Semendire ve 1448 Akçahisar kuşatmalarında da kale önünde seyyar top dökümü gerçekleştirilmiştir.⁵⁹⁷

Halkondil'in 1422 İstanbul kuşatmasına dair verdiği bilgiler Osmanlıların dönem içerisinde ne türde toplar kullanıldığına açıklık getirir niteliktedir. Halkondil'in rivayetine göre Osmanlılar, İstanbul'u kuşatmak ve surlarını yıkmak adına üç talant ağırlığında güller fırlatan toplar getirmişlerdi.⁵⁹⁸ Yine Halkondil'in verdiği bilgilere bakılırsa üç talant ağırlığında güller atan topların İstanbul surları üzerinde yıkıcı bir etkisi bulunmamaktaydı.⁵⁹⁹ Bu noktada mezkûr kuşatma için Osmanlıların sahip oldukları toplar, İstanbul surlarının aşamayacak düzeyde olmalıdır. 1422 İstanbul kuşatması dışında Osmanlılar; 1430 Selanik, 1438 Germehisar, 1439 Semendire, 1440 Belgrad ve 1448 Akçahisar kuşatmalarında ağır muhasara topları kullandıkları bilinmektedir. Ve yukarıda zikredilen kuşatmalarda ağır kuşatma topları kale surları üzerinde yıkıma neden olmuş ve buralardan Osmanlı askerleri kale içlerine hücum gerçekleştirmiştir.

Osmanlıların topu sadece kuşatmalarda veya meydan muharebelerinde değil savunma için de kullanmıştır. Kale surları ve burçları üzerine yerleştirilen toplar ile kuşatan tarafa zaiyat verdirilmesi bilinen bir yöntemdir. Karamanoğlu Muhammed Bey, II. Murad'ın Rumeli'de seferde olmasını fırsat bilerek 1423 yılında Antalya'yı kuşatmıştı.⁶⁰⁰ Kaleye doğru hücum yapılırken kaleden atılan bir top mermisinin

⁵⁹³ Aydı, *a.g.e.*, 43.

⁵⁹⁴ *a.g.e.*,43.

⁵⁹⁵ *a.g.e.*,43.

⁵⁹⁶ Aşıkpaşazâde, *a.g.e.*,169; Neşri, *a.g.e.*,289; Hadîdî, *a.g.e.*,203; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*,229.

⁵⁹⁷ Aydı, *a.g.e.*,24.

⁵⁹⁸ Mollaoğlu, *a.g.t.*,64.

⁵⁹⁹ *a.g.t.*,64.

⁶⁰⁰ Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*,222.

Karamanoğlu Muhammed Bey'i vurması sonucunda kuşatma kaldırılmak zorunda kalmıştır.⁶⁰¹ Bu rivayet Osmanlıların kale içlerinde de top kullanmayı bilen birlikler istihdam ettiğini kanıtlar niteliktedir. Aynı zamanda bu rivayet Osmanlıların 1423 yılında topu kalede savunma amaçlı kullandığını kanıtlamaktadır. Daha öncesi için bir kayıt bulunmasa da Osmanlıların bu devirden itibaren kale savunması için top kullandıkları ve kalelerde top kullanmayı bilen asker istihdam ettiği bir gerçektir.

Tüm bu bilgiler göz önüne alındığında Osmanlıların top dökmek ve muhasaralarda kullanmak için top döküm ustaları ve bu topları kullanabilen topçuları bünyesinde barındırdığı bir gerçektir. Topçuluğun öneminin kavranması ile birlikte bir teşkilat altında toplanmaları ve bu teşkilatın sistematik bir işleyiş kazanmasına önem verilmiştir. On beşinci yüzyıldan itibaren ise hem Fatih Sultan Mehmed'in hem de Kanuni Sultan Süleyman'ın gayretleri ile Topçu Ocağı önemli kademeler kaydetmiştir.⁶⁰²

5.6. Deliler

Osmanlı askeri teşkilatı içerisinde Balkan topraklarında faaliyet gösteren, hafif atlı süvari olan deliler, cesur ve atılgan olan ve genelini Türk gençlerinin oluşturduğu bir sınıftı.⁶⁰³ Kendileri için bir nevi lakap olan bu isimlendirme, savaşlarda gösterdikleri korkusuz faaliyetlerden gelmekteydi.⁶⁰⁴ Sancakbeyi ve beylerbeyi tarafından istihdam edilen deliler, eyalet birliklerinin önemli gücünü oluşturmaktaydı.⁶⁰⁵

Delilerin kuşatma savaşlarındaki görevlerine dair bilgiler kısıtlıdır. Bunun en büyük sebebi muhtemelen hafif atlı birlikler olmalarından kaynaklanmaktaydı. Görevleri akıncılar ile benzerlik göstermekteydi. Deliler de sefer sırasında ordunun birkaç günlük mesafe önünden gider, düşman saflarına öncü saldırılar yaparak bozmaya çalışırlardı.⁶⁰⁶ Silahları akıncılar ile benzerlik göstermektedir. Pala, kalkan, mızrak, kılıç, balta ve bozdoğan kullandıkları ana silahlardı.⁶⁰⁷

⁶⁰¹a.g.e.,222.

⁶⁰²İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları II Cebeci, Topçu, Top Arabacıları, Humbaracı, Lağımçı Ocakları ve Kapıkulu Süvarileri*", (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988), 35.

⁶⁰³Abdülkadir, Özcan, "Deli", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1994) <https://islamansiklopedisi.org.tr/deli--asker> [Erişim Tarihi: 22.05.2023].

⁶⁰⁴Halaçoğlu, a.g.e.,60.

⁶⁰⁵a.g.e.,60.

⁶⁰⁶Abdülkadir, Özcan, a.g.mad.

⁶⁰⁷a.g.mad.

Her ne kadar kuruluşları için verilen tarihler 15. Yüzyıl sonları ile 16. Yüzyıl ise de İbn Kemal'in eserinde deliler hakkında ilginç bir rivayet bulunmaktadır. Rivayete göre Kavala'yı kuşatan Osmanlı birlikleri mancınıklar kurarak kaleyi kuşatma altına almıştı.⁶⁰⁸ Mancınığın kale duvarları üzerinde beklenen tesiri gösterememesine rağmen kaleye su teminini sağlayan bir deliğin deliler tarafından keşfedilmesi fethin Osmanlılar lehine neticelenmesini sağlamıştır.⁶⁰⁹ Delikten içeri giren deliler, kale kapısını açmayı başarmıştır.⁶¹⁰ Muhtemelen gösterdikleri cesareten ötürü İbn Kemal kale içerisine sızmayı başaran askerleri deli olarak nitelendirmiştir. Yukarıda da zikredildiği gibi delilerin en önemli özelliğinin cesur, korkusuz ve atılgan olmaları bu durumu kanıtlar niteliktedir. 14. Yüzyıl içinde delilere dair hiçbir rivayetin bulunmaması da bu durumu desteklemektedir.

5.7. Lağımçı Ocağı

Kale kuşatmalarında surların ve burçların yıkılmasını sağlamak için başvurulmuş bir başka yöntem lağımdı. Lağım genel bir tabir olmakla birlikte çeşitli aşamalardan meydana gelmekteydi. Kuşatılan kalenin önünden güvenli bir menzilden başlayarak yer altından tünel kazmaya "lağım bağlama" denmektedir.⁶¹¹ Kazılan tünelin kale surlarının zayıf bölgeleri başta olmak üzere hedeflenen noktaya ulaşması ile birlikte yerleştirilen patlayıcıların ateşlenmesine ise "lağım atma" denmekteydi.⁶¹²

Kuvvet ve mühendislik bilgisi gerektiren lağımçılığın bir ocak altında sistemli hale getirilmesine dair kesin bir tarihi bilgi bulunmamaktadır. Behiştî Ahmed Çelebi'nin eserinde Osmanlılar tarafından lağım veya lağım benzeri bir faaliyetin ilk örneğine rastlanmıştır. Behiştî Ahmed Çelebi'ye göre Köprühisar kuşatmasında kale önlerine ulaşan Osmanlılar, kale duvarları ve burçlarını ateşe vermişlerdi.⁶¹³ Kale duvarları ve burçlarında meydana gelen patlama sonucunda surların üzerindeki müdafiler, meydana gelen patlamadan etkilenmişti.⁶¹⁴ Patlayıcı ve yanıcı maddelerin kale surlarını ve burçlarını yıkmak adına kullanıldığı ilk örneği teşkil eden Köprühisar

⁶⁰⁸ İbn Kemal III. Defter, *a.g.e.*, 35.

⁶⁰⁹ *a.g.e.*, 35.

⁶¹⁰ *a.g.e.*, 35.

⁶¹¹ Abdülkadir, Özcan, "Lağımçı Ocağı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2003) <https://islamansiklopedisi.org.tr/lagimci-ocagi> [Erişim Tarihi: 23.05.2023].

⁶¹² *a.g.mad.*,

⁶¹³ Behiştî, C.1, *a.g.e.*, 146.

⁶¹⁴ *a.g.e.*, 146.

kuşatması, rivayete göre fethin Osmanlılar lehine neticelenmesini sağlamasından ötürü dikkate alınmalıdır.

1440 Belgrad kuşatmasında ağır muhasara topraklarının kale surları üzerinde açtığı gediklerden yapılan hücumların başarısız olması üzerine II. Murad, son bir taarruz ile müdafilerin teslim olmasını sağlamak için lağım kazdırılmasını emretmişti.⁶¹⁵ Kale garnizonunun komutanı olan Zovany, Osmanlı lağımçıların faaliyetlerinin tespit edilmesi ile karşı lağım kazılması yönünde talimat vermiştir.⁶¹⁶ Barut başta olmak üzere yanıcı ve patlayıcı maddelerin Osmanlıların kazdıkları tünellerin ulaşacağı noktaya yerleştirilmesi ve nihayetinde patlatılması sonucunda Osmanlıların lağım teşebbüsleri başarısız olmuştu.⁶¹⁷ 1440 Belgrad kuşatması, lağım faaliyetlerinin her ne kadar başarısız olsa da Osmanlıların surları yıkmak için başvurdukları başka bir yöntem olması açısından önemli bir örnektir.

⁶¹⁵Zinkeisen, *a.g.e.*,445.

⁶¹⁶*a.g.e.*,445.

⁶¹⁷*a.g.e.*,445.

6. SONUÇ

Kuşatma savaşları dünya askeri tarihinin en önemli konularının başında gelmektedir. Osmanlı askeri tarihi yazımında kuşatma yöntemleri ve araç gereçlerine dair çeşitli çalışmalar bulunsa da bu çalışmalar genel bir anlatım sunmaktan öteye gidememiştir. Bu tez çalışmasında; Osmanlıların beylik döneminden itibaren bir devlet olmasını sağlayan kuşatma savaşlarında kullandıkları yöntem, silah, araç gereçler, son olarak ise yöntem, silahları kullanan askerler ve bu askerlerin görev dağılımları incelenmiştir. Başta Osmanlı kronikleri olmak üzere çağdaş Bizans kroniklerindeki ilgili bölümler tüm hatları ile incelenmiş ve gerekli bilgiler karşılaştırmalı değerlendirmeye tabi tutularak tez içerisinde kullanılmıştır.

Tez içerisinde gözetilen amaca uygun olması sebebiyle okuyucuya Osmanlıların çalışma sınırları içerisinde yer alan kuşatmalarının ne olduğunu aktarabilmek için kronolojik sıraya uygun bir şekilde genel bir anlatım sunulmuştur. Bu noktada başta araştırma eserler olmak üzere Osmanlı ve Bizans kroniklerinin verdiği bilgiler birlikte değerlendirilmiş ve okuyucuya kuşatmalar hakkında bilgi sahibi olabilmesi için detaylı olmayan bir anlatım ortaya konmuştur.

Tezin en önemli sorularından biri olan kuşatmaların nasıl yapıldığının doğru bir şekilde ele alınabilmesi için başta Osmanlı kronikleri olmak üzere çağdaş Bizans kronikleri de kullanılarak yöntemlerin neler olduğu tespit edilmiş ve nihayetinde değerlendirilmiştir. Yöntemlerin incelendiği bölümde her bir yöntem ve bu yöntemlerin kullanıldığı tespit edilen örnekler alt başlıklarda detaylı bir incelemeye tabi tutulmuştur.

Bir beylik olarak Dünya siyasi tarihine giren Osmanlıların, çağdaşı dönem devletleri tarafından kullanılan yöntemleri kendi askeri güçlerine uygun olarak geliştirdikleri formlarla icra ettikleri tespit edilmiştir. Henüz ateşli silahlara erişimi olmayan dönemlerde Osmanlılar kendilerine bir fetih siyaseti belirlemiş, askeri güçlerine paralel olarak fetihlerini uzun sürelerle yayarak kalelerin açlık ve hastalıktan teslim olmalarına sebep olan ablukaları kullanmıştır. Ablukanın tesirini artırmak için Osmanlıların havale kulesi adını verdikleri, kaleye hâkim olan ve sürekli gözetim

altında tutulmasını sağlayan yapılar inşa ettikleri görölmüştür. Havale kulesinin tesiri Osmanlı kroniklerinde Bursa ve İznik kuşatmalarında net görölmektedir. Osmanlıların uzun süreli abluka yöntemini kullanmaya iten bir başka sebep ise, kuruluşlarında ağır kuşatma silahları ve bu silahları kullanmaya muktedir mühendis birliklerinden yoksun olmalarıdır. Bu noktada yapılan incelemelerden elde edilen sonuç Osmanlıların, mevcut askeri kuvvetlerinin etkinlikleri doğrultusunda abluka yöntemini kullanmaya mecbur kalmış olduğudur.

Kısıtlı olan askeri güçlerini Bitinya bölgesinin farklı noktalarında fetih yapmak için yayan Osmanlılar, abluka gibi yoğun efor sarf edilmesi gerektiren yöntemlerin dışında hile ve pusu gibi yöntemlere de başvurmuştur. Fakat hile ve pusu gibi yöntemlere dair yapılan tespitlerde görölen en önemli husus, bu yöntemlerin uygulanabilmesi için gereken şartların oluşmuş olmasıdır.

Tüm kuşatmalar kapsamlı bir incelemeye tabi tutulduğunda Osmanlıların sürekli gelişim gösteren bir kuşatma yöntemine sahip olduğü görölmektedir. Bu gelişmeyle beraber Osmanlıların kuşatma yöntemlerinin temelinde yatan amaç, kuşatmayı uzun bir sürece yaymaktan çok teknolojik ve taktik gelişmelere uygun olarak en kısa sürede neticelenmesini sağlamak hâline gelmiştir. Başta ağır muhasara topları olmak üzere tüm olanakların birbirine eklemlenmiş ve sistemli bir şekilde kullanılmasıyla fetih yönteminin mümkün olan en efektif hâle dönüştürölmüş olduğü aşıkârdır. Yöntemler üzerindeki bu gelişim sürecinde, kuşatma araç-gereçleri ve silahlarının etkisi, neden-sonuç ilişkisi ile açıklanabilmektedir. Devletin askeri olanak yönünden gelişmesi Osmanlıları hedef büyüterek stratejik önemi yüksek ve iyi tahkim edilmiş kalelerin kuşatılmasına yönlendirmiştir. Osmanlıları bu motivasyona iten sebeplerin, ağır muhasara toplarını dökebilme ve bunları kuşatmalarda etkili bir biçimde kullanabilme kabiliyeti olduğü tespit edilmiştir.

Ateşli silahların Osmanlı ordusunda kuşatma savaşlarında kullanılmaya başlanması ile birlikte hile ve pusu gibi yöntemlerin terk edildiğı, abluka yönteminin ise kaleyi fethetmek için gerektirdiğı sürenin kısaldığı tespit edilmiştir. Bazı yöntemlerin terk edilmiş olmasına ve bazılarını ise değişime uğramasına rağmen yüz elli yılı aşkın bir dönem içerisinde elbette Osmanlılar bazı yöntemleri kullanmayı sürdürmüş olmalıdır. Kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında yaşanan gelişmelerden etkilenmeyen ve uygulanması sabit kalan yöntemler de vardı. Bu yöntemlerin, eman ve umumi taarruz olduğü tespit edilmiştir. İslami teamüllere uygun olarak bir kaleyi kuşatmaya eman

teklifi ile başlayan Osmanlılar, müdafilerin teklife verdikleri cevaba bağlı olarak kuşatmayı sürdürüyor, kuşatma sırasında sürekli bu teklifi yeniliyordu. Müdafilerin baştan bu teklifi kabul etmesi ile Osmanlılar kaleyi kan dökülmeden teslim alıyordu. Umumi taarruz ise müdafilerin savunma dirençlerinin azalmasının ve kale surları başta olmak üzere kale üzerinde hasarın meydana gelmesi akabinde fethi neticelendirmek adına askerlerin kale içlerine yaptıkları hücumu temsil ediyordu. Bu noktada Osmanlıların kaleyi umumi taarruza hazır hale getirmeden önce kullandıkları silah ve yöntemlere çalışma içerisinde değinilmiştir.

Bir başka önemli husus ise başlangıçta Osmanlıların süvarilerin kuşatma savaşlarına olan etkisinin yetersiz olduğunu tespit etmesidir. Kuşatma savaşı yapmanın piyadelerle mümkün olabileceğini anlayan Osmanlılar, bu yönde daha Orhan Gazi döneminde aksiyon almış ve bir piyade sınıfı teşkil etmiştir. Yaya olarak adlandırılan bu sınıfın kendilerinden beklenen görevleri yerine getirmemesi gibi durumlar yüzünden I. Murad devrinde tam tarihi hakkında bilgi sahibi olunmamasına rağmen Yeniçeri Ocağı vücuda getirilmişti. Savaşmak için özel olarak eğitilen yeniçerilerin kuşatma savaşlarına olan tesiri, kuşatma savaşlarının seyrini Osmanlıların lehine değiştirdikleri örneklerde görülmektedir.

Kuşatmalara dair bilgilerin en yoğun olduğu dönem II. Murad devridir. Bu noktada kuşatmalar Osmanlı ve Bizans kaynakları göz önünde bulundurularak incelendiğinde yedi büyük kuşatma savaşı (1422 İstanbul, 1430 Selanik, 1439 Semendire, 1440 Germehisar, 1440 Belgrad, 1449 ve 1450 Akçahisar) Osmanlı kuşatma yöntemlerinin ve silahlarının nasıl bir değişim yaşadığının gözlemlenebildiği kuşatmalardır.

Osmanlıların kuruluş devrinden başlayarak imparatorluk haline gelmesini sağlayan en önemli hususun kuşatma savaşları olduğu bilinmesine rağmen bu döneme kadar detaylı bir çalışma yapılmamış ve bu kuşatmalar bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirilmemiştir. Çalışmanın nihai hedefi literatürdeki bu büyük eksikliğin giderilmesidir. Tez meydana getirilirken incelenen bütün kaynaklarda tespit edilen tüm kale kuşatmalarına çalışmanın içerisinde yer verilmiştir. Netice itibarıyla Osmanlı kuşatma savaşlarının unsurları, başlangıcından itibaren tüm faktörleri ile tahlil edilmiştir.

Mezkûr çalışmada kuşatma savaşlarında yaşanan değişim ve gelişime sebep olan tüm unsurlar ilgili bölümlerinde ele alınsa da bu unsurların tek başlarına bir anlam ifade

etmediği görölmüştür. Tek başına bir anlam ifade etmeyen bu unsurların bir bütün olarak değerdendirmesinin yapılması ile birlikte çalışmanın sınırları içerisinde Osmanlıların kuşatma mantığı oluşturulmaya çalışılmıştır.



KAYNAKÇA

Afyoncu, Erhan. *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, İstanbul: Yeditepe, 2014.

Ágoston, Gábor. "Top", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2012, <https://islamansiklopedisi.org.tr/top> [Erişim Tarihi 11.05.2023].

Anagnostis, Johannis. *Selanik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih (Sultan İkinci Murad Devrine Ait Bir Bizans Kaynağı)*, haz. Melek Delilbaşı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.

_____. *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, yay. haz. Kahraman Şakul, İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2017.

Ahmedî, *İskendernâme*, haz. Yaşar Akdoğan, Nalan Kutsal, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019.

Almaz, Hasan. "Şükrullah b. Şihâbeddîn Ahmed b. Zeyneddîn Zekî, Behcetü't-Tevârih (İnceleme-Metin-Tercüme)", Doktora Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları (Fars Dili ve Edebiyatı) Anabilim Dalı, 2004.

Anonim Osmanlı Kroniği, haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2000.

Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)]* haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2013.

Aydın, Hilmi. *Sultanların Silahları: Topkapı Sarayı Silah Koleksiyonu*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007.

Aydüz, Salim. *Tophâne-i Âmire ve Top Döküm Teknolojisi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.

Balcı, İsrâfîl. "Muhasara", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020, <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhasara#1> [Erişim Tarihi: 28.01.2023].

Başar, Fahameddin. "Fetret Devri", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1995, <https://islamansiklopedisi.org.tr/fetret-devri> [Erişim Tarihi: 17.01.2023].

Behiştî Ahmed Çelebi. *Târih-i Behiştî Vâridât-ı Sübhânî ve Fütûhât-ı Osmânî*, 791-907/1389-1502, C.1 haz. Fatma Kaytaç, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2016.

_____. *Târih-i Behiştî Vâridât-ı Sübhânî ve Fütûhât-ı Osmânî*, 791-907/1389-1502, C.2, haz. Fatma Kaytaç, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2016.

Beydilli, Kemal. "Yeniçeri", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2013, <https://islamansiklopedisi.org.tr/yeniceri> [Erişim Tarihi: 21.05.2023].

Bingham, Jane. vd. *Antik Dünya Ansiklopedisi*, çev. Zeynep Tür, Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, 2007.

Bostan, İdris. "Azeb", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1991, <https://islamansiklopedisi.org.tr/azeb--asker> [Erişim Tarihi: 19.05.2023].

Bostan, İdris. "XVI. Yüzyıl Başlarında Tophâne-i Âmire ve Top Döküm Faaliyetleri", *Halil İnalcık Armağanı I: Tarih Araştırmaları*, yay. haz. Taşkın Takış-Sunay Aksoy, Ankara: Doğu Batı 2009.

Bozkurt, Nebi. "Eman", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1995, <https://islamansiklopedisi.org.tr/eman#1> [Erişim Tarihi: 15.03.2023].

_____. "Kılıç", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kilic> [Erişim Tarihi: 26.05.2023].

_____. "Mancınık", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2003, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mancinik> [Erişim Tarihi: 07.05.2023].

_____. "Ok", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ok> [Erişim Tarihi: 24.05.2023].

Canatar, Mehmet. "Muhasara", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020, <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhasara#2-osmanlilarda> [Erişim Tarihi: 04.03.2023].

Cambridge Savaş Tarihi. haz. Geoffrey Parker, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.

Çimen, Cihan. "Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân (Kuruluştan 892/1487'ye kadar)", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2006.

Danışmend, İsmail Hami. *İzahlı Osmanlı Kronolojisi*, C.1, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.

Djuric-Zamolo, Divna. "Belgrad", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1992, <https://islamansiklopedisi.org.tr/belgrad> [Erişim Tarihi: 17.01.2023].

Donald, M. Nicol. *Bizans'ın Son Yüzyılları 1261-1453*, çev. Bilge Umar, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

Doukas, Mikhael. *Tarih Anadolu ve Rumeli 1326-1462*, çev. Bilge Umar, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.

Emecen, Feridun. "Biga", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1992, <https://islamansiklopedisi.org.tr/biga--canakkale> [Erişim Tarihi: 15.01.2023].

_____. "Uç Beyi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2012, <https://islamansiklopedisi.org.tr/uc-beyi> [Erişim Tarihi: 19.05.2023].

_____. "Yaya ve Müsellem", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2013, <https://islamansiklopedisi.org.tr/yaya-ve-musellem> [Erişim Tarihi: 19.05.2023].

Eyice, Semavi. "Kale", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2001 <https://islamansiklopedisi.org.tr/kale> [Erişim Tarihi: 27.05.2023].

Fotic, Aleksandar, Kiel, Machiel. "Semendire", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, <https://islamansiklopedisi.org.tr/semendire> [Erişim Tarihi: 17.01.2023].

Genç, Vural. "İdris-i BitlisiHeştBihişt Osman Gazi Dönemi (Tahlil ve Tercüme), Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Programı, 2007.

Göger, Veysel. "16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları (Strateji, Taktik, Kuşatma Aşamaları ve Teknolojisi)", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı, 2014.

Göksu, Erkan. "Türkiye Selçuklularında Ordu", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2008.

Güneş, Ahmet. "İznik", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2001 <https://islamansiklopedisi.org.tr/iznik#2-osmanli-donemi> [Erişim Tarihi: 11.01.2023].

Hadîdî. *Tevârih-i Âl-i Osman (1299- 1523)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1991.

Halaçoğlu, Yusuf. "Çirmen", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1993, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cirmen> [Erişim Tarihi: 15.01.2023].

_____. *XIV.-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet ve Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007.

Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevârih*, C. 2 haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.

_____. *Tacü't-Tevârih*, C.1, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.

İbn Kemal (Kemalpaşazâde). *Tevârih-i Âl-i Osman IV. Defter (metin ve transkripsiyon)*, haz. KojiImazawa, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2000.

İnalcık, Halil, *Kuruluş Devri Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010.

_____. "Murad II", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020, <https://islamansiklopedisi.org.tr/murad-ii> [Erişim Tarihi: 14.05.2023].

_____. "Osmanlılar'da Ateşli Silâhlar". *Belleten*. C. 21. S. 83 (1957): 508-512.

İpşirli, Mehmet. "Eman", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1995, <https://islamansiklopedisi.org.tr/eman#2-osmanli-donemi> [Erişim Tarihi: 01.02.2023].

Kaegi, Walter Emil. "Anadolu'nun Türkler Tarafından Fethine Okun Katkısı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, çev. Yusuf Ayönü, S. 16, 2001.

Keegan, John. *Savaş Sanatı Tarihi*, çev. Selma Koçak, İstanbul: Say Yayınları, 2019.

Kemal. *Selâtinname [Manzum Osmanlı Tarihi (684-895/1296-1490)]* haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2018.

Kemalpaşazâde (İbn Kemal). *Tevârih-i Âl-i Osman III. Defter*, haz. Abdullah Satun, İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2014.

Kırlıdökme Mollaoğlu, Ferhan. “Laonikos Chalkokondyles’in Kroniği ve Değerlendirilmesi (V.-VII. Bölümler)”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2005.

Kiel, Machiel, "Filibe", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1996, <https://islamansiklopedisi.org.tr/filibe> [Erişim Tarihi: 15.01.2023].

_____. "Gümülcine", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1996 <https://islamansiklopedisi.org.tr/gumulcine> [Erişim Tarihi: 15.01.2023].

_____. "İştîp", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2001, <https://islamansiklopedisi.org.tr/istip> [Erişim Tarihi: 16.01.2023].

_____. "Pirlepe", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2019, <https://islamansiklopedisi.org.tr/pirlepe> [Erişim Tarihi: 16.01.2023].

_____. "Samakov", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, <https://islamansiklopedisi.org.tr/samakov> [Erişim Tarihi: 16.01.2023].

_____. "Selânîk", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, <https://islamansiklopedisi.org.tr/selanik> [Erişim Tarihi: 12.05.2023].

_____. "Tırnova", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2012, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tirnova--bulgaristan> [Erişim Tarihi: 17.01.2023].

_____. "Yanya", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2013, <https://islamansiklopedisi.org.tr/yanya> [Erişim Tarihi: 17.01.2023].

_____. "Yenice-i Vardar", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2013, <https://islamansiklopedisi.org.tr/yenice-i-varدار> [Erişim Tarihi: 15.01.2023].

Koçaslan, Buşra. “İdrîs-i Bidlîsî Heşt Behîşt Orhan Gazi Dönemi (Tahlil ve Tercüme)”, Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2019.

Lokmacı, Süleyman. “Solak-zâde Tarihi’nin Tahlili ve Metin Tenkidi”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2015.

Matrakçı Nasuh. *Târîh-i Âl-i Osmân (Osmanlı Tarihi 699-968/1299-1561)*, haz. Göker İnan, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019.

Mevlana, Mehmed Neşrî. *Cihan-nümâ [Osmanlı Tarihi 188-1485]* haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Çamlıca, 2008.

Oruç b. Âdil. *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi- 1288-1502]*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Çamlıca, 2007.

Özcan, Abdülkadir. "Akıncı", TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1989, <https://islamansiklopedisi.org.tr/akinci> [Erişim Tarihi: 19.05.2023].

_____. "Deli", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1994, <https://islamansiklopedisi.org.tr/deli--asker> [Erişim Tarihi: 22.05.2023].

_____. "Lağımçı Ocağı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2003, <https://islamansiklopedisi.org.tr/lagimci-ocagi> [Erişim Tarihi: 23.05.2023].

_____. "Serdengeçti", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, <https://islamansiklopedisi.org.tr/serdengecti> [Erişim Tarihi: 19.05.2023].

_____. *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*, İstanbul: Kronik Kitap, 2020.

Prifti, Kristaq. "Manastır", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2003, <https://islamansiklopedisi.org.tr/manastir--makedonya> [Erişim Tarihi: 16.01.2023].

Saldüz, Engin. "Osmanlı'da Farsça Tarih Yazıcılığı ve Hacı Halil Konevî'nin Tevârihi- i Âl-i Osman Adlı Eserinin Tercümesi", Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, 2019.

Söğütten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar, der. Oktay Özel, Mehmed Öz, İstanbul: İmge Kitabevi, 2000.

Şahin, İlhan. "Eski Zağra", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1995, <https://islamansiklopedisi.org.tr/eski-zagra> [Erişim Tarihi: 15.01.2023].

Taşlıkılıoğlu, Zafer. "II. Murad'ın İstanbul Muhasarası Hakkında Bir Eser", *Tarih Dergisi*, S. 8, 1956.

Uyar, Mesut. *Dünya Askerî Tarihi*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2020.

Uyar, Mesut, J. Erickson, Edward. *Osmanlı Askerî Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2017.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu I. Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocağı*, C.1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

_____. *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları II Cebeci, Topçu, Top Arabacıları, Humbaracı, Lağımçı Ocakları ve Kapıkulu Süvarileri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

Yılmaz, Hakan. "İbn Kemâl (Kemâl Paşa-zâde) Târîh-i İbn Kemâl/ VI. Defter (İnceleme- Transkripsiyon- Tıpkıbasım)", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Yücel, Ünsal. *Türk Okçuluğu*, Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 1999.

Zinkeisen, Johann Wilhelm. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1299-1453)*, C.1. çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul: Yeditepe, 2011.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ŞİMŞEK, Abdülkerim

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece

Üniversite ve Bölüm

Mezuniyet tarihi

Lisans

İstanbul Üniversitesi, Tarih

25.06.2021

Yabancı Dil

İngilizce

